

МАТЕРІАЛИ
II НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ГУМАНІТАРНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ:
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ»**

(23-24 жовтня 2020 р.)

Дніпро
2020

УДК 009+5(063)
Г 94

Гуманітарні та природничі науки: актуальні питання. Матеріали II науково-практичної конференції (м. Дніпро, 23-24 жовтня 2020 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. – 172 с.
ISBN 978-966-992-254-0

У збірнику представлені матеріали II науково-практичної конференції «Гуманітарні та природничі науки: актуальні питання». Розглядаються загальні питання архітектури, біологічних наук, державного управління, історичних, технічних, хімічних, філософських наук та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК 009+5(063)

ISBN 978-966-992-254-0

© Колектив авторів, 2020
© Видавництво «Молодий вчений», 2020

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Гавриленко А.В.

ФРЕСКИ СЕЛЯНСЬКОГО САНАТОРІЮ
НА ХАДЖИБЕЙСЬКОМУ ЛИМАНІ І БОЙЧУКІЗМ8

Галіцина В.С.

ТВОРЧИСТЬ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ-ГРАФІКІВ.....11

Галіцина В.С.

ВИЗНАЧЕННЯ ТА КАТЕГОРІЇ МІФУ
ЯК КУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ14

Копанський Т.Ю.

МЕТАМОДЕРН І АНІМАЦІЙНИЙ СИТКОМ18

Радущинська В.В.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ
В ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ХХ–ХХІ СТ.....23

Ткач Б.О.

ЕКСПРЕСІЯ ЯК ХУДОЖНІЙ ПРИЙОМ
У ТВОРЧОСТІ ЕІОНА ШІЛЕ ТА ФРАНЧЕСКИ ВУДМАН28

Шостак Г.Ю.

РЕЛІГІЙНІ ОБРАЗИ В МИСТЕЦТВІ
(НА ПРИКЛАДІ КІНОСТРІЧКИ «ЧОРНА СМЕРТЬ»).....33

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Виклинець Ю.В., Синяк Ю.М.

БІОРІЗНОМАНІТТА ТВЕРДОКРИЛИХ
УРОЧИЩА «СІМЛИН» (ГАЛИЦЬКИЙ НПП)36

Титаренко Н.В., Теслюк Н.І.

ВИКОРИСТАННЯ АСКОРБІНОВОЇ КИСЛОТИ
ДЛЯ ПРОЦЕСУ ВВЕДЕННЯ РОСЛИН В КУЛЬТУРУ *IN VITRO*40

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

Кічук О.Д.

ВИЯВЛЕННЯ ЗАЛИШКОВИХ КІЛЬКОСТЕЙ АНТИБІОТИКІВ
У ПРОДУКТАХ ТВАРИННИЦТВА45

Леженцева В.Р.

ПОРІВНЯЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ДРІЖДЖОВИХ ПРОБІОТИЧНИХ ДОБАВОК У РАЦІОНАХ ТЕЛЯТ	49
---	----

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

Майка М.В.

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	52
---	----

Майка М.В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ УКРАЇНИ	58
--	----

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Яценко Ю.В.

ТИПІЗАЦІЯ СИНОПТИЧНИХ СИТУАЦІЙ, ЩО СПРІЯЮТЬ ВИСОКИМ РІВНЯМ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ КИЄВА	61
---	----

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Гребчук О.В.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ: ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ	66
---	----

Крижевський В.В.

ДЕРЖАВНИЙ СЕРВІС ЯК СТРУКТУРНА СКЛАДОВА ТА НЕОБХІДНА УМОВА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	69
--	----

Ляшов Д.О.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК АЛЬТЕРНАТИВИ ПРИВАТНИХ РЕКРУТИНГОВИХ АГЕНТСТВ В УКРАЇНІ	72
--	----

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Ломко О.М.

ЦЕРЕМОНІАЛ ПРИЙОМУ ІНОЗЕМНИХ ГОСТЕЙ ПРИ МАЗЕПИНОМУ ДВОРІ (1687–1708)	75
---	----

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Дичковський С.І.

НОВІ КУЛЬТУРНІ СМИСЛИ ВІЗУАЛЬНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ	81
--	----

МЕДИЧНІ НАУКИ

Корнич О.М.

ПРОГРАМА РАННЬОГО ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ Г. ДОМАНА, ЇЇ РОЛЬ У ЗБІЛШЕННІ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ	85
--	----

Радченко М.В.

ІПОТЕРАПІЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ МЕТОД ЛФК	89
---	----

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Андронік О.М., Гнатюк І.В.

АТАКИ НА ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ	92
--	----

Дука В.Д., Янова Л.І.

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА КРИЗЬ ПРИЗМУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	94
--	----

Коценко А.І.

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ, НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЦІЛІ ПОЛІТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	99
---	----

Перепеляк В.В.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	103
--	-----

Потехін Б.Д., Буланіков Є.В.

ПРОМИСЛОВЕ ШПИГУНСТВО ЯК ГОЛОВНА ЗАГРОЗА ВИРОБНИЧОГО СЕКТОРУ	106
---	-----

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Восвудський О.В.

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ В РАМКАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	110
--	-----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Дука В.Д., Янова Л.І.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ДО ДІЙ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ115

Сільванович Н.В.

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА КАРАНТИНУ
НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ119

Скаковська А.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕЛЯЦІЙНОГО ЗВ'ЯЗКУ СТРАХІВ
ТА ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ДІТЕЙ
З ОНКОЛОГІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ122

Струк В.О.

ФОРМУВАННЯ АДЕКВАТНОГО РІВНЯ САМООЦІНКИ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ126

Царичанська К.В., Пивоварчик І.М.

ФЕНОМЕН ЛІДЕРСТВА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ
НА ОРГАНІЗАТОРСЬКІ ЗДІБНОСТІ У СТУДЕНТІВ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ130

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Дзюба В.В.

СКЛАДОВІ ІМІДЖУ ПІДПРИЄМСТВА: ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ135

Клочан В.О.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН139

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Ахромов М.О.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ
ТЕХНІКІВ-ПРОГРАМІСТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ
«БАЗИ ДАНИХ» І ВИКОРИСТАННІ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ.....143

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Ванюк Д.В.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ФОРМУВАННІ
ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ.....148

Герасимчук В.Я.

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ У КОРЕКЦІЇ
СТАТИЧНОЇ ПЛОСКОСТОПОСТІ.....151

Лобачов Г.О.

ДИСТАНЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ ФАХОВИХ
МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
В УМОВАХ КАРАНТИНУ156

Сабашенко Л.М., Чистовська Ю.Ю.

ВПЛИВ ЛФК НА СОМАТИЧНИЙ СТАН ХВОРИХ НА НЕВРОЗ.....159

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Костенко М.Т.

УЯВЛЕННЯ ПРО ЛЮДСЬКУ ГІДНІСТЬ
ЗА БІБЛІЙНИМИ МОТИВАМИ.....163

ХІМІЧНІ НАУКИ

Кухар М.В.

ОКИСНЕННЯ ГІДРОКСИТОЛУОЛІВ ОЗОНОМ
В ОЦТОВІЙ КИСЛОТІ.....167

Челтонов М.М., Коваленко І.І.

ЗАКОНОМІРНОСТІ ОТРИМАННЯ СФЕРИЧНИХ КРИСТАЛІВ
НІТРАМІНІВ, ВИЛУЧЕНИХ МЕТОДОМ КОНВЕРСІЇ
З ТВЕРДОГО РАКЕТНОГО ПАЛИВА169

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Гавриленко А.В.

студентка,

Науковий керівник: Брижаченко Н.С.

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри,

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С.Макаренка

ФРЕСКИ СЕЛЯНСЬКОГО САНАТОРІЮ НА ХАДЖИБЕЙСЬКОМУ ЛИМАНІ І БОЙЧУКІЗМ

Підвалини сучасного вітчизняного образотворчого мистецтва було закладено на початку минулого століття. Пошуки конструктивного вирішення форми зображуваних предметів, композиції, колірних поєднань на полотнах, розписах, плакатах та гобеленах художників-авангардистів – ключові аспекти у розумінні мистецтва сучасності. Творчість Михайла Бойчука (1882–1937 рр.) та його учнів стала своєрідним переосмисленням підходу до художньої творчості.

Українське образотворче мистецтво 20-30-х років ХХ століття зазнавало корективів відповідно до вимог та настанов, висунутих радянською владою. Так, І. Врона стосовно діяльності художника-монументаліста Михайла Бойчука наголошував на необхідності здійснення на неї пролетарського впливу, через її «селянську обмеженість та куркулівську психологію» [2]. Не дивлячись на таку різку критику з боку радянського керівництва, Михайло Бойчук разом зі своїми учнями у 1928 році отримав від Наркомздраву та курортного управління запрошення виконати фрески для Селянського санаторію імені ВУЦВКа під Одесою на Хаджибейському лимані [5, с. 83]. Під керівництвом М. Бойчука над розписами Селянського санаторію працювало шість художників: А. Іванова, М. Юнак, К. Гвоздик, М. Шехтман, М. Рокицький та О. Мизін.

Для виконання розписів митці обрали майже забуту на той час техніку – фреску. Ця техніка вимагала відповідного підходу до організації праці. Бойчукісти для виконання замовлення були об'єднані в групи по

2-4 студенти в кожній. Ухвалення проектів майбутніх розписів також відбувалося в присутності всіх задіяних художників. Михайло Бойчук наполягав на точному дотриманні технології, яка полягала у додаванні до добре вистояного вапна мармурової крихти. Процес безпосередньої роботи на стіні здійснювався з необхідної кількості спроб: розписи виконували, збивали та починали знову декілька разів [1, с. 56–57].

Жанрова система розписів Селянського санаторію охоплювала як тематичні композиції, так і портрети. Зокрема, у нішах біля вхідних дверей було розміщено портрети Т. Шевченка та І. Франка (худ. М. Юнак), а на протилежній стіні – К. Маркса та В. Леніна (худ. В. Киселенко) [3, с. 17]. Сюжети фресок були спрямовані на виявлення контрасту між життям селян до революції та після неї. Наприклад, композиції «Жахи імперіалістичної війни» та «Пани на селі в минулому і їх життя» (автор М. Шехтман) є відображенням ідеї пригніченості селян, трагічності існування селянства за часів панщини та війни. Відмінні за своїм характером та ідейним спрямуванням фрески «Селянський санаторій», «Наука», «Сім'я селянина», «Сім'я робітника», «Свято врожаю» зображають боротьбу селян та позитивні зміни на селі після революції. М. Бойчук разом з А. Івановою створив фреску під назвою «Сім'я селянина», яку дослідники вітчизняного монументального мистецтва називають «найпоетичнішою композицією циклу» [4, с. 125]. У ній М. Бойчук вдало комбінує пластичність та різкість ліній: м'які обриси постатей контрастують з різким, геометризованим пейзажем. Одухотворені обличчя героїв твору створюють відчуття піднесення та захоплення новою для селян реальністю – вільного та щасливого життя після революції. Означена фреска засвідчує утвердження бойчукізму не тільки як школи, а й як мистецького стилю: це вже не наслідування давнього сакрального мистецтва чи народної картини і, водночас, не кубізм.

Відповідно до вимог нового часу художник інтерпретує власні творчі надбання: буденні сюжети набувають святкової урочистості та витонченості. Наприклад, композиція «Сім'я робітника», виконана М. Бойчуком, розкриває перед глядачем образи радянських селян: людей, які відчувають моральне піднесення, працюють з радістю заради світлого майбутнього, їхні жести є ніби вирваними з життєвого контексту, проте, вони сповнені поетичності.

Стилістично фрески Селянського санаторію можна визначити як синтез основних рис народної картини з її спрощеними та узагальненими формами та сакрального мистецтва з його піднесеністю та уважністю до

кожного жесту зображуваної постаті. Не можна відкидати і академічну складову творчості М. Бойчука, адже в основі кожної його фрески, перш за все, лежить чітка пропорційність фігур та грамотна лінійна побудова.

Для всіх фресок, що збереглися в репродукціях, притаманний єдиний спіральний ритм. Дослідниця творчості бойчукістів Л. Соколюк виявляє хвилеподібний, плавний характер ритмічної картини розписів у загальному ансамблі будівлі Селянського санаторію в Одесі. Угорі кожна композиція закінчувалася півкрусом, подібно до тих орнаментальних картушів, що розташовувалися над вікнами. Звідси можна дійти висновку про свідоме прагнення архітекторів та художників до встановлення естетичного балансу: прямокутні віконні отвори врівноважувалися картушами, а ті, у свою чергу, творили пластику ритму, поєднуючись із півколами над кожною фрескою [4, с. 122].

Загальна естетична атмосфера у приміщенні Селянського санаторію була зумовлена декількома чинниками: архітектурним рішенням, колірною й ритмічною організацією композиції розписів і технічно-художніми особливостями освітлення. Так, золотаві фрески освітлювалися з допомогою плафону, вставки якого («вільні блакитні поля») були декоровані золотими зірками [4, с. 122]. Усе це справляло належне враження на глядача: розписи Селянського санаторію селяни порівнювали з церковними через їхню урочистість, піднесеність, скромну вишуканість та, водночас, простоту.

Розписи Селянського санаторію були зрозумілими й близькими для селянського світогляду та являли собою один з кращих зразків роботи Михайла Бойчука та його учнів. Саме ці фрески стали трагічним початком пошуку мистецького компромісу між художниками-бойчукістами та радянською владою.

Список використаних джерел:

1. Басанець Т. Послідовники М. Бойчука. Одеська майстерня. Мистецтвознавство України. Київ : Кий, 2001. Вип. 2. С. 56–57.
2. Врона І. Сучасні течії в українському малярстві. Київ : Критика, № 2. С. 90.
3. Лебедева В. Советское монументальное искусство шестидесятых годов. Москва : Наука, 1973. 234 с.
4. Соколюк Л. Михайло Бойчук та його школа. Харків : Видавець Савчук О.О., 2014. 386 с.
5. Холостенко Є. Перший досвід: З приводу розпису та скульптурного оформлення Всеукраїнського колгоспного санаторію. *Критика*. 1929. № 1. С. 83.

Галіцина В.С.

студентка,

Науковий керівник: Коновалова О.В.

*кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри,
Київський університет імені Бориса Грінченка*

ТВОРЧИСТЬ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ-ГРАФІКІВ

Оскільки міф зберігає сталі моделі загальнолюдських цінностей, звернення до нього відбувається у кризові епохи. Художники, що звертаються до міфології, мають міфологічний тип мислення. Про це стверджували О. Потебня, В. Соловйов, В. Марков. О. Потебня вважав «міфічне» мислення особливим видом людської мисленнєвої діяльності. Крім нього, учений виділяв поетичне та прозаїчно-наукове мислення.

На сьогодні існує неоміфологічна свідомість, що стала однією з рис культурної ментальності ХХ ст. Вона притаманна символізму та іншим течіям аж до пост-постмодернізму. У ролі міфів виступає побутова міфологія, історичні перекази та художні тексти минулих часів. Наприклад, мистецтву тоталітарного радянського суспільства був притаманний соціальний міф. Зате в сучасному українському мистецтві більшою мірою розвивається індивідуальна міфотворчість [3].

Мотиви та образи античної міфології активно розроблялися у творах авторів останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.: О. Князика, Б. Румянцева, Ю. Єгорова, А. Шопіна, Г. Палатникова. Міфологічні сюжети отримують нове прочитання, адже вони пройшли крізь індивідуальні переживання кожного митця. Сучасні митці подають власну інтерпретацію відомих міфів та світоглядних проблем, відбитих у ньому. Вони вважають оголене тіло первісною моделлю світобудови, тому беруть його за основний предмет зображення. Крім античності, сучасні митці наслідують ідеї епохи Відродження. У їх творчості людина постає мірилом усього, тому у просторі домінує саме її фігура [2].

Завдяки знанням міфології та іконографії світового та зокрема античного мистецтва скульптор О. Князик створив образи «Спартака», «Викрадення Європи», «Музи». Експресія тіла героїв скульптур виражають їх внутрішній стан та риси характеру. Скульптор творчо переосмислює образи міфологічних героїв, що дозволяє йому досягти

монументального характеру своїх персонажів. Прикладом може слугувати скульптура «Спартак», де митець по-новому трактує образ. Герой-воїн трансформується у спортсмена, у якого фізичне тіло – витончена досконалість. Високою ступінню декоративності, виразності силуету та узагальнення форми володіють станкові скульптури «Вигнання з Раю» та «Кентавр» [2].

Скульптури Б. Румянцева мають риси постмодернізму, проте в них прослідковуються міфологічні символи. Завдяки їм, а також алегоріям митець досягає поліморфного звучання створених образів. Б. Румянцев по-своєму інтерпретує міфологічні образи та мотиви, порушуючи цим традиційні символічні опозиції «зовнішнє – внутрішнє», «чоловіче – жіноче» та ін. [2].

Полотна Ю. Єгорова зображають переважно оголену жінку, яка символізує повну сил та енергії молоду людину. Для створення образу автор користується античною та ренесансною іконографією, тому зображення набувають схожості з міфологічними персонажами – Данаєю, Афродітою чи Артемідією. Наприклад, полотно «Дівчина зі стрілами» може по-різному трактуватися. Стріли пов'язують героїню твору з Артемідією [2].

А. Шопін кладе в основу творів мотиви сну та вакханалії, а також культивує тему кохання. Він сприймає чуттєву радість буття як основу життя та потужну рушійну силу існування людини. Безтурботний міф про земний Рай набуває гостроти через переплетіння мотивів ворожіння, дзеркала, сну та «любобного трикутника». У творчості А. Шопіна виразно помітне поєднання язичницьких та християнських першоджерел [2].

Г. Палатников створює графічні інтерпретації героїчних міфів давньої Греції, зокрема про героїв «Іліади». Оскільки ідеї, виражені у цьому творі, існують поза часом, художникові було важливо втілити їх у власній творчості. Вивчення античного вазопису, спадщини бароко, засад класицизму та романтизму дозволило митцеві виразити відчуття протистояння «життя – смерть». У творах Г. Палатникова помітні абстраговані пластичні форми та експресія, що гармонійно співіснують [2].

Твори М. Коваленка, М. Степанова, А. Антонюка, В. Кабаченка виражають міфологічні ідеї збереження народу та роду в епоху глобалізації. Ці митці створюють індивідуальні міфи, спираючись на засади міфу колективного. Завдяки творчій інтуїції вони проявляють архетипні образи та мотиви, що виринають із глибин колективного несвідомого [2].

Творчість М. Коваленка, М. Степанова, А. Антонюка, В. Кабаченка належить до неопримітивізму – важливого мистецького напрямку ХХ ст. Завдяки примітивному мистецтву можна виразити сутнісний, а не зовнішній план об'єкта чи предмета [2].

Скульптор М. Степанов спирається у своїй творчості на надбання світової та української культури. Завдяки пластичній формі його твори набувають нового метафізичного змісту. Більшість скульптур художник вирізає з дерева. У скульптурах М. Степанов інтерпретує жіночі образи від найдавнішого часу до сучасності. Тут є образи вагітної жінки, матері-землі. Образи дівчаток та хлопчиків втілюють душевну чистоту та значний духовний потенціал. Скульптури М. Степанова тяжіють до відновлення зв'язків із героїчним минулим українців, виражаючись у образах козаків [2].

Ю. Коваленко створює образ Батьківщини, що символізує модель світу. Його творчість демонструє мотиви та образи, що мають архетипічну основу. Це образи дороги, дому, дерева, матері, дитини, старих людей чи дівчини. Творчість митця перегукується зі зразками авангарду та постмодернізму. У створенні художніх образів Ю. Коваленко застосовує прийоми гіперболи та метафори [2].

Список використаних джерел:

1. Коваль Н. Кого треба знати з українських графіків. URL: <https://chytomo.com/koho-treba-znaty-z-ukrainskykh-hrafikiv/>
2. Лагутенко О.А. Українська графіка першої третини ХХ століття: загальноєвропейські тенденції та національні особливості розвитку : автореф. на здобуття наук. ступ. доктора мистецтвознавства. Київ, 2008. 37 с.
3. Розвиток мистецтва української графіки. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11754/>

Галіцина В.С.

студентка,

Науковий керівник: Коновалова О.В.

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ВИЗНАЧЕННЯ ТА КАТЕГОРІЇ МІФУ ЯК КУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ

Необхідність створення міфів виникла у людства з метою пояснення космічних явищ, навколишній світ та саму людину. Вони дозволяли досягнути таємниці та механізми буття, зрозуміти силу, що керує усім сущим та призводить його до руху. Однією з головних функцій міфів була така: дати розуміння людині про те, яким чином забезпечити собі безсмертя.

Незважаючи на наявність у міфах всіх народів світу схожих сюжетів чи образів, міфологія різноманітна, як і культура людства. Вона пройшла шлях від найбільш примітивних вірувань до змістовного та художньо досконалих міфів, які до нашого часу вважаються зразками словесного чи графічного мистецтва.

За твердженням етнографа Б. Малиновського, у давніх людей головною функцією міфу була практична: він забезпечував безперервність традицій та моралі, встановлював правила поведінки, запроваджував певні обряди. Завдяки цьому збереглася первісна культура, яку ми можемо досліджувати у наш час [6].

Перші спроби теоретичного аналізу категорії «міф» відбувалися ще за часів античності та Відродження. Теорію міфотворчості активно розглядали європейські вчені XVII–XVIII ст. У так званий «Новий час» відбувся розквіт філософської, мистецької, природознавчої думки, а мислителі зверталися до ідей раціоналізму. Просвітництво особливо цікавилася античними традиціями, тому розглядало міф як один із центральних культурних феноменів. Теорія міфу розроблялася видатними європейськими вченими: Ф. Беконом, А. Бенє, Н. Буланже, К.-Ф. де Вольнеєм, У. Джонсом, Г.Ф. Кройцером, К.О. Мюллером, Б. де Фонтенелем.

Мислителі Нового часу розглядали міфологію як спосіб світобачення первісних людей – язичників. На подібні погляди впливала

християнізація Європи, тому міфи розглядали як «поганські казки» – це дозволяло закріпити християнські канони. Тому міфологію перш за все вважали ідолопоклонством, а слово «міф» трактувалося як «забобон», «хиба» [3]. П. Бейль, Вольтер, Д. Юм, Б. де Фонтенель, спираючись на засади раціоналізму, вважали міф спробою первісних людей пояснити оточуючий їх світ. За словами американського дослідника релігії та міфології Роберта Д. Річардсона, «більшість просвітителів мали спільне бачення, жодним чином ніяк не пошановуючи міф, не відчуваючи якогонебудь бажання проїнятися його духом чи чарами, практично намагаючись віднайти шляхи для його роззброєння, цькування, щоб остаточно підірвати довіру до цих забобонів серед художників і письменників, применшити чи спростувати загадкову живучість міфу в людській уяві» [4, с. 3–4].

Вивченням міфу займалися родоначальники міфологічної школи – напруму, що виник у XIX ст. Вони ставили собі за мету з'ясувати походження міфу. Теоретичні засади розробили Якоб та Вільгельм Грімми. Зокрема Якоб зробив порівняльну характеристику слов'янських, германських та скандинавських міфів у монографії «Німецька міфологія» у 1835 р.

Представники англійської антропологічної школи пояснювали розвиток міфічного феномену еволюцією суспільства, яка починалася від первіснообщинного ладу і тривала до появи цивілізації. Тому в сучасній культурі відчувається значний зв'язок із минулими пережитками. Теорія пережитків стала одним із найбільш відомих положень теорії міфу представника англійської антропологічної школи Е. Тайлора. Те, що сучасна людина сприймає як пережиток, для давнього суспільства було живим словом.

На початку XX ст. філософи, культурологи та психологи по-новому інтерпретували міф: Р. Барт, Е. Кассирер, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, Б. Малиновський, Дж. Фрейзер, З. Фрейд, К. Юнг. Дослідження зазначених учених були пов'язані з осмисленням актуальних проблем міфології, її місця у житті людини та суспільства в цілому, здатністю міфів вирішувати складні питання буття, їх можливість трансформуватися у міфологічні образи.

З. Фрейд та К.Г. Юнг розробили психоаналітичну теорію міфу, згідно з якою міф приховує таємні комплекси людини, які снують у підсвідомості, оскільки у реальності їх неможливо реалізувати. За К.Г. Юнгом, міф є формою колективної свідомості. Міфологія – це свідомість цілого роду,

адже первісна людина не відділяла себе від своїх предків та членів сім'ї. Вчений стверджував, що міф не є казкою або вигадкою. Історично склалося, що завдяки цій формі первіснообщинні люди пояснювали події навколишнього світу та встановлювали з ним контакт.

Вчені В. Пропп, К. Леві-Стросс та Е. Мелетинський розробили структурну теорію міфу. Вони розуміють його як «анатомію інтелекту» – початкову інтелектуальну структуру людини. На відміну від психоаналітиків, структуралісти вважали міф не підсвідомим архетипом, а невід'ємною складовою мислення та логіки.

Вивченням міфу як культурного феномену займалися вітчизняні вчені В. Богораз, А. Золотарьов, С. Токарев, Ю. Францев, Б. Шаревська, Л. Штернберг, М. Штанхович та інші. У їх працях досліджено співвідношення релігії, філософії та міфології, форми міфу, його естетична логіка.

«Міф – це не стільки пізнання, скільки освоєння світу, переживання світотворення... через світовідчуття, суб'єктивно-суб'єктивне ставлення до світу», – зазначає А. Мішучков [1, с. 16].

«Міф – це перша форма раціонального осягнення світу, його образно-символічного відображення, яка виливається у припис дій. Міф перетворює хаос у космос, дає можливість осягнення світу як деякого організованого цілого, що виражає його за простою та доступною схемою, яка може перетворюватися у магічну дію як засіб підкорення недосяжного», – визначає міф Б. Губман [5, с. 53].

«Міф – логічно, тобто передусім діалектично необхідна категорія свідомості та буття взагалі», – пише О.Ф. Лосев [6, с. 10].

Згідно з наведеними визначеннями, міф у сучасній культурній дійсності постає як особливий спосіб пізнання світу. Довгий час філософи розуміли міф як щось суб'єктивне та фантастичне. Тому міфологічне мислення довгий час не могло претендувати на істинність та об'єктивне осягнення реальності. Міф – це особливий спосіб освоєння та пізнання світу, завдяки якому людина може внести сенс в оточуючу дійсність. Міфологічне мислення, конструюючи картину світу, визначає спосіб мислення людини та спосіб її життя у світі. Тому для первісних людей міф виконував декілька важливих функцій:

1. Аксіологічну: утверджував систему цінностей.
2. Соціально-регуляторну: забезпечував цілісність суспільства та його єдність. Також міф передавав соціокультурний досвід наступним поколінням.

На сьогодні вчені вважають однією із найголовніших функцій міфу конструювання осмисленого образу світу та знаходження людиною свого місця у ньому. За допомогою міфу відбувається не лише пізнання світу, а й створення його образу у свідомості. Міф є основою людського сприймання дійсності, він творить картину світу людини конкретної культурно-історичної епохи. Завдяки міфам твориться така картина світу, де всі елементи світобудови упорядковані, структуровані та співвіднесені з людиною. За свідченням О.Ф. Лосева, «...з погляду міфічної свідомості в жодному випадку не можна сказати, що міф є фікцією та грою фантазії», «однак – найбільш яскравою та справжньою дійсністю» [6, с. 9]. Вчений розглядає міф як реальність, яка безпосередньо відчувається людиною та сприймається як очевидність.

На сьогодні виділяють наступні категорії міфів:

1. Етіологічна – категорія, куди входять міфи, що пояснюють появу природи, культури, соціуму.

2. Космологічна – включає міфи про походження космосу, перетворення хаосу на космос.

3. Антропологічна – містить міфи про походження людини через перетворення з тотемних тварин, виготовлення людини богами з глини, землі чи дерева. Деякі міфи трактують людину як божество чи дух.

4. Астральна – категорія міфів про космічні об'єкти, зокрема зірки та планети. Вони описують рух небесних світил, їх вплив на долю суспільства та окремих людей. Астральні міфи вважають передумовою виникнення астрології.

5. Тотемна – категорія, що містить міфи про спорідненість різних видів рослин та тварин, що називаються тотемами, із людьми.

6. Календарна – категорія міфів, пов'язана з циклом сільсько-господарських робіт. Вона ґрунтується на регулярних змінах пір року.

7. Героїчна – категорія, де міфи включають біографії героїв, розповідають про важливі моменти з їхнього життя, героїчні вчинки смерть. У цих міфах зображуються випробування, які випадають на долю героїв з ініціативи божественних істот.

8. Есхатологічна – категорія міфів, де розповідається про кінець світу. Вони виникли значно пізніше інших міфів, спираються на космогонічні та календарні категорії. Есхатологічний міф відрізняється від космогонічного тим, що в ньому зображується не створення світу, а його знищення, наприклад, всесвітній потоп. Есхатологічні мотиви

містяться в християнських, давньоскандинавських, індуїстських та інших міфологічних уявленнях.

Таким чином, міф є складним і багатогранним явищем, яке в історії культури змінює свої функції та постійно еволюціонує разом із людським суспільством. Міфологія є надбанням людського досвіду, яке знаходиться у площині несвідомого, продукує аналогії, асоціації, афективно-інтуїтивні реакції.

Список використаних джерел:

1. Борисенко В.К. Свята і обряди народного календаря. Українська етнологія. Київ, 2007. С. 287.
2. Гримич М.В. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців. Київ, 2000. С. 197.
3. Иванов В.В. Народные рассказы о домовых, леших, водяных и русалках. Сборник Харьковского историко-филологического общества. Т. 5. Вып. 1. Харьков, 1993. С. 25.
4. Костомаров Н.И. Славянская мифология. Москва, 1994. 688 с.
5. Милорадович В.П. Заметки о малорусской демонологии. Мертвецы. Русалки. Черти. Киев, 1991. 24 с.
6. Шейнман М.М. Вера в дьявола в истории религии. Москва, 1977. С. 20–21.

Копанський Т.Ю.

студент,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

МЕТАМОДЕРН І АНІМАЦІЙНИЙ СИТКОМ

Ми живемо у час багатошарової мультикультурності й еkleктизму. Поп-культура щільно проникла у життя звичайних людей. Все більше речей стають культовими, варто тільки з'явитись у вигляді посилання. Нині дуже розмиті грані між художніми напрямками і течіями, тому постає нагальна потреба у конкретизації їх визначень.

Метамоdern вперше згадано 1975 року в творі американського письменника Масуда Заварзаде, який використовував його для опису естетики або настанов, що виникали в американських літературних наративах з середини 1950-х. Робін ван ден Аккер та Тімотеус

Вермьолен, автори «Нотатків про метамодернізм» (Notes on Metamodernism), були першими, хто почав використовувати термін у його сьогодишньому значенні [2]. Проблематику метамодерна сформулював голландський філософ Робін Ван Ден Аккер: «У метамодернізмі закінчується постмодерністське відчуття стабільності і перманентного прогресу...» [5, с. 333].

Характерність модерну полягає в наївності та фанатичній вірі в утопічне, світле майбутнє. Від нього нова реальність взяла гаряче бажання зробити що-небудь дуже велике, вирішити всі проблеми, пізнати світ. Реакцією на ідеалізм і наївність, у свою чергу, є скептицизм, нігілізм, іронія і вульгаризація. Але, як і в постмодернізмі, людина залишається особистістю. Однак, метамодернізм – це не просте антипостмодерне повернення до позитиву. Це чутливість, яка віддає належне постмодерному цинізму, одночасно звільняючи місце для безсоромного самовираження, що може бути емоційно позитивним чи негативним. Сам метамодернізм не визначає і не окреслює замкнену систему думок, він не задуманий як філософія чи мистецький рух, не диктує жодного конкретного набору естетичних цінностей чи методології. Це хитра суміш з модернізму і постмодернізму, тотальної іронії та безмежної ширості, поєднання різнополярних речей, наївна іронія на чолі релятивізму.

Метою статті є зміна погляду на звичні та банальні речі, котрі містять у собі глибокий зміст, не зважаючи на несерйозний зовнішній вигляд. Перед нами стоїть завдання актуалізувати механізм передачі їх внутрішнього змісту, їх доцільність і проблематику в сучасному, переважно консервативному, світі.

Культурні епохи – це атмосфера, а не закони чи статuti. Невловимий ефір, що проникає у всіх, хто живе в ньому. Це той самий дух часу. З точки зору ідеологів метамодерна ми вступаємо в нову епоху, де незвичний спосіб дивитися на культуру покликаний витягнути суспільство з глухого кута модернізму та постмодернізму. Радикальні ідеї модерну можуть бути компенсовані постмодерністським запереченням і сумнівом. Метамодерн – це невловима істина десь посередині. Метамодерн втілює у собі людський дуалізм і мінливість – «асоціації», про які ще говорив соціолог Георг Зіммель. На думку Зіммеля [4], людина подібна до маятника, який постійно рухається між двома крайнощами, прагнучи до балансу, але так ніколи його не знаходить. Цим Зіммель пояснює мінливість людської природи. Отже,

жоден з нас не може бути категорично пояснений, бо ми постійно перебуваємо в русі.

Завдяки цьому новому почуттю ми можемо не зацикловатися на великих метанаративах, а шукати власну мету. Таким чином, розгойдування між модерністською серйозністю і постмодерністською іронією підіймає метамодерн над ними. У метамодерні людям відкривається повнота культури, тому що можна без іронії і невігластва сприймати всю музику, літературу, ігри та фільми, адже в ньому немає високого і низького, а є єдиний потік, де важливий кожен елемент. Метамодерн сприймає світ і культуру як один загальний потік змістів, які є частини загальної істини, де кожна одиниця важлива і самодостатня. У ньому немає місця снобізму, елітизму, немає високої та низької культури. Суб'єкт, культура, політика, філософія зливаються в одне постійно рухоме ціле [4].

Головні герої метамодерна – не зразково-показові персонажі, а прямо протилежні таким. Мультсеріали «Сімпсони», «Футурама», «Південний парк», «Рік і Морті» – все це яскраві культурологічні приклади метамодерна. Основна форма – бунт, руйнування доценту, це коливання між правдами, між позитивними героями модерну (бездоганні люди, відмінні батьки, чоловіки, дружини, матері, прекрасні професіонали) й іронічністю постмодерну (чарівні негідники, хулігани, відверті придурки, пияки, руйнівники з неймовірною харизмою). Це мультфільми для дорослих, що поєднують у собі безліч постмодерністських іронічних посилай на впізнаваних фігур Голлівуду, шалених сюжетів і дивовижних анімаційних трюків із дуже сердечним і серйозним вивченням депресії, залежності та етики вирішення цих та інших дуже людських проблем. Поєднання неймовірно сміливих сценарних ідей і їх влучних втілень яскраво доводить безмежні можливості анімації.

Так, серіал «Рік і Морті» спочатку замислювався як хуліганська пародія на культове «Назад в майбутнє». У підсумку з глузування виріс успішний самостійний проект, який являє собою еклектичний мультивсесвіт з власними персонажами і унікальними локаціями. Кожний вигаданий всесвіт в серіалі до деталей продуманий аби виглядати гармонійно та логічно, попри те, що є сюрреалістичним. Влучним описом візуального стилю мультсеріалу є мінімалістичність зображення та психоделічність форм і кольору. Характерною рисою стилістики «Ріка і Морті» є взаємодія грайливості зображуваного з його жажливістю. У мультсеріалі можна зустріти багато доволі неприємних

форм і структур. Інопланетне та фантастичне часто постає перед нами потворним та слизьким, у цьому автори наслідували Кроненбурга, який досліджував ставлення людини до потворного та жахливого. Локації створювались з поєднання художниками двох або трьох архітектурних стилів, земної рослинності та вигаданими неземними візуальними ефектами. Завдяки цьому складається враження, ніби ці світи існували вже багато століть.

Спочатку складна багаторівнева іронія, потім іронія над іронією, а потім іронія над іронією над іронією. Постійна насмішка над усім. У такому статусі абсолютна істина існувати не може. Саме в таких умовах зароджується релятивізм. Добро і зло відносні, як брехня і правда. В одній позиції добре, а в іншій позиції вже погано. «Рік і Морті» – це анімаційний ситком з вертикальним сторітелінгом. Традиційно серії мають дуже слабкий зв'язок між собою. Головні персонажі практично не змінюються протягом усього серіалу. Потрібно сказати про схильність анімаційних ситкомів до відсилок поп-культури. Фреді Крюгер, інопланетяни в одязі з «Зоряного шляху», створіння Кроненберга тощо. Звичним стає безкінечний неймдропінг.

Важлива особливість анімаційного ситкома полягає в тому, що в його центрі завжди лежить драма людських відносин. Криза шлюбу, особливості дорослішання, стосунки батьків і дітей. У той же час наявність в домі Смітів космічного корабля, інтергалактичного телебачення чи ручного дракона, помішаного на сексі, не робить всі ці вічні конфлікти менш впізнаваними. Відносність усього, що відбувається навколо, породжує абсолютно нове ставлення до життя. Герої не розуміють і не зможуть зрозуміти, вони знаходяться в ілюзії, чи є вони справжніми. Герої мультсеріалу просто сприймають це і живуть у світі, в якому опинились [3; 6].

У «Ріка й Морті» багато насилля. Жорстокість і смерть тут представлені відкрито. Насилля презентовано на рідкість винахідливо, чимось схоже зі стилем Квентіна Тарантіно, в якого яскраве і неприродне насилля – це спосіб відсторонитись від того, що відбувається на екрані. Але в «Ріку й Морті» насилля працює на протилежне: тут це спосіб показати, що мультиплікаційна реальність, яка зазвичай здається нам гранично умовною, насправді не боїться труднощів і неоднозначності реального світу. Веселий нігілізм різко контрастує з серйозністю порушених тем, і виділяє моральні дилеми, з якими стикаються герої. Хаос, з якого складається навколишній світ, в

яких знаходяться персонажі, вся анархія мультивсесвіту не може бути подолана жодним чином, крім як за допомогою нігілізму [3; 6].

Не зважаючи на іронію, нігілізм, релятивізм – усе, що притаманне метамодернізму, через все пробивається «нова щирість», яку передбачив у своєму нарисі 1993 р. «E Unibus Pluram: Television and U.S. Fiction» письменник Девід Фостер Воллес. Традиційні, класичні цінності, такі як, любов, дружба, гуманізм, сім'я не заперечуються, а навпаки захищаються з нових позицій і методів метамодернізму. Через тонни іронії та чорного гумору проривається щирість, яка зараз набагато цінніша, ніж раніше.

Отже, метамодернізм – це коливання, а не стабільність, аргумент без відповіді. Після модернової надії та постмодерністських розчарувань метамодернізм виявляє золоту середину між ними. Метамодернізм є виразним уособленням сучасної неоднозначної культури, існує потенційна можливість виходу метамодерну за рамки фізичного досвіду в поле трансцендентного, будучи, таким чином, свого роду релігією особистості і свободи. Ситком «Рік і Морті» можна вважати ідеальним прикладом метамодерністської концепції, він – смішний і жорстокий, фантасмагоричний і сповнений насилля, насичений сатирою та відсиленнями до безлічі проектів сучасної поп-культури. З першого кадру «Рік і Морті» може навіть відштовхнути невідповідного глядача, проте за цим слідує звикання. Мультсеріал, безперечно, залишиться в історії, як характерний твір мистецтва доби метамодерну.

Список використаних джерел:

1. Luke Turner. METAMODERNIST // MANIFESTO. 2011. URL: <http://www.metamodernism.org/> (дата звернення: 10.10.2020).
2. Метамодернізм. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Metamodernism> (дата звернення: 10.10.2020).
3. Альманах метамодерна. Рик и Морти. URL: <https://zen.yandex.ru/media/id/5e7b6b6be2d65a07d748cc85/almanah-metamoderna-rik-i-morti-5e7c851b08fc12230bb4966a> (дата звернення: 10.10.2020).
4. Метамодерн – новый способ смотреть на мир. URL: <https://newtonew.com/culture/wow-metamodern> (дата звернення: 10.10.2020).
5. Гусельцева М.С. Метамодернизм в психологии: новые методологические стратегии и изменения субъективности. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Психология*. 2018. Т. 8. Вып. 4. С. 327–340. URL: <http://hdl.handle.net/11701/15169>
6. Как устроен сериал «Рик и Морти» мир. URL: <https://youtu.be/m4P1MuSNFqU> (дата звернення: 10.10.2020).

Радущинська В.В.

магістр,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ В ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ XX–XXI СТ.

Сучасна дитяча книга в Україні – основне джерело художнього та естетичного впливу на дитину. Вона розглядається як засіб розумового, морального і естетичного виховання, що впливає на розвиток дитини в цілому. Тому художнє оформлення дитячої літератури має велике значення. Неможливо уявити собі дитячу казку без барвистої ілюстрації, без веселих картинок, які так люблять годинами розглядати діти. Коли в руках дорослої людини опиняється книга, наше головне завдання – прочитати її, отримати потрібну інформацію. Ми не завжди оцінюємо працю художника, але ж він так само працював над створенням цієї книги, як і автор тексту, і так само намагалася, щоб книга була цікавою і сподобалася читачеві.

Проблема книжкової графіки та ілюстрування дитячих видань широко висвітлена в наукових дослідженнях і методичних посібниках В. Езیکеевої, Р. Жуковської, Н. Карпинської, В. Кіонової, Н. Курочкина, І. Котової, Т. Репіної, Е. Флеріна, Р. Чуднової та інші. Окремі аспекти ілюстрування дитячої книги розглядаються в статтях А. Александрової, Б. Ананьєва, В. Краєвського, О. Коритова, працях О. Ро, С. Антонової, Ю. Герчук та інших.

Наприкінці десятиліття відкривається нова сторінка в історії розвитку української дитячої книжки – художник-ілюстратор на тлі численної кітчевої продукції намагається створити дійсно мистецький продукт, здатний захопити дитячу уяву (роботи К. Лавра – «Дитяча Євангелія» (1993 р.), І. Вишинського – «Телесик», «Червона Шапочка» (1997 р.), І. Малковича, К. Штанко – «Золотий павучок» (1997 р.) та ін.).

В цілому всі технології, техніки, інструменти, які використовуються ілюстраторами в даний час, можна розділити на чотири види: традиційні (олівці, фарби, чорнила, фломастери тощо) і нетрадиційні (вишивка, папір, пластилін тощо); комп'ютерні, пов'язані з використанням тільки комп'ютерних програм (наприклад, цифрова ілюстрація, створена на основі програм AdobePhotoshop, AdobeIllustrator); змішані (mixedmedia),

засновані на міксуванні традиційних і комп'ютерних способів; мультиплікація (відео), що застосовуються з метою привести ілюстрацію в рух, створення ефектної презентації або фільму з рухомими ілюстраціями.

Комп'ютерна ілюстрація ХХІ ст., яка з'явилась і вік новітніх технологій, складає гідну конкуренцію традиційній ілюстрації, яку виконували в різноманітних техніках від руки. Тим, хто отримав художню освіту, досить освоїти інструменти різних програм, які дозволяють займатися цифровою графікою. Більшість митців у своїй роботі використовують такі програми як AdobePhotoshop та AdobeIllustrator, що надають широкий спектр можливостей у растровій та векторній графіці для ілюстраторів [4].

В роботі ілюстратора сьогодні цінується не геніальність, а вміння малювати багато і в стислі. «Видавництва більше люблять замовляти комп'ютерні малюнки, а не створені вручну – вони дорожче коштують і довше малюються. Та й до того ж все одно треба переводити «ручну» картинку в електронний формат, а це додаткові витрати і час». «А ось видавництва, які розраховують не на масового споживача, на одну ілюстрацію можуть дати художнику місяць або два, і ці картинки вже представляють художню цінність. Але і коштують такі книжки дорого», – пояснює дитячий ілюстратор [5].

Найвідоміше українське книжкове видавництво, що спеціалізується на публікації та перекладі літератури для дітей – «А-ба-ба-га-ла-ма-га». Воно засноване у 1992 році у місті Київ поетом та етнографом І.Малковичем, що сьогодні обіймає посаду головного редактора видавництва. Видавництво відоме високим рівнем естетичної та художньої якості книг, професіоналізмом у сфері поліграфії, що стало причиною згуртування провідних українських митців різних поколінь.

«А-ба-ба-га-ла-ма-га» співпрацювало з такими видатними художниками, як К.Лавро, що став автором ілюстрацій до «Української абетки», В. Єрко, який проілюстрував твір Г.-К. Андерсена «Снігова королева», що у 2005 році став лідером продажів англійського видавництва Templar та увійшов до трійки лідерів різдвяних продажів у Великій Британії. На даний момент з видавництвом працюють такі видатні майстри, як Є. Гапчинська, В. Ковальчук, К. Штанко, А. Василенко та інші.

К. Лавро – український художник-ілюстратор, добре відомий читачеві за книгами видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га». Яскраві колоритні малюнки Лавро неможливо сплутати ні з якими іншими [2].

В. Єрکو – український художник-ілюстратор, який працює у стилі реалізму. Його казка «Снігова королева» отримала титул «Краща дитяча книга-2006» в США, в 2008 році видання п'єси Шекспіра «Гамлет» була удостоєна Гран-Прі Львівського Форуму видавців. І це далеко не повний перелік «регалій» і перемог київського графіка. Найбільше на Єрکو вплинули роботи словацького художника, графіка і ілюстратор А. Бруновського.

Символи в малюнки Єрко потрапляють практично випадковим чином. Їх немає в первісному задумі художника, вони вплітаються самі собою в процесі тривалої роботи і відображають думи творця. Єрко впевнений, що наявність безлічі деталей не може перевантажити сприйняття дитини, який розглядає картинку. Швидше, вони створюють умови для розвитку, працюють на майбутнє. І це набагато краще, ніж простацькі, доступні дитячому сприйняттю малюнки, на які вдруге вже й дивитися нема чого [1].

Кожна ілюстрація В. Єрка – як окремий світ, таємничий, що зачаровує, наповнений світлом і красою. Він ніколи не створює ескізів, макетів і концепцій, а малювати починає з тієї картинки, яка йому наснилася або сподобалася найбільше. Він ілюструє не дії героїв, описані в книзі, а паузи, характери і роздуми. Акварель, гуаш і темпера – його основні інструменти [7].

Осередком освітньої та розвивальної літератури для дітей є видавництво «Ранок». Воно засноване у місті Харків у 1997 році В.Кругловим, що на даний момент займає посаду директора видавництва. Видавництво співпрацює з багатьма країнами, публікує книги на 6 мовах, а також має багато спільних проектів з українськими та іноземними майстрами ілюстрації. Зокрема, у 2014 році книга «Лускунчик», проілюстрована М. Пузиренко, була представлена в каталозі кращих книжок для юного покоління за версією Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (IBBY) у Мехіко. У тому ж році роботи художника І. Кравця до книги Д. Баррі «Пітер Пен» були виставлені в арт-галереї коледжу Кінгзборо міста Нью-Йорка на виставці «Мандрівки країною книг: сучасні ілюстратори дитячої літератури» [3].

«Видавництво Старого Лева» (ВСЛ) також входить до числа майстрів української поліграфічної справи. Воно вирізняється високою якістю

друку та неповторним стилем, що має в собі українські етнічні риси, які впізнаванні серед безлічі інших. Видавництво засноване у 2001 році у місті Львів Ю. Чопиком та М. Савкою, яка на сьогодні працює головним редактором видавництва. Масштабні проекти «Видавництва Старого Лева» – «Дитячий Кобзар», який був виданий у 2012 році (ілюстратором якого стала М. Михайлошина) та «Кротяча епопея», яка складається з трьох філософських книг для дітей (за авторством Т. Прохаська та ілюстраціями М. Прохасько) і є одним із найоригінальніших проектів видавництва [8]. Близько 90 українських та зарубіжних ілюстраторів співпрацює з «Видавництвом Старого Лева». Більшість цих ілюстраторів працює у нині популярному мінімалістичному стилі.

Оксана Була – українська художниця-ілюстраторка та письменниця. У 2016 році започаткувала серію авторських книжок-картинок про лісових мешканців – «Зубр шукає гніздо» і «Ведмідь не хоче спати». У Видавництві Старого Лева вийшла нова книжка-картинка Оксани Були «Туконі – мешканець лісу».

Анастасія Стефарук ще одна українська художниця, що співпрацює з «Видавництвом Старого Лева», родом з Івано-Франківщини. Впродовж чотирьох років Анастасія проілюструвала 7 книжок та зробила більше 30-ти книжкових обкладинок. Її малюнки розглядають діти у Китаї та Польщі, а за мотивами її ілюстрації до роману «Під скляним ковпаком» роблять татуювання [6]. Працює в техніках комп'ютерної графіки, колажу. Подобається напрямок магічного реалізму в літературі та образотворчому мистецтві.

Творча майстерня «Аграфка» заслужила на чільне місце у списку лікуючих видавництв України. Здається, сьогодні в Україні немає таких шанувальників літератури та мистецтва, які не чули імена творчого та сімейного тандему художників Р. Романишин та А. Лесіва. Не дарма ж їхні творчі досягнення цінують не лише у нас, але й за кордоном, про що свідчать чисельні нагороди, з-поміж яких «Honorary Mention to the Publisher» XXIII Міжнародного бієнале ілюстрації у Братиславі «BIB», відзнака Міжнародного дитячого книжкового ярмарку в Болоньї у категорії OregaPrima, спеціальна відзнака журі Міжнародного дитячого книжкового ярмарку в Болоньї у категорії Нові Горизонти та неодноразова поява у каталозі «Білі круки» [4]. На рахунку «Аграфки» як проілюстровані книжки, зокрема казки «Рукавичка» (Навчальна книга – Богдан, 2011) та «Ріпка» (Навчальна книга – Богдан, 2012), картонки «Лічилка» і «Кольорові речі» (Навчальна книга – Богдан, 2014)

та пізнавальні видання «Шептицький від А до Я» і «Франко від А до Я» (ВСЛ, 2015 та 2016) (Дод.Б.2.4.33), так і власне авторські книжки: «Антоміми» (2014), «Зірки і макові зернята» (2014), «Мій дім і речі в нім» (2015), «Війна, що змінила Рондо» (2015), «Голосно, тихо, пошепки» (2017), що з'явилися друком у «Видавництві Старого Лева».

Ілюстрація це актуальний спосіб залучення дітей до світу книги, виділення її серед величезного інформаційного потоку. Дане питання розглядається на прикладі творчого доробку сучасних зарубіжних та вітчизняних книжкових ілюстраторів. Технології є невід'ємною частиною сучасної ілюстрації. Комп'ютер розширює різноманіття засобів створення ілюстрації не тільки новими інструментами, а й імітацією старих, тому відокремити застосування традиційних і нових інструментів в одному зображенні стає проблематично. Комп'ютерні технології впливають на звичний стиль автора, який стає невпізнаним, набуває нового змісту. Змішані техніки дозволяють об'єднувати абсолютно різні матеріали. В цілому ж можна зробити висновок, що сучасна ілюстрація рухається по шляху технологічного прогресу

Список використаних джерел:

1. Вернигора О.М. Книжкові видання для найменших читачів: проблеми і перспективи. *Обрії друкарства*. 2014. № 1. С. 47–58.
2. Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА». URL: http://www.ababahalamaha.com.ua/uk/Головна_сторінка
3. Видавництво «Ранок». URL: <https://www.ranok.com.ua/ru/>
4. Касьяненко К.М. Українська ігрова дитяча книжка: витоки, стан, тенденції: автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства. Київ, 2016. 18 с.
5. Клименко В.Ф. Пан ілюстратор. Київ : Україна молода, 2002. 12 с.
6. Косоногова В. Література для дітей на українському книжковому ринку: тенденції і напрями розвитку. *Світ дитячих бібліотек*. 2009. № 1. С. 14–15.
7. Олійник В. Сучасний погляд українського художника-ілюстратора на оформлення дитячої книги (на прикладі творчості Костя Лавра). *Вісник ХДАДМ : зб. наук. пр.* 2011. № 7. С. 146–149.
8. Фіть Л.В. Популяризація видання засобами книжкового дизайну. *Український інформаційний простір. Науковий журнал*. 2014. № 2. С. 225–232.

Ткач Б.О.

студентка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ЕКСПРЕСІЯ ЯК ХУДОЖНІЙ ПРИЙОМ У ТВОРЧОСТІ ЕГОНА ШІЛЕ ТА ФРАНЧЕСКИ ВУДМАН

Аспект вивчення художньої діяльності австрійського художника Егона Шіле та американської фотографіні Франчески Вудман виник у зв'язку з актуальністю дослідження специфіки мистецького сприйняття світу в контексті художніх засобів виразності та експресивної образності робіт даних митців. Адже цей симбіоз зумовлює вплив на всі сфери життя творчої особистості, визнаність їх творів, впізнаваність та актуальність.

Наявність факторів експресії у творах мистецтва пов'язана із внутрішніми та зовнішніми чинниками, що формують емоційний стан художника. Експресія (лат. *expressio* – вираження) – сила вираження, вияву почуттів, переживань тощо; підкреслене виявлення почуттів; виразність, напружена емоційність. Експресія, у свою чергу, впливає на формат мистецької діяльності, тому доцільний розгляд даної проблеми на межі дослідження двох наук: мистецтва і психології [1, с. 41]. Майстерність художника часто визначає його вміння досконало маніпулювати емоціями глядача. Тисячоліттями митці накопичували досвід передачі важливих культурних знаків, звертаючись до наших почуттів, а саме сенсуального сприйняття. Найпростіші емоції з'явилися у вже на ранніх етапах еволюції, провокуючи появу найрізноманітніших феноменів, які уважно фіксує мистецтво. «Мистецтво, в якому немає емоцій, в основі своїй не мистецтво», стверджував Поль Сезанн. Мистецтво має викликати емоції. Експресія є потужним ресурсом в мистецтві, можливо одним із основних.

Метою нашого дослідження є аналіз взаємодії емоцій і творчої діяльності Е. Шіле та Ф. Вудман, прояви експресії в їхніх мистецьких творах, маскуліністськість і феміністськість як чинник особистої самоідентифікації митця, в цілому – значення автопортрету для автора та мистецького світу.

Слово експресіонізм вживали в сучасному розумінні вже в 1850-х роках, його походження часом пов'язують з картинами, які

виставив 1901 року в Парижі забутий нині художник Жульєн-Огюст Ерве. Він їх назвав експресіонізмами [2]. Однак існує альтернативна думка, за якою слово увів у вжиток чеський історик мистецтва Антонін Матейчек у 1910 році як протилежність імпресіонізму: «Експресіоністи бажають, перш за все, виразити себе... (експресіоніст заперечує) безпосереднє сприйняття й вибудовує складніші структури, що пов'язані з психікою... Враження та мисленнєві образи проходять крізь людське мислення, немов би через фільтр, який очищає їх від усіх матеріальних деталей мислення, щоб створити їх чисту суть, засвоюються і утворюють більш загальні форми, типи, які художник виражає через прості, скорочені формули і символи» [3]. Для митців глибинні суперечності буття видаються хаотичними і непізнаними, старі цінності ставляться під сумнів і відкидаються.

Теоретичною основою наряду стали положення німецького естетика К. Фідлера (1841–1895), який висунув «теорію бачення» та «формотворчості». Мистецтво характеризується ним як засіб виходу людини зі стану самотності та відновлення зв'язку з природою з метою подолання хаосу почуттів та «духовне оволодіння світом». Своєрідним маніфестом експресіонізму була дисертація німецького мистецтвознавця В. Воррінгера «*Abstraktion und Einfühlung*» (1907), в якій абстрагування митця від реального світу, інтуїція представлені як більш надійні засоби проникнення в його сутність, ніж чуттєве сприйняття, що лине лише по поверхні явищ [4, с. 173]. Термін «експресіонізм» досить гнучкий, що дозволяє об'єднати настільки несхожих художників як Ернст Людвіг Кірхнер, Пауль Клее, Егон Шіле і Василь Кандинський [7, с. 16].

У 2018 році протягом чотирьох місяців у філії галереї Тейт у Ліверпулі проходила виставка «Життя в русі: Егон Шіле/Франческа Вудман». Егон Шіле (1890–1918) – живописець і графік, радикальний художник Австро-Угорської імперії, і не менш провокаційна американська фотографія Франческа Вудман (1958–1981), яка також зробила головним об'єктом художнього дослідження власне тіло [5]. Екзистенція, пошуки сенсів, розуміння себе, соціуму, страждання, деформація, оголене вразливе тіло в їхній творчості є засобом вираження внутрішнього стану: страху, невпевненості, бажання одночасно відкритися світові та сховатися в свою мушлю. В їхній одержимості власним зображенням неважко помітити і паралелі з сучасністю, нарцистичним століттям селфі, що стирає межі між інтимним і публічним, естетикою і псевдоестетикою. Однак між самомилюванням і

спробою зрозуміти себе велика відмінність: перше дратує, друге заворює силою емоційного переживання, експресією звучання.

Провокаційні автопортрети Егона Шіле давно стали класикою, однак поряд з чорно-білими готичними фотографіями американки Вудман в його роботах з'являється несподіваний момент, який робить художника початку XX століття набагато ближче до сучасності [6]. Художники назавжди залишаться молодими: Шіле пішов у двадцять вісім 1918 року у Відні від епідемії іспанки, що забрала життя пів-Європи, Вудман – у 22, у Нью-Йорку в 1981-му. Обидва змогли реалізувати свій талант зовсім рано: Вудман розпочала практично в підлітковому віці, Шіле – трохи вийшов за поріг юності. Їх, безумовно, об'єднує інтерес до теми вразливої підліткової сексуальності. Вони залишили безліч автопортретів, в яких оголеність взагалі не була нарцистичною, а болючим спостереженням та пошуком власного «я» [6].

Роботи двадцятирічного Егона Шіле набувають самостійності й оригінальності, їх головними особливостями стають лінія і контур, а фірмовим знаком – сексуальність і еротика як уособлення життя-смерті. Надалі лінійний стиль Шіле знаходить типову для експресіонізму драматичну напруженість: моделі представлені у складних спіралеподібних розворотах, пози, змальовані різкими вигинами незграбного контуру, передають внутрішній надлом. У портретах Шіле тілесні рухи мають фізіономічну виразність, а міміка – красномовність жесту. Болісний надрив, душевне сум'яття влучно зображено у фігурах оголених з їхньою афектованою жестикуляцією і спотвореними пропорціями. Шіле жив в епоху зародження фрейдизму. Саме в цей період у суспільстві вперше наважились говорити про сексуальність людини. Художник починає досліджувати це через автопортрети. Якщо розглянути теорію мистецтва, то ню і автопортрет були різними жанрами, а Шіле вирішив їх об'єднати. Автопортретів у Егона дуже багато, вони різняться між собою – подвійні, потрійні, напівоголені, оголені і зазвичай в них вже важко розгледіти особисті риси самого автора. Сам художник говорив: «Коли я бачу себе цілком, я повинен бачити себе і знати, чого я хочу, знати не тільки, що відбувається всередині мене, а й як я здатний виглядати, які кошти є в моєму розпорядженні, з яких загадкових субстанцій я створений і що з них я сприймаю і сприйняв досі» [8].

Нью-йоркська художниця Франческа Вудман, яка займалася улюбленою справою – фотографією, лишалася в тіні і не була

знаменитою. Про геніальність Вудман почали говорити вже після її смерті. «Я відкривала мову, щоб люди могли бачити» – так написала в своєму щоденнику дівчина 19 січня 1981 року перш ніж зробити крок назустріч смерті через вікно власної квартири. Франческа не помилилась – люди дійсно побачили її мистецтво, проте якою ціною! Сьогодні без її світлин неможливо уявити мистецтво ХХ століття.

Багато із зображень Вудман не мають назви і відомі тільки за місцем і датою. Вона часто фотографувала в приміщенні, знаходячи занедбані місця, в яких створювала свої композиції [9]. Художниця найчастіше фотографувала себе в складно побудованому, фантазмагоричному інтер'єрі з вікнами і дзеркалами. Її знімки фокусуються на проблемі самої можливості зображення, природи і меж сприйняття зорового образу. Бекграундом для її творчості слугували живопис і фотографії сюрреалізму, автопортрети Ремедіуса Варо, Фріди Кало, але особливо фоторобіт Ханса Беллмера, з американських майстрів – Кларенса Джона Лафліна і Ральфа Юджина Міт'ярда. Розщеплення, перевтілення в щось інше, трансформації, метаморфози – один із ключових сюжетів сюрреалізму у всіх його проявах. Вже з тринадцяти років Франческа Вудман вміла створювати глибокі, психологічні фотографії, використовуючи унікальний візуальний стиль. Вудман вдалося озвучити боротьбу, яка, зазвичай, робить людей німими [10]. Таким чином, експресивні автопортрети Шіле більш маскулінні, відверті та напористі. В автопортретах ж Вудман, навпаки, зображення змазано, завуальовано, сюрреалістично. Це постійне вислизання від спостережливого пильного погляду глядача, зникнення з кадру, уникнення розглядання, оцінки. Це така своєрідна втеча від власної ідентичності, хроніки особистого зникнення, які вона демонструвала у своїх фотографіях. Але в обох художників вразлива чуттєвість навмисно наближається до еротизму, шокуючи тогочасного спостерігача. Втім, сьогодні автопортрети обох сприймаються абсолютно спокійно, а часом виглядають як відверті селфі, що трапляються у віртуальному просторі. У вас є хоча б один знайомий, який ніколи не фотографував себе? І дійсно, навряд чи знайдеться такий. Проте особистості, які здатні дивитися і бачити, слухати і чути, мислити і досліджувати, знаходять в цьому щось більше. У моєму розумінні, Франческа Вудман та Егон Шіле одні з них.

Список використаних джерел:

1. Прокопович Т.А. Експресія творів сучасного мистецтва. Живопис. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2016. № 3. С. 40–45.
2. New York: World University Library, 1970, p.25; Richard Sheppard, «German Expressionism», in *Modernism:1890-1930*, ed. Bradbury & McFarlane, Harmondsworth: Penguin Books, 1976, p. 274.
3. Cited in Donald E. Gordon, *Expressionism: Art and Ideas*. New Haven: Yale University Press, 1987, p. 175.
4. Експресіонізм // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври / голова ред. А. Волков. 2001. С. 173–175.
5. Жизнь в движении: Эгон Шиле/Франческа Вудман. URL: <https://posta-magazine.ru/article/world-art-shows-june-2018/>
6. Франческа Вудман приблизила Эгона Шиле к современности. URL: <http://art-and-houses.ru/2018/08/23/francheska-vudman-priblizila-egona-shile-k-sovremennosti/>
7. Эшли Басси. Экспрессионизм. Москва : ЗАО «БММ», 2007. 453 с.
8. Культура і життя. № 43, 25 жовтня, 2013. С. 8.
9. Raymond, Claire. *Women Photographers and Feminist Aesthetics* (неопр.). 2017. 21 April. doi: 10.4324 / 9781315628912
10. Быть ангелом: фотограф Франческа Вудмен. URL: <https://cameralabs.org/12000-byt-angelom-fotograf-francheska-vudmen>

Шостак Г.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Братусь І.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Інститут мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

РЕЛІГІЙНІ ОБРАЗИ В МИСТЕЦТВІ (НА ПРИКЛАДІ КІНОСТРИЧКИ «ЧОРНА СМЕРТЬ»)

«Misericordias Domini in aeternum cantabo»

(«Милосердю Господа співатиму вічно»,

Біблія, Книга псалмів, псалом 88:2)

Основою життя для християн усіх конфесій є Біблія, що в перекладі означає «Книга книг» або «Книга життя». Основою самої Біблії є тема «Божого милосердя», а «воплоченим Словом Божим» або ж «Милосердям Господнім» є сам Ісус Христос. Релігійні образи та релігійні сюжети – це герої та події, які описані у цій книзі.

Герой, який рятує світ – це основний канон для багатьох творів мистецтва. Починаючи від Прометея, який приніс людям вогонь («іскру Божу» та знання) для життя на Землі та закінчуючи Ісусом Христом, який приніс людям прощення гріхів та воскресіння до життя вічного.

Мистецтво – це своєрідний канал для передачі думок та ідей. Сама ж «творчість під впливом релігійних почуттів розширює внутрішнє життя художника, викликає нові сили до життя, приводить до надзвичайного стану, коли весь набутий естетичний, інтелектуальний, емоційний досвід акумулюється в творі високого рівня» [1, с. 133].

Розглянута робота режисера Крістофера Сміта «Чорна смерть», нагадує нам про переломні моменти в житті кожної людини та людства в цілому, що кожна наступна подія – це результат попереднього вибору, а поєднання особистих виборів багатьох людей у сумі з подіями, які відбуваються навколо, гортає сторінки історії. Так і зараз ми стоїмо перед вибором.

«Чорна смерть» у 1348 р. увірвалась у життя англійців [2]. Для когось це смерть близьких і знайомих людей, а для когось – це смерть ідеалів та прагнень. Але ходили чутки, що є одне селище в лісі, яке оминула смерть.

Події фільму відбуваються навколо однієї людини: молодого послушника-монаха Осмунда. Він юнак, що любить Господа та дівчину Авріль. Він людина, яку наповнюють сумніви щодо правильності життєвого вибору. Він іде виконати «волю Господню». Послушник, монах, провідник, свідок жорстокої реальності, і врешті, «воїн Христов». «Боже, чи можу я служити Тобі поза цими стінами? Я піду з монастиря, але залишуся вірним Тобі», – так, ці його слова справдилися, але він втратив себе, стражденне серце і спокій. Але це висока ціна мрії. Та він обрав цей шлях не сам. Щира молитва і віра у знаки, слова Сваєра (воїна, що заробляє на життя собі та сім'ї): «А ось Ульрік – він інший, він тут, бо так йому сказав Господь», знахарка-брехуха, язичництво та особисте горе, що переросло в особисту трагедію. «Будь обережний! Ця людина страшніша за чуму! – настоятель монастиря [2]».

Ульрік, посланець єпископа, «воїн Христов», убивця, меч інквізиції та милосердя людське – мізерікордія. Так, він страшний у своїй правоті, скупий на правду, величний у своїй людяності та вірності церкві та Господу, безжальний до зрадників і ворогів церкви: «Ми даруємо полегшення стражденним». Дивне та страшне для простолюдина поєднання волі Господньої, волі церкви та волі людини. Він пережив своє особисте горе, він пережив смерть ідеалів, але він зберіг себе, його серце не очерствіло. Він знає, що він – убивця, а таким не місце в раю, але він продовжує свою справу: «Інколи іншого вибору нема».

В фільмі розкриті деякі аспекти війни англійців з французами: «Той день поклав край лицарству. Шляхетності не було місця. В той день ми впустили до себе смерть і вона досі з нами (Вульфстон)».

Як представник церковної влади (уряду), Ульрик має медальон, який отримав як свідчення влади (обов'язків та повноважень), наданої йому особисто єпископом. А влада як відповідальний вибір між добром і злом, і саме право вирішувати що чим є, надані людині особисто Богом, знову стали причиною трагедії.

Отже, ми познайомилися з двома людьми (Осмундом та Ульриком), які були в різних обставинах, мали різний життєвий досвід, але обрали одну ціль: бути «воїном Христовим». Проте виконання ними обов'язків суттєво різняться: один служить Богові та керується високими моральними ідеалами, а другий – служить Богові та керується помстою. Ми є тим, що нас наповнює – не забуваймо про це.

Також ми побачили причину зміни історичних епох, – світову пандемію чуми. «Пошесть», «хвороба немитих рук», «лікування немає», – до болю

знайомі слова. Я не маю сумнівів, що людство переживе теперішню пандемію. Питання в тому, на порозі якої історичної епохи ми стоїмо?

Список використаних джерел:

1. Макушин Ю.А. Релігія як джерело мистецтва. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Педагогіка.* 2011. Т. 173. Вип. 161. С. 133–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2011_173_161_29
2. Фільм «Чорна смерть / Black Death» (2010) онлайн. – Moviestape. URL: http://moviestape.net/katalog_filmiv/detektyv/3755-chorna-smert.html

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Виклинець Ю.В., Синяк Ю.М.

студенти,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

БІОРИЗНОМАНІТТЯ ТВЕРДОКРИЛИХ УРОЧИЩА «СІМЛИН» (ГАЛИЦЬКИЙ НПП)

Галицький національний природний парк площею 146,9 км², розташований у північній частині Івано-Франківської області, у Галицькому районі. Він знаходиться на межі двох суббіомів: лісового – на правобережжі Дністра, та лісо-степового – на лівобережжі Дністра [4; 8]. Окрім того, територія Галицького НПП є надзвичайно фрагментованою і складається приблизно із 120-ти великих і малих ділянок, які розділені між собою сільськогосподарськими угіддями та селітебними зонами. Усе це разом накладає серйозний відбиток на просторовий розподіл фаун, їх змішування і взаємопроникнення [3; 4]. Антропогенна фрагментація призвела до формування вторинних, похідних екосистем і утворення нових комплексів твердокрилих [2], просторове розташування яких є дуже мозаїчним [4; 7; 8]. На території Галицького НПП зареєстровано понад 3000 видів тварин (2500 безхребетних та 500 хребетних), 950 видів грибів, 20 видів слизовиків, 1200 видів рослин, 300 видів протистів [1; 4; 5; 6].

Оцінку показників біотичного розмаїття твердокрилих ми здійснювали у лісостеповому локалітеті «Сімлин» за індексами: домінування Симпсона, Маргалефа та Шенона.

Наші розрахунки показують, що фауністичні комплекси епігейних стратобіонтних твердокрилих в усіх 6-ти локалітетах є дуже нерівноцінними за показниками біорізноманіття (табл. 1).

Розподіл видового багатства на дослідних ділянках є нерівномірним. Зокрема, найвище багатство видів виявлено на ділянках 2 (46 видів), 3 (43 види), ART13 (43 види) та 1 (40 видів). Найменше всього видів встановлено для ділянок 5 (22 види) та 6 (37 видів).

Таблиця 1

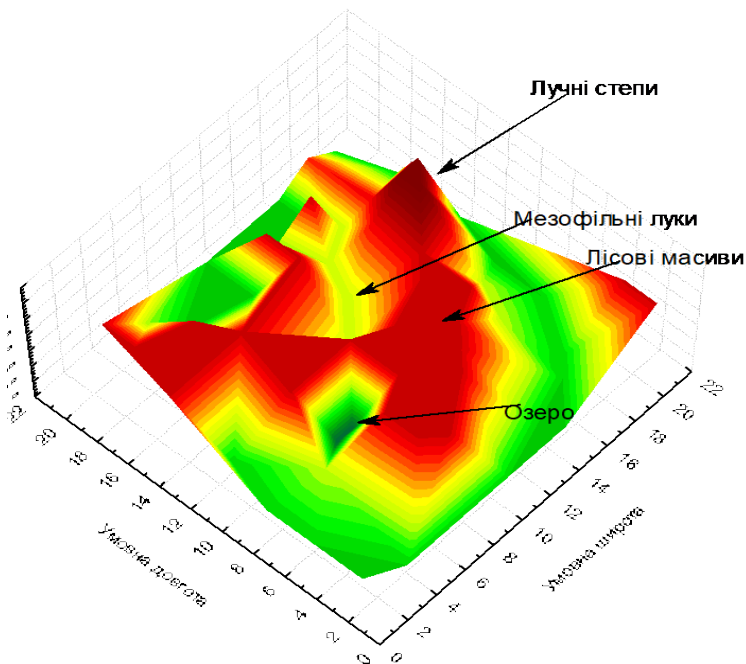
**Показники рівня біорізноманіття стратобіонтних твердокрилих
в урочищі «Сімлин»**

Показник \ Ділянка	Ділянка 1	Ділянка 2	Ділянка 3	Ділянка 4	Ділянка 5	Ділянка 6
Видове багатство	40	46	43	43	22	37
Індекс Симпсона	0,59	0,62	0,66	0,60	0,74	0,80
Індекс Маргалефа	3,88	5,61	5,0	6,01	1,65	1,66
Індекс Шенона	0,62	0,75	0,58	0,7	0,45	0,06

Значення індексу домінування Симпсона найвищим є на ділянках 5 ($D=0,74$) та 6 ($D=0,80$), що пов'язано із невеликою кількістю виявлених видів та їх високою відносною чисельністю. Найнижчі показники зафіксовані на ділянках 1 ($D=0,59$) та 4 ($D=0,60$), що вказує на високе видове різноманіття і рівномірний розподіл видів за чисельністю. За індексом видового багатства Маргалефа, найвище розмаїття твердокрилих встановлено для трьох ділянок: 2 ($d=5,61$), 3 ($d=5,00$) та 4 ($d=6,01$). Ці три локалітети характеризуються значною площею та видовим багатством, що й відображає індекс Маргалефа. Найнижче значення індексу виявлено для ділянок: 5 ($d=1,65$) та 6 ($d=1,66$). Інформаційний індекс Шенона вказує на те, що найбільш стійким є угруповання твердокрилих на ділянках 2 ($H=0,75$) та 4 ($H=0,7$). Тоді як найменш стійкими – на ділянці 6 ($H=0,06$).

Відмінності у розподілі видового багатства та показників біорізноманіття пов'язані із гетерогенністю лісостепового урочища «Сімлин». Для з'ясування питання мозаїчності розподілу фауністичних комплексів твердокрилих, ми здійснили регресійне моделювання з використанням прикладного програмного пакету Statistica 8 for Windows. Результати моделювання наведені на діаграмі 1. Як бачимо, що антропогенне навантаження, зокрема сільськогосподарське використання земель, призводить до різкого скорочення видового багатства (зелений колір). Це пов'язано, у першу чергу, із руйнуванням ценотичного покриву та застосуванням хімічних методів захисту сільськогосподарських культур. Використання інсектицидів широкого спектру дії призводить до загибелі не лише шкідників, а й усього

комплексу колеоптерофауни. У той час, як ядром різноманіття є напівприродні екосистеми лучних степів та лісів.

Діаграма 1. Тривимірна проєкція біотичної ємності екосистем у підтриманні видового багатства твердокрилих у лісостеповому локалітеті «Сімлин»

Найбільш ємнісними є екосистеми лучних степів, які здатні до підтримки найвищого рівня біологічного розмаїття твердокрилих. Вони є осередками видового і генетичного багатства у лісостеповому локалітеті «Сімлин». У дещо меншій мірі різноманіття підтримують лісові масиви, які, на загал, є біднішими на кількість видів твердокрилих. Слід зазначити, що видовий склад колеоптерофауни у обох типах екосистем є цілковито відмінним, тому тут існує кумулятивний ефект рівня біорізноманіття для локалітету загалом. Найменш ємнісними є екосистеми мезофільних лук, що використовуються у якості сіножатей, а також степових лук, що перебувають під постійним впливом пестицидів.

Катастрофічно низький рівень біотичного розмаїття виявлено на сільськогосподарських угіддях, які характеризуються найнижчою біотичною ємністю і не здатні підтримувати власний екологічний баланс, що головним чином, зумовлено активною експлуатацією цих екосистем людиною.

Список використаних джерел:

1. Бучко В.В., Бокотей А.А., Смірнов Н.А., Шумська Н.В., Заморока А.М., Дмитраш-Вацеба І.І., Скільський І.В., Дзюбенко Н.В., Струс Ю.М., Маланюк В.Б., Чорней І.І. (наук. ред.). Охоронні ділянки як механізм збереження біотичного різноманіття в лісах (на прикладі Прикарпаття) : практ. посіб. Чернівці : Друк Арк, 2018. 48 с.
2. Заморока А.М. Вторинні сукцесії угруповань ґрунтових твердокрилих (Coleoptera) у зоні ялицевих лісів Прилуквинської височини (Передкарпаття). *Матеріали Другої міжнар. наук.-практ. конф. «Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень»*. смт Путила, 2015. С. 203–206.
3. Заморока А.М. Стан вивчення ентомофауни Галицького національного природного парку. *Наукові записки Тернопільського нац. у-ту*. 2011. № 3(48). С. 158–160.
4. Заморока А.М. (ред.), Шумська Н.В., Бучко В.В., Дмитраш-Вацеба І.І., Маланюк В.В., Смірнов Н.І. Біота лучних степів Бурштинського Опілля. В-во «Симфонія Форте», 2018. 212 с.
5. Заморока А.М. Стан інвентаризації ентомофауни Галицького національного природного парку. *Збірник міжнародної науково-практичної конференції «Динаміка біологічного і ландшафтного різноманіття заповідних територій»*. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 199–221.
6. Михайлюк-Заморока О.В., Заморока А.М. Попередні результати вивчення булавовусих лускокрилих (Lepidoptera: Rhopalocera) Галицького національного природного парку. Міжн. наук.-практ. конф. присвячена 10-річчю НПП «Гуцульщина». Косів, 2012. С. 182–187.
7. Boychuk L., Zamoroka A. Distribution of the epigeous Coleoptera among habitats in «Kasova Hora» steppe locality (Halych National Park). XIII International scientific conference «Youth and progress of biology». Lviv, 2017. P. 163.
8. Zamoroka A.M. The biodiversity patterns and conservation value of Cerambycidae communities at Halych National Park (Ukraine). *Наукові записки Державного Природознавчого Музею*. Львів, 2013. Випуск 29. С. 45–54.

Титаренко Н.В.

аспірантка;

Теслюк Н.І.

кандидат сільськогосподарських наук, викладач,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ВИКОРИСТАННЯ АСКОРБІНОВОЇ КИСЛОТИ ДЛЯ ПРОЦЕСУ ВВЕДЕННЯ РОСЛИН В КУЛЬТУРУ *IN VITRO*

Введення у культуру *in vitro* є першим та одним з найважливіших етапів мікроклонального розмноження рослин. Кінцевою метою цієї стадії є отримання вільного від інфекції експланта, що стабільно росте на живильному середовищі і придатний для наступних пасажів. Для успішного введення в культуру дуже важливо враховувати такі фактори: 1) правильний вибір рослини-донора та виділення експланта; 2) оптимальна пора року для введення; 3) підбір ефективної схеми стерилізації рослинного матеріалу; 4) відповідні умови для культивування [1].

Зазвичай, навіть за умов ідеального забезпечення вищезазначених потреб експланти часто гинуть протягом перших тижнів культивування. Однією із найпоширеніших причин низької приживлюваності ініціальних експлантів рослин є виділення у середовище фенолів пошкодженими частинами експланта та подальше їх окиснення. Даний процес викликає побуріння живильного середовища навколо експланта, блокує отримання живильних речовин з середовища та інактивує ріст рослини, що врешті доволі швидко призводить до загибелі.

Феноли – одні з найрозповсюдженіших вторинних метаболітів рослин. Основа їхньої хімічної будови – ароматичне кільце та гідроксильні групи. На сьогодні відомо більше 8000 фенольних сполук. При пошкодженні рослинних покривів, феноли окиснюються на світлі за участі ферменту поліфенолоксидази (ПФО), а також деяких інших з групи оксидаз. Продукти цього окиснення є токсичними інгібіторами клітинного росту, подавляючи активність життєво важливих ензимів.

Оскільки при підготовці експланта до введення у культуру дослідник у абсолютній більшості випадків вимушений пошкодити тканини рослини, фенольне окиснення стає серйозною перешкодою для введення

рослин у культуру *in vitro*. Особливо це стосується багаторічних культур, що продукують феноли найактивніше. Відомо, що багаті на фенольні сполуки саме деревні види рослин [5].

Для подолання цієї проблеми сьогодні використовують різні прийоми: попередня обробка експлантів антиоксидантами, включення антиоксидантів та сорбентів у середовище, інкубація у темряві, часті пересадки на свіже середовище і т. д. Ефект від цих маніпуляцій є різним у залежності від виду рослин та типу експланта.

Одним з найпростіших та економічно вигідних методів пом'якшення оксидативного стресу є використання аскорбінової кислоти у якості антиоксиданта. Ця сполука не взаємодіє з ПФО, але зменшує кількість субстрату для окиснення, що дозволяє зменшити рівень побуріння середовища та попередити гибель мікроклонів. Аскорбінову кислоту у різних концентраціях використовують як для замочування експлантів перед введенням у культуру, так і шляхом додавання безпосередньо у середовище. Наприклад, замочування експлантів Стретліції королівської *Strelitzia reginae* у розчині аскорбінової та лимонної кислот протягом 12 годин незначно зменшило окиснення фенолів у середовищі, а витримка протягом 24 годин майже повністю позбавила цієї проблеми [9]. У іншому дослідженні спостерігався значний позитивний вплив після витримки експлантів протягом години у суміші 100 мг/л аскорбата та 1500 мг/л цитрата [8].

Але частіше аскорбінова кислота використовується для додавання у живильне середовище. У багатьох експериментах на різних рослинах ця стратегія показала свою ефективність. Проте, на даний момент існує певна невідповідність у дослідженнях на цю тему між собою, оскільки ефективні концентрації доданої аскорбінової кислоти дуже сильно відрізняються. Наприклад, у дослідженні, що проводили у Казахстані, ефективною виявилась мінімальна концентрація 1 мг/л [2], китайські дослідники визначили найбільш ефективною концентрацію 15 мг/л [4], а вчені з Танзанії показали найбільший позитивний вплив концентрації 200 мг/л [7]. Звісно, усі дослідження проводилися на різних модельних рослинах, але така велика різниця беззаперечно викликає науковий інтерес до цього питання.

У нашому дослідженні ми використовували у якості модельної рослини Ожину звичайну *Rubus caesius* L. сорту Торнфрі. Ожина – ягідна культура, що стрімко набирає популярність в Україні в останні роки завдяки високим смаковим властивостям та хворобостійкості.

Незважаючи на те, що Ожина звичайна добре розмножується вегетативним способом, такий метод (особливо, для безшипних сортів та гібридів) має низький коефіцієнт розмноження та не дозволяє звільнити рослини від інфекцій. Саме тому актуальною темою є удосконалення методики мікроклонального розмноження цього виду рослин, а, особливо, безшипних сортів. Складності з прискореним розмноженням ожини виникають вже на етапі введення в культуру *in vitro*, оскільки процент приживлюваності експлантів дуже малий через окиснення фенолів. Враховуючи даний факт, дослідження використання аскорбінової кислоти на етапі введення в культуру є для ожини дуже доцільними.

Мета роботи – визначити вплив невеликих концентрацій аскорбінової кислоти (до 10 мг/л) на процес введення рослин у культуру *in vitro*.

Вихідний матеріал Ожини звичайної відбирали з кущів-донорів, які вирощуються у відкритому ґрунті. Підготовлений рослинний матеріал стерилізували за визначеною ефективною схемою [3], після чого експланти висаджували у ємності з поживним середовищем Мурасіге-Скуга (МС). Середовище МС готували за стандартною методикою [6], але з додаванням різних концентрацій аскорбінової кислоти після автоклавування. Було підготовлено варіанти середовища з 1, 5, і 10 мг/л, та контрольний варіант без аскорбінової кислоти у складі. Під час експерименту висаджували по 30 експлантів на кожен варіант середовища – загалом, було проаналізовано 120 мікроклонів ожини. Через 30 діб після моменту введення результати оцінювали за трьома показниками. Приживлюваність вираховували у процентному співвідношенні кількості живих експлантів до всіх висаджених. Проліферацію бруньок оцінювали як порядковий номер доби від моменту висадки на середовище, у який вперше було зафіксовано ріст нових вегетативних органів рослини з меристем на експланті (чим раніше це відбувається, тим краще для процесу подальшого мікроклонального розмноження). І останній показник – кількість утворених пагонів, тобто кількість меристем, що відтворили нові пагони на експланті за час культивування (більша кількість утворених пагонів дозволяє підвищити коефіцієнт розмноження). Результати дослідження представлені у таблиці.

Таблиця 1

**Приживлюваність, проліферація та кількість
утворених пагонів ожини на середовищі МС
з різними концентраціями аскорбінової кислоти**

Концентрація аскорбінової кислоти	Приживлюваність, %	Проліферація бруньок, доба від початку культивування	Кількість утворених пагонів ожини, шт.
0 мг/л (контроль)	26,67 ± 16,70	7,47 ± 0,26	1,20 ± 0,08
1 мг/л	50,00 ± 18,89	7,20 ± 0,18	1,43 ± 0,18
5 мг/л	56,67 ± 18,72	6,73 ± 0,18*	1,87 ± 0,12*
10 мг/л	66,67 ± 17,80*	6,30 ± 0,18*	2,20 ± 0,18*

* статистично достовірні у порівнянні з контролем показники при $P=0,05$

Як показано у таблиці, концентрація аскорбінової кислоти 1 мг/л середовища не показала статистично значущих змін у порівнянні з контролем. Але на середовищі МС з концентрацією 5 мг/л проліферація відбувалася, в середньому, на 0,74 дні швидше, та формувалося на 0,67 шт. більше пагонів. Проте, за показником приживлюваності дані для 5 мг/л аскорбінової кислоти у середовищі виявилися недостовірними. З використанням концентрації 10 мг/л усі аналізовані показники були статистично значущими: в середньому, приживлюваність підвищилася на 40,00 %, кількість пагонів – на 1,00 шт., а проліферація прискорилося на 1,17 дня.

Таким чином, концентрація аскорбінової кислоти 10 мг/л у середовищі МС виявила найбільший позитивний вплив на введення Ожини звичайної *Rubus caesius* L. сорту Торнфрі в культуру *in vitro*.

Список використаних джерел:

1. Ишмуратова М.М., Барышникова Н.И., Газиева Э.М. Клональное микроразмножение *in vitro*: выбор эксплантов (на примере видов рода *Valeriana*) // Вестник ПУ. – 2017. – № 4. – С. 442–449.
2. Оразбаева Г.К., Майсупова И.Л., Хасанов В.Т., Швидченко В.К. Клональное размножение растений красной малины (*Rubusidaeus* L.) *in vitro* // Вестник науки КазАТУ им. С. Сейфуллина. – 2012. – № 1(72). – С. 140–149.
3. Титаренко Н.В., Теслюк Н.І. Удосконалення процесів мікроклонального розмноження Ожини звичайної *Rubus caesius* L. сорту Торнфрі // Мікробіологія та біотехнологія. – 2020. – № 2. – С. 72–84.
4. Irshad M., Rizwan H.M., Debnath B., Anwar M., Li M., Liu S., He B., Qiu D. Ascorbic Acid Controls Lethal Browning and Pluronic F-68 Promotes High-frequency

Multiple Shoot Regeneration from Cotyledonary Node Explant of Okra (*Abelmoschus esculentus* L.) // Hortscience. – 2018. – № 53(2). – P. 183–190.

5. Ishtiaq A., Tanveer H., Irfan A., Nafees M., Rafay M., Iqbal M. Lethal Effects of Secondary Metabolites on Plant Tissue Culture // American-Eurasian J. Agric. & Environ. Sci. – 2013. – № 13(4). – P. 539–547.

6. Murashige T., Skoog F. A revised medium for rapid growth and bioassays with tobacco tissue cultures // Physiol. Plant. – 1962. – № 15. – P. 473–497.

7. Ndakidemi C.F., Mneney E., Ndakidemi P.A. Effects of Ascorbic Acid in Controlling Lethal Browning in in Vitro Culture of *Brahylaena huillensis* Using Nodal Segments // American Journal of Plant Sciences. – 2014. – № 5. – P. 187–191.

8. Wu H.C., du Toit E.S. Reducing oxidative browning during in vitro establishment of *Protea cynaroides* // Scientia Horticulturae. – 2004. – № 100. – P. 355–358.

9. Ziv M., Halevy A. Control of oxidative browning and in vitro propagation of *Strelitzia reginae* // Ait. Hort. Sci. – 1983. – № 18. – P. 434–436.

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

Кічук О.Д.

студент,

Науковий керівник: Макаревич Т.В.

кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри,

Одеський державний аграрний університет

ВИЯВЛЕННЯ ЗАЛИШКОВИХ КІЛЬКОСТЕЙ АНТИБІОТИКІВ У ПРОДУКТАХ ТВАРИННИЦТВА

В наш час значно зросла актуальність наукових досліджень, спрямованих на попередження забруднення продуктів харчування антибактеріальними препаратами [1].

Більшість фахівців пов'язує наявність антибіотиків у харчових продуктах з широким застосуванням лікувальних та лікувально-профілактичних засобів для сільськогосподарських тварин та птиці, а також з використанням антибіотиків для пролонгації термінів зберігання продуктів харчування [2].

При термічній обробці харчових продуктів залишки антибіотиків не руйнуються, зниження температури також не забезпечує інактивацію антибіотиків [3]. До того ж накопичення залишкових кількостей антибіотиків призводить до збільшення кількості резистентних штамів мікроорганізмів, що ускладнює використання антибіотиків для лікування захворювань людини і тварин [4].

З 2019 по 2020 рік нами на базі лабораторій ВСЕ на ринках м. Одеси проводились моніторингові дослідження по виявленню залишкових кількостей антибіотиків у сировині та продуктах тваринного походження українського та імпортного виробництва (табл. 1).

Як видно з таблиці, усього дослідили на вміст залишкових кількостей антибіотиків 2075 проб. У 391 випадку (18,8%) були виявлені антибіотики, з них тетрациклін – у 344 випадках, левоміцетин – у 21 випадку, стрептоміцин – у 17 випадках, пеніцилін – у 7 випадках, грізін – у 2 випадках. У 88% випадків виявлення антибіотиків у сировині та продуктах тваринництва був виявлений тетрациклін, що склало 16,6% всіх досліджуваних зразків. У 5,4% випадків був виявлений левоміцетин, що склало 1,0% всіх досліджуваних зразків. У 4,3% випадків був виявлений

стрептоміцин, що склало 0,8% усіх зразків. У 1,8% випадків був виявлений пеніцилін, що склало 0,3% від усіх зразків. У 0,5% випадків був виявлений грізин, що склало 0,01% від усіх зразків.

Таблиця 1

Частота виявлення залишкових кількостей антибіотиків у різних продуктах тваринництва

Об'єкт дослідження	Антибіотик	Кількість досліджених проб	З них позитивних	
			Кількість	Відсотки
Курачі грудки	Тетрациклін	76	14	18,5
Курача печінка	Тетрациклін	76	20	26,3
Курачі шлунки	Тетрациклін	76	46	60,5
	Гризин		2	2,6
Фарш курячий	Тетрациклін	12	4	33,3
	Левоміцетин		1	8,3
М'язова тканина індичок	Тетрациклін	11	8	72,7
Курачі яйця	Тетрациклін	60	17	28,3
	Стрептоміцин		2	3,3
	Левоміцетин		1	1,6
М'язова тканина ВРХ	Тетрациклін	400	32	8,0
Печінка ВРХ	Тетрациклін	400	42	10,5
	Левоміцетин		3	0,08
Нирки ВРХ	Тетрациклін	400	51	12,6
	Левоміцетин		7	1,8
М'язова тканина свиней	Тетрациклін	160	27	16,9
Печінка свиней	Тетрациклін	160	27	16,9
Нирки свиней	Тетрациклін	160	31	19,4
	Левоміцетин		6	3,8
Молоко	Тетрациклін	34	6	17,6
	Стрептоміцин		12	35,3
	Пеніцилін		5	14,7
Сметана	Тетрациклін	17	4	23,5
	Стрептоміцин		2	11,8
	Пеніцилін		2	11,8
Десерт з творогу	Тетрациклін	8	8	100,0
Сир твердий	Тетрациклін	12	2	16,6
	Левоміцетин		3	25,0
	Стрептоміцин		1	8,3
Риба морська	Тетрациклін	13	5	38,8
Всього		2075	391	18,8

У продуктах забою птиці (Бразилія, Китай, Данія, Канада, Німеччина, Франція, Україна) тетрациклін виявляли в курячих грудках в 18,5% випадків, у 26,3% – в печінці, в 60,5% – в шлунках, в 33,3% – у фарші. З більш високою частотою тетрациклін виділяли у фарші і м'язових шлунках у порівнянні з м'язовою тканиною, що пов'язано з тим, що м'язова тканина гірше накопичує антибіотики.

Найчастіше тетрациклін виділяли з м'язової тканини індички – в 72,7% випадків. Можливо це пов'язано зі складнощами при вирощуванні молодняка індички і додатковим введенням тетрацикліну. У 8,3% випадків з фаршу курячого був виділений левоміцетин і в 2,6% з шлунків курячих – грізін.

Всього у 251 пробі продуктів забою птиці виявлено 95 випадків перевищення гранично допустимого вмісту антибіотиків, що становить 37,9%.

При порівнянні показників вмісту антибіотиків у м'ясі птиці імпортного (Бразилія, Китай, Данія, Канада, Німеччина, Франція) і українського виробництва визначено, що в 60-ти досліджених імпортних зразках м'яса птиці антибіотики виявлені в 12 випадках (20%), а у 16-ти українських зразках – у 2 випадках (12,5%). У 112 імпортних зразках субпродуктів птиці антибіотики виявлені в 51 випадку (45,5%), а в 40 вітчизняних зразках – в 17 випадках (42,5%).

При дослідженні 60 шт. яєць курячих (Україна) тетрациклін виявили в 17 шт. (28,3%), стрептоміцин – в 2 шт. (3,3%), левоміцетин – в 1 шт. (1,6%). Разом, в 33,3% випадків яйця курячі містили антибіотики, незважаючи на те, що кури-несучки не повинні отримувати антибіотики. Найбільша питома вага тетрацикліну можливо обумовлена тим, що його продовжують давати птиці для стимуляції росту, не зважаючи на те, що це заборонено інструкцією.

М'язова тканина великої рогатої худоби (Бразилія, Україна) містила тетрациклін в 8% випадків, печінка (Польща) – в 10,5% випадків, нирки (Польща) – в 12,6% випадків. У печінці та нирках великої рогатої худоби також був виявлений левоміцетин в 0,08% і 1,8% випадків відповідно. З 300 зразків м'язової тканини виробництва Бразилії в 28 був виявлений тетрациклін, що склало 9,3%. З 100 зразків м'язової тканини великої рогатої худоби Українського виробництва антибіотик був виявлений в 4 випадках, що склало 4%.

М'язова тканина свиней (Німеччина, Україна) містила тетрациклін в 16,9% випадків, печінка (Німеччина) – у 16,9% випадків, нирки (Німеччина) –

у 19,4% випадків. Крім того, в нирках свиней було виявлено левоміцетин у 3,8% випадків. В імпортній свинині антибіотики були виявлені у 17,5% випадків, а в свинині вітчизняного виробництва в 15% випадків.

Всього було досліджено на вміст антибіотиків 1200 зразків продуктів забою великої рогатої худоби, з них у 135 випадках були виявлені тетрациклін і левоміцетин, тобто у 11,2% зразків залишкові кількості антибіотиків перевищували ГДК.

Для дослідження продуктів забою свиней було відібрано 480 проб, в 91 пробі були виявлені антибіотики, що склало 19,0%.

Молоко (Україна) містило найбільш широкий спектр виділених антибіотиків. У 14,7% випадків ГДК перевищували вміст пеніциліну, у 17,6% випадків – тетрацикліну, в 35,5% випадків – стрептоміцину. З 34 зразків в 23 були виявлені антибіотики, що склало 67,6%. У сметані (Україна) з 17 досліджених зразків у 8 випадках (47,6%) були виявлені антибіотики, в 23,5% випадків – тетрациклін, в 11,8% – стрептоміцин і в 11,8% – пеніцилін. Десерт сирковий (Литва) містив тетрациклін у всіх досліджених пробах – в 100% випадків. Сир твердий (Болгарія, Україна) містив в 25,0% випадків левоміцетин, в 16,6% – тетрациклін, в 8,3% – стрептоміцин. Всього в 50% відібраних зразків зазначено вміст залишкових кількостей антибіотиків, з них зразки імпортного сиру містили антибіотики в 100% випадків, а у вітчизняних зразках антибіотики були виявлені в 25% випадків.

У рибі морський (Україна) був виявлений тетрациклін в 38,8% відібраних зразків. Ми пов'язуємо забруднення риби з її поверхневою обробкою тетрацикліном, яка застосовується практично скрізь для продовження термінів зберігання.

Таким чином, вітчизняна та імпортна сировина та продукти тваринного походження характеризуються різним вмістом залишкових антибіотиків від повної відсутності до майже 90% позитивних проб, крім того, у продуктах присутній весь спектр антибіотиків, залишкові кількості яких нормуються ДСанПіН.

Список використаних джерел:

1. Corpet, D.E. «Antibiotic resistance from food.» *The New England journal of medicine* vol. 318,18 (1988): 1206–7. doi:10.1056/nejm198805053181818
2. Ефимов А.А., Ефимова М.В., Арчібисова А.С., Кобзарєва Е.И. Анализ способов увеличения сроков годности мороженой рыбопродукции // Вестник КамчатГТУ. 2013. № 23.

3. Заугольников М.А. and Вистовская В.П. «Изучение контаминации животноводческой продукции остаточными количествами антибиотиков». *Acta Biologica Sibirica*, vol. 2, no. 3, 2016, pp. 9–20.

4. Rasheed, Mohammed Uddin et al. «Antimicrobial drug resistance in strains of *Escherichia coli* isolated from food sources.» *Revista do Instituto de Medicina Tropical de Sao Paulo* vol. 56,4 (2014): 341–6. doi: 10.1590/s0036-46652014000400012

Леженцева В.Р.

студент,

Науковий керівник: Макаревич Т.В.

*кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри,
Одеський державний аграрний університет*

ПОРІВНЯЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ДРІЖДЖОВИХ ПРОБІОТИЧНИХ ДОБАВОК У РАЦІОНАХ ТЕЛЯТ

Індивідуальні зміни організму у процесі онтогенезу пов'язані та обумовлені кількісним та якісним рівнем, тобто ростом і розвитком тварин. Сучасна біотехнологія розробляє продукти функціонального призначення для інтенсивного вирощування молодняку [1]. До числа перспективних препаратів у цій галузі можна віднести пробіотики, що містять живі мікроорганізми, які відносяться до нормальної, фізіологічної мікробіоти кишкового тракту [2]. Для забезпечення функціонування рубцевого травлення, нормалізації складу мікробіоти та профілактики ацидозу рубця у жуйних, виробники молока використовують біологічні регулятори метаболічних процесів в організмі тварин, а саме – кормові дріжджі. Вони мають виражену антимікробну активність по відношенню до патогенних і умовно-патогенних бактерій, мають імуностимулюючу і протизапальну дію, здійснюють корекцію моторної функції кишечника [3]. У зв'язку з цим, вивчення ефективності використання у раціонах молодняку великої рогатої худоби дріжджових пробіотичних добавок, представляються досить актуальними.

Згідно зі схемою годівлі, телятам дослідних груп випоїли молока цільного 320 кг, заміниника незбираного молока 360 кг на голову. З 10-денного віку телят привчали до споживання сіна та концентрованих кормів. За 6-місячний період вирощування тваринам згодували 160 кг зернової суміші, 38 кг макухи соняшnikової, 141 кг сіна костречового і сінажу вико-вівсяного 600 кг.

Кормові добавки телятам згодували у молочний період з моменту поїдання корму до 4-місячного віку. Так, телятам 1 дослідної групи додатково до основного раціону згодували Левабон румен Е в кількості 10 г на голову на добу, аналогом 2 дослідній – Левісел SC + в кількості 6 г на голову на добу і телятам 3 дослідної групи – Оптісаф в кількості 10 г на голову на добу.

Зміни живої ваги тварини у процесі розвитку є одним з основних індикаторів впливу факторів зовнішнього середовища на його організм [4]. Обґрунтування широкого використання пробіотика Оптісаф має засновуватися на вивченні його впливу на характер травлення та інтенсивності росту тварин. Для вивчення росту телят у досліді використовували дані щомісячного зважування кожного теляти. Біометрична обробка цих показників та їх аналіз дозволили встановити особливості та закономірності росту дослідних тварин. Контрольні зважування проводили в один і той же час, вранці, до напування і годування тварин.

Встановлено, що в залежності від годівлі у молочний період телята значно відрізнялися за живою масою в усі вікові періоди (табл. 1).

При постановці на дослід у телят контрольної та дослідних груп жива вага була практично однакова і склала 35,84-36,07 кг. У місячному віці спостерігалось підвищення живої маси телят дослідних груп і у середньому склало 56,60 кг, що на 0,78% більше у порівнянні з аналогами контрольної групи. У двомісячному віці різниця між контрольною і дослідними групами збільшилася і склала 1,34%.

У 3-місячному віці телята 2 дослідної групи за цим показником перевершували тварин з контрольної групи на 2,20%. У наступні періоди досліджень дана тенденція змін динаміки живої ваги зберігалася. У кінці досліді максимальна середня жива маса була у телят 3 дослідної групи – 183,08 кг, що на 8,78 кг, або 5,03% ($P < 0,01$) більше, ніж у тварин контрольної групи.

Таблиця 1

**Динаміка живої ваги телят за період досвіду
(у середньому на 1 голову), ($\bar{X} \pm Sx$)**

Показник	Група			
	контрольна	1 дослідна	2 дослідна	3 дослідна
Середня жива вага, кг				
при постановці	35,90±0,86	35,85±0,81	36,07±0,77	35,84±0,94
1 місяць	56,16±0,86	56,43±1,02	56,87±0,91	56,51±1,06
2 місяць	77,70±1,07	78,41±1,29	79,06±0,70	78,80±0,85
3 місяць	99,74±1,56	101,09±1,79	102,06±1,10	101,93±1,29
4 місяць	123,96±1,49	126,41±1,87	127,52±1,31	127,51±1,09
5 місяць	148,89±1,56	152,66±1,38	153,98±1,57*	154,28±0,88**
6 місяць	174,30±1,87	179,95±1,30*	181,43±1,66**	183,08±1,19**
Валовий приріст за 6 місяців, кг	138,40±2,18	144,10±1,70*	145,36±1,70*	147,11±1,53**

* $P < 0,05$; ** $P < 0,01$

Таким чином, проведені дослідження показали, що у телят 3 дослідної групи, які отримували в складі концентрованих кормів дріжджову пробіотичну добавку Оптісаф в дозі 10 г / гол / добу, більш інтенсивно протікали обмінні процеси в організмі, що і забезпечило більш високу швидкість росту і розвитку телят в порівнянні з контрольною групою.

Список використаних джерел:

1. Сизова Ю.В. Влияние кормления на рост и развитие телят. *Известия Оренбургского государственного аграрного университета*. 2016. № 2(58). С. 106–108.
2. Миколайчик И.Н., Морозова Л.А., Ступина Е.С., Субботина Н.А. Влияние дрожжевых пробиотических добавок на рост и развитие молодняка крупного рогатого скота. *Животноводство и кормопроизводство*. 2017. № 1(97). С. 86–92.
3. Есауленко Н.Н. Скармливание пробиотика улучшает переваримость питательных веществ корма телят. *Сельскохозяйственный журнал*. 2014. Том 3. Вып. 7. С. 200–203.
4. Киреева К.В., Снигирёв С.И. Некоторые Результаты применения лечебно-профилактической кормовой добавки в кормлении телят. *Вестник Алтайского государственного аграрного университета*. 2012. Том 92. Вып. 6. С. 63–67.

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

Майка М.В.

студент,

Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки

Національної академії Служби безпеки України

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах гібридної війни, яку розпочала Російська Федерація проти України, інформаційне протистояння відіграє ключову роль.

Велика кількість пропаганди, фейку та неперевіреної інформації яку розповсюджує Російська Федерація в інформаційному просторі завдає збитку не лише для Національної безпеки України але й підриває морально-психологічний стан населення та впливає на суспільну думку про ті чи інші події.

Саме тому західними країнами було сформовано систему стратегічних комунікацій яка дозволяє інституціям сектору безпеки та оборони маючи відповідний інструментарій відстоювати інтереси держави в інформаційному просторі та налагоджувати співпрацю між державними та громадськими організаціями.

Так, вперше в 2004 році Оборонна наукова рада Міністерства оборони США підготувала новий звіт, де чітко артикулюється термін «стратегічні комунікації», – «Заключний звіт Оперативної групи Оборонної наукової ради зі стратегічних комунікацій» (Report of the Defense Science Board Task Force on Strategic Communication) [5], та створюється посада в Раді національної безпеки США керівника зі стратегічних комунікацій та інформації.

В 2014 році у місті Рига, Латвія почав працювати створений **Центр передового досвіду в галузі стратегічних комунікацій НАТО**, на який покладено завдання моніторингу та верифікації контенту який може завдавати шкоди національним інтересам [8].

Перше чітке визначення «Стратегічні комунікації» в українському законодавстві з'явилося у Воєнній доктрині України в 2015 році та Доктрині інформаційної безпеки України в 2016 році.

Стратегічні комунікації – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави [1].

Публічна дипломатія – діяльність офіційних урядових установ, спрямована на формування міжнародного комунікативного середовища з метою позитивного сприйняття й розуміння зовнішньої політики держави та протидії негативному позиціонуванню [2].

Зв'язки із громадськістю – це невід'ємна частина сучасної управлінської діяльності, яка спрямована на створення атмосфери взаєморозуміння між організацією і громадськістю, між партнерами у всіх сферах суспільного життя на основі правдивої і повної інформації [3].

Інформаційні операції – це інтегроване застосування ключових можливостей електромагнітних засобів, комп'ютерних мереж, психологічних операцій, військового мистецтва та безпекових операцій разом із спеціальною підтримкою та відповідними можливостями з метою впливу, руйнування, завдання шкоди, захоплення процесу ухвалення рішень (людиною чи технічними засобами) при одночасному захисті власного [4].

Психологічні операції – це діяльність спрямована на визначену аудиторію з метою впливу на свідомість, схильність та поведінку для досягнення політичних і військових цілей [6].

Військово-цивільне співробітництво – це систематична, планомірна діяльність Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів, утворених відповідно до законів України (далі – Збройні Сили України) по координації та взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, організаціями та громадянами у районах дислокації військових частин та підрозділів Збройних Сил України з метою формування позитивної громадської думки і забезпечення сприятливих умов для виконання Збройними Силами України покладених на них завдань та функцій шляхом надання допомоги цивільному населенню у вирішенні проблемних питань життєдіяльності з використанням військових та невійськових сил та засобів [7].

Інтеграція, балансування, узгодженість та одночасно унікальність комунікаційних засобів повинні стати основою для реалізації стратегічних комунікацій, у т.ч. підтримки зв'язків з громадськістю та публічною дипломатією, інформаційних операцій тощо.

По-перше, виконання конкретних завдань стратегічних комунікацій своєчасними повідомленнями, зображеннями та діями зазвичай вимагає інтеграції і синхронізації двох або більше інформаційних процесів.

По-друге, для ефективної стратегічної комунікації необхідна узгодженість у спільній діяльності процесу синхронізованого планування, проведення, реалізації та контролю за реалізацією інформаційних заходів з усіма іншими діями.

По-третє, баланс між різними способами дій в інформаційному просторі для підтримки стратегічних комунікацій залежить від урахування дії багатьох чинників, таких як мета, завдання, функції, принципи та методи, інформаційне середовище та аудиторії, на яку спрямована комунікація [9].

Для прикладу можна привести досвід наших зарубіжних партнерів який свідчить, що в країнах-членах НАТО діяльність стратегічні комунікації охоплюють такі основні напрями: зв'язки з громадськістю, публічна дипломатія та військова підтримка публічної дипломатії, внутрішня комунікація, зв'язки зі ЗМІ, інформаційні операції, психологічні операції, інформування про ситуацію, розвідувальне забезпечення проведення інформаційних заходів, демонстрація сили, введення в оману, безпека операцій, фізичний вплив на інформаційну інфраструктуру, протиборство в електромагнітному просторі, дії в кіберпросторі, включаючи соціальні мережі, інформаційні заходи міжнародного військового співробітництва, залучення ключового лідера, інформаційна складова цивільно-військового співробітництва.

Кожна держава-член НАТО, безумовно, має власні національні особливості та підходи до стратегічних комунікацій. Крім того частину з наведених дій дозволяється проводити лише на території супротивника [9]. Інституції сектору безпеки та оборони під час формування концепції стратегічних комунікацій в залежності від направлення діяльності повинні створювати та підтримувати власний імідж, мати вибудовану систему комунікації як із засобами масової інформації так із органами державної влади та здійснювати постійний моніторинг і верифікацію контенту [11].

Формування іміджу інституції сектору безпеки та оборони має бути одним із головних напрямків та прагнень, оскільки саме він формує громадську думку, соціальну оцінку, стійке уявлення чим впливає на ставлення суспільства до інституції та сектору в цілому. Сформований імідж дозволяє в подальшому залучати до співпраці громадські

організації та засоби масової інформації, просувати актуальну інформацію до суспільства, демонструвати ефективність роботи як інституції так і сектору в цілому.

Засоби масової комунікації відіграють ключову роль в системі стратегічних комунікацій, оскільки вибудована система дозволяє інституціям сектору безпеки та оборони забезпечити зворотній зв'язок із громадськістю та публічну дипломатію, підвищити рівень координації в інформаційному просторі. Засоби масової інформації, волонтерські та громадські організації, блогери є посередниками між інституціями сектору безпеки та оборони та місцевою, національною та міжнародною аудиторією. Тому відносини з медіа повинні постійно зміцнюватися для більш тісної співпраці, особливо в кризові періоди.

Взаємодія представників інституцій сектору безпеки та оборони з медіа має інформаційний або резонансний характер, оскільки повідомлена інформація сприймається громадянським суспільством у контексті забезпечення безпеки людини, суспільства, держави.

Ключову роль у взаємодії з засобами масової інформації відіграє керівник інституції сектору безпеки та оборони який вважається оратором, заслуговує високої довіри та часто виступає на публіку.

Для повідомлення інформації створено велике різноманіття майданчиків: інтерв'ю, прес-конференція, прес-брифінг, випуск новин, прес-реліз а також повідомлення через соціальні мережі та інтернет ресурси. Окрім розповсюдження інформації велику увагу варто приділяти такому поняттю як верифікація контенту, моніторинг деструктивних впливів в засобах масової інформації та соціальних мережах.

Оскільки Україна на сьогоднішній день знаходиться у стані війни будь яка резонансна подія може заповнити інформаційні джерела недостовірними даними та мати ціль підриву суспільної думки. Так за словами заступника директора Центру передового досвіду в галузі стратегічних комунікацій НАТО Пеетера Талі «в Естонії у російськомовному Твіттері 87% твітів про НАТО та Естонію робили боти» [8].

На сьогоднішній день верифікація тролінгового та фейкового контенту, моніторинг мережових ресурсів, перевірка походження фото та відео контенту повинна мати системний підхід з конкретно визначеним напрямками.

Стратегічні комунікації в багатьох наукових роботах порівнюють з пропагандою. Так американський письменник і колишній закордонний і військовий журналіст Річард Галоран (Richard Halloran) дав коротке визначення стратегічним комунікаціям як певному способу переконувати людей прийняти чийсь ідеї, політику або спосіб дій [10]. Але варто зауважити що пропаганда має на меті висвітлення вибіркової інформації та спонукає до емоційної реакції на повідомлення, в той час як стратегічні комунікації мають на меті інформування суспільства виключно правдивою та перевіреною інформацією.

Так, для прикладу функціонування стратегічних комунікацій в Україні у напрямку військово-цивільного співробітництва та зв'язку із громадськістю можна привести приклад роботи Міністерства оборони України яке в період проведення Антитерористичної операції та операції об'єднаних сил проводять щоденне інформування населення України через офіційний веб-сайт Міністерства, засоби масової інформації та соціальні мережі про стан подій на лінії зіткнення, кількість обстрілів, втрат, місця загострення, інформування про графік робіт контрольних пунктів.

В останні роки Служба безпеки України стала більш відкритою для населення про що свідчать регулярні повідомлення про діяльність органу в засобах масової інформації, соціальних мережах та офіційному веб-сайті.

Створення системи стратегічних комунікацій в Україні є одним із етапів реформування сектору безпеки і оборони України на шляху вступу до НАТО.

Наразі Україна повинна на законодавчому рівні визначити державні органи які будуть забезпечувати діяльність стратегічних комунікацій, та створювати відповідні навчально-наукові та освітні заклади. Зміцнення комунікації між державою та суспільством формує позитивний імідж інституцій сектору безпеки та оборони тим самим підвищує довіру.

Формування стратегічних комунікацій в інституціях сектору безпеки та оборони та володіння інструментами публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, дозволять ефективно володіти та передавати інформацію, робити державу спроможною реагувати на ризики в інформаційному просторі.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України № 555/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
2. Руднева В. Публічна дипломатія: теоретичні основи застосування нової інформаційно-комунікаційної технології в державному управлінні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2012. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-1-18.pdf>
3. Зв'язки з громадськістю. URL: https://kneu.edu.ua/ua/depts5/k_politologii_i_sociologii/zgz/
4. Інформаційна операція. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інформаційна_операція
5. Дубов Д.В. Стратегічні комунікації: Проблеми концептуалізації та практичної реалізації. Науково-дослідний інститут інформатики і права, 2016. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/dubov.pdf>
6. Панченко В.М. Інформаційні операції в системі стратегічних комунікацій. Науково-дослідний інститут інформатики і права, 2016. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/panchenko.pdf>
7. Військово-цивільне співробітництво. URL: <https://cimic.com.ua/functions>
8. Центр передового досвіду в галузі стратегічних комунікацій. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2819096-peeter-tali-zastupnik-direktora-nato-stratcom-coe.html>
9. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах : монографія. Національний університет оборони України ім. Івана Ченяховського, 2019. URL: <http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2019/10/Стратегічні-комунікації-словник.pdf>
10. Гребенюк М.В. Основи Стратегічних комунікацій за стандартами НАТО. Національний університет оборони України ім. Івана Ченяховського, 2017. URL: <http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Основи-стратегічних-комунікацій-за-стандартами-НАТО.pdf>
11. Компанцева Л.Ф., Алькушин О.В., Гай М.О. та ін. Стратегічні комунікації для фахівців сектору безпеки і оборони: практичний poradnik / за заг. ред. Л.Ф. Компанцевої. Київ : Нац. акад. СБУ, 2019.

Майка М.В.

студент,

*Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки
Національної академії Служби безпеки України*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ УКРАЇНИ

Україна – морська держава, і Військово-Морські Сили Збройних Сил України є основним інструментом її захисту з морського напрямку.

Військово-Морські Сили Збройних Сил України призначені для стримування або відсічі у взаємодії з іншими видами Збройних Сил, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами збройної агресії проти України з моря та на приморських напрямках [1].

Після анексії в 2014 році АР Крим Російською федерацією Військово-морські Сили України опинилися в складному становищі оскільки було втрачено близько 80% корабельного складу. Були понесені значні втрати кадрового складу, матеріального та технічного забезпечення.

Також окупація та анексія півострову створила проблему базування Військово-морських Сил України, оскільки місто Севастополь був єдиною військово-морською базою де міг базуватися корабельний склад.

Оновлення та поповнення корабельного складу потребує значних фінансових вкладень, а оскільки коштів на придбання та модернізацію великих бойових кораблів бракує, Україні слід розглядати будівництво катерного флоту який не вимагає значних витрат або альтернативний варіант закупівлі за кордоном під довгострокові кредитування та з можливістю будування на вітчизняних суднобудівних підприємствах.

Наприкінці 2016 року надводна компонента флоту вперше за багато років поповнилась новими бойовими одиницями. До складу ВМС ЗС України включені два малі броньовані артилерійські катери (проекту 58155) «Аккерман» і «Бердянськ».

Протягом 2018 року до складу ВМС ЗС України включено ще чотири малі броньовані артилерійські катери (проекту 58155) «Нікополь», «Кременчук», «Лубни», «Вишгород».

23 квітня 2019 року на Київському суднобудівному підприємстві ПАТ «Завод «Кузня на Рибальському» проведено спуск першого середнього розвідувального корабля, який збудовано для потреб

Військово-Морських Сил ЗС України на замовлення оборонного відомства.

Призначення таких маневрених і швидкісних катерів – охорона пунктів базування та портів, річкових та морських комунікацій у межах територіального моря, захист судноплавства на прикордонних річках, участь у пошуково-рятувальних операціях, у боротьбі з піратством, незаконною міграцією та контрабандою.

Продовжується будівництво ще чотирьох катерів цієї серії та 2 десантно-штурмових катерів типу «Кентавр» проекту 58181 за державними контрактами, які укладені з Міністерством оборони України у 2016 році [1].

Лише за 2020 рік Україна отримала низку цікавих пропозицій по розвитку та оновленню корабельного складу закордону.

Зокрема, корабельний склад Державної прикордонної служби України поповниться 20 надсучасними 32-х метровими патрульними кораблями компанії ОСЕА. Вони будуть використовуватися для охорони державного кордону на воді, операцій спостереження, нагляду та контролю, пошуково-рятувальних операцій та протидії диверсійно-розвідувальним групам. Кожен четвертий корабель буде виготовлений в Україні. Проект розрахований до 2023 року, а перший корабель Україна зможе отримати у 2021 році [2].

За повідомленням Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби, США схвалили продаж Україні до 16 патрульних катерів Mark VI і супутнього обладнання. Mark VI – це сучасні, швидкі та маневрені кораблі, призначені для патрулювання прибережних морських територій. Шість катерів вже готуються для України в рамках безпекової допомоги США за відповідними програмами. Решту Україна зможе придбати у США за кошти оборонного бюджету [3].

Важливим є залучення фінансування Британського експортно-кредитного агентства у розмірі 1,25 млрд фунтів стерлінгів для реалізації проектів в оборонній сфері, які були отримані під час візиту Президента України Володимира Зеленського до Великої Британії [4].

Продовжується будівництво військової бази в місті Очаков яка призначена для базування надводних сил Військово-Морських Сил ЗС України [5].

Саме такими діями та підтримкою західних країн Україна здатна відбудувати нові Військово-морські Сили та зокрема корабельний склад який буде здатний надійно захищати нашу берегову та морську зону.

Список використаних джерел:

1. Військово-Морські Сили Збройних Сил України.
URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/sklad-zbrojnih-sil-ukraini/vijskovo-morski-sili/>
2. 20 сучасних патрульних катерів: Арсен Аваков підписав із французьким урядом спільний проєкт. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/26114_20_suchasnih_patrulnih_kateriv_Arsen_Avakov_pidpisav_iz_francuzkim_uryadom_spilniy_proekt.htm
3. Кулеба Д.І. США схвалили продаж Україні до 16 патрульних катерів Mark VI і супутнього обладнання. URL: <https://twitter.com/DmytroKuleba/status/1284434381277405185> (дата звернення: 18.07.2020).
4. У присутності Президента підписано Меморандум про посилення співпраці між Україною та Великою Британією у військовій і військово-технічній сферах. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-prisutnosti-prezidenta-pidpisano-memorandum-pro-posilennya-64365> (дата звернення: 07.10.2020).
5. Військову базу в Очакові будують американські військові інженери. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2019/07/10/vijskovu-bazu-v-ochakovi-buduyut-amerikanski-vijskovi-inzheneri/>

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Яценко Ю.В.

*молодий науковий співробітник,
Інститут проблем безпеки атомних електростанцій
Національної академії наук України*

ТИПІЗАЦІЯ СИНОПТИЧНИХ СИТУАЦІЙ, ЩО СПРИЯЮТЬ ВИСОКИМ РІВНЯМ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ КИЄВА

Атмосферне повітря є одним із найважливіших компонентів природного середовища, тому вивченню його якісного стану повинна приділятися належна увага. Забруднення повітря посідає перше місце за ступенем хімічної небезпеки для людини. Саме тому оцінка сучасного рівня забруднення атмосферного повітря у нашій країні є надзвичайно актуальною проблемою [8].

Питання типізації синоптичних ситуацій досліджувало багато вчених. Для адаптації моделі чисельного прогнозу погоди MM5 до умов території України, типізацію синоптичних процесів виконували вчені Інституту проблем безпеки атомних електростанцій (ІПБ АЕС) [4]. Для оцінки стану забруднення атмосферного повітря м. Луганська типізацію синоптичних процесів виконували співробітники Укр НДГМІ [3]. Питання типізації синоптичних процесів для території України вцілому вивчали вчені Одеського гідрометеорологічного інституту [2; 9].

Для проведення дослідження були використані дані строкових метеорологічних спостережень Центральної Геофізичної обсерваторії за період 2009–2013 рр. для метеостанції Київ; аерологічні дані (радіозондування) Вайомінгського університету за строки 00 год та 12 год по пункту Київ; синоптичні карти DWD-Bodenanalyse за 00 МСЧ, 06 МСЧ, 12 МСЧ, 18 МСЧ; строкові дані Центральної Геофізичної обсерваторії про забруднення атмосферного повітря на 16 постах міста Києва по таким забруднювальним речовинам, як двоокис азоту, пил, монооксид вуглецю, фенол та формальдегід за період 2009–2013 рр. Використані дані по забрудненню за 2009-2013 рр. були люб'язно надані колегами і використані для даного дослідження.

Для дослідження застосувалися класичні методи прикладної математичної статистики, які було реалізовано за допомогою доступних програм «MS-Excell» та «Statistica-8.0».

За основу типізації синоптичних процесів, було взято типізацію запропоновану «Руководством по краткосрочным прогнозам погоды» [5; 6]. Тип синоптичної ситуації визначається по картам майбутнього приземного поля тиску завчасністю 24 та 36 год або ж по фактичній приземній карті. Циркуляційний фактор оцінюється та кодується у випадку прогнозу по комплексному показнику метеоумов забруднення.

Після виділення днів з критичними рівнями концентрацій ЗР, було проведено аналіз приземних синоптичних карт (DWD-Bodenanalyse) для відповідних днів за строки 00 МСЧ, 06 МСЧ, 12 МСЧ, 18 МСЧ. Виділені синоптичні ситуації було класифіковано відповідно до табл. 1.

Накопичення шкідливих домішок в приземному шарі повітря багато в чому залежить від метеорологічних факторів, головним чином від стійкості стратифікації температури повітря та горизонтального переносу [5]. Тип синоптичної ситуації визначає загальні умови циркуляції атмосфери. При малоактивному розвитку процесів та застійних явищах в атмосфері (слабкий вітер) складаються найбільш несприятливі метеорологічні умови, що сприяють накопиченню шкідливих домішок. Навпаки, якщо атмосферні процеси достатньо активні, то приземні шари повітря швидко очищуються [5; 6].

Погодні умови можуть бути: типовими, пов'язаними з основними баричними утвореннями для даної території в даний час року; характерними, що впливають на затримання і винос забруднювальних речовин з території навколо джерела викиду; екстремальними, що підсилюють поширення забруднювальних речовин в об'єктах навколишнього середовища [1].

Протягом обраного періоду у м. Києві проводилися спостереження за забрудненням повітря на 16 стаціонарних постах, що розташовані по всій території міста. Три з них знаходяться на Лівому березі (№ 3, 4, 9), ПСЗ № 15 розташований на Венеціанському острові р. Дніпра (в Гідропарку), інші дванадцять – на правому березі [7].

У ході дослідження було проаналізовано середньодобові концентрації двоокису азоту, пилу, монооксиду вуглецю, фенолу та формальдегіду на постах спостереження забруднення повітря міста Києва. На основі аналізу середньодобових, середньомісячних та середньорічних концентрацій було визначено особливо високі рівні

концентрацій ЗР у повітрі Києва, які було взято за основу для виділення днів з екстремальними концентраціями, для подальшого розгляду синоптичних умов, які визначали особливості формування концентрацій домішок у ці дні. Як приклад, можна представити результати дослідження середньодобових концентрацій двоокису азоту, пилу, монооксиду вуглецю та формальдегіду у Києві 11.08.2010 р., а саме перевищення ГДК даних речовин у повітрі міста. Для пилу перевищення сягло 0,9 ГДК, для двоокису азоту – 3,2 ГДК, для монооксиду вуглецю – 0,8 ГДК, для формальдегіду – 7,7 ГДК.

Відповідно до цього, було розглянуто 277 випадків синоптичних ситуацій. На основі якісного аналізу приземних синоптичних карт, строкових даних метеорологічних спостережень та аерологічних даних усі 277 випадків синоптичних ситуацій було типізовано, див. табл. 1. Як показали попередні дослідження [10], Київ належить до одного з трьох міст України з високим рівнем забруднення атмосферного повітря двоокисом азоту, тому для представлення результатів дослідження було обрано саме цей забруднювач.

Виходячи з даних, представлених у табл. 1, найбільш типовою синоптичною ситуацією, що формує високі рівні забруднення міста Києва є розмиті поля високого і низького тиску з вітром змінних напрямів – 101 випадок із 277 розглянутих (37 %), також часто спостерігаються ситуації, коли територія півночі України знаходиться на периферії баричних утворень, що спостерігаються протягом 1,5 доби і більше при швидкості вітру $V \leq 4$ м/с – 85 випадків (31 %). Малорухливих антициклонів і гребенів, особливо тих, що змістилися з півдня (що спостерігаються протягом 1,5 доби і більше) зафіксовано 14 випадків (5 %); західна периферія антициклону або гребеня (незалежно від швидкості вітру) при перенесенні з південно-східного сектора, при адвекції тепла була зафіксована у 18 випадках (6 %); передня частина циклону (улоговина при перенесенні з південно-східного сектора, особливо при адвекції тепла) також малорухливий невеликий за площею циклон, у якому циркулює одна і та ж повітряна маса зафіксовано 26 випадків (9 %) із 277 розглянутих; центри або периферії баричних утворень (що спостерігаються менш, ніж 1,5 доби, $V \leq 4$ м/с) спостерігалися у 28 випадках (10%); центри або периферії баричних утворень (будь-якої тривалості, $V \geq 5$ м/с) було зафіксовано у 5 випадках (2%) із 277 представлених.

Таблиця 1

**Типи синоптичних ситуацій над територією України,
що спричиняли високі рівні концентрацій ЗР у м. Києві
за період 2009–2013 рр.**

№ п/п	Тип синоптичної ситуації	К_ц	Кількість за 5 років (2009- 2013 рр.)	Середні конц-ії NO₂, мг/м³	Макси- мальні конц-ії NO₂, мг/м³
1	Малорухливі антициклони і гребені, особливо ті, що змістилися з півдня (що спостерігаються протягом 1,5 доби і більше).	3	14 (5%)	0.12	0.21
2	Західна периферія антициклону або гребеня (незалежно від швидкості вітру) при перенесенні з південно-східного сектора, при адвекції тепла	4	18 (6%)	0.11	0.19
3	Передня частина циклону (улоговина при перенесенні з південно-східного сектора, особливо при адвекції тепла) Малорухливий невеликий за площею циклон, у якому циркулює одна і та ж повітряна маса	5	26 (9%)	0.11	0.15
4	Розмиті поля високого і низького тиску з вітром змінних напрямів	6	101 (37%)	0.12	0.22
5	Периферії баричних утворень (що спостерігаються протягом 1,5 доби і більше при $V \leq 4$ м/с).	7	85 (31%)	0.12	0.20
6	Центри або периферії баричних утворень (що спостерігаються менш, ніж 1,5 доби, $V \leq 4$ м/с).	8	28 (10%)	0.12	0.20
7	Центри або периферії баричних утворень (будь-якої тривалості, $V \geq 5$ м/с).	9	5 (2%)	0.11	0.14

Синоптичні ситуації, які формують високі рівні забруднення атмосферного повітря було типізовано і визначено, які ситуації є найтипівішими для Києва.

Визначено, найбільш типовою синоптичною ситуацією, що формує високі рівні забруднення міста Києва є розмиті поля високого і низького тиску з вітром змінних напрямів.

Список використаних джерел:

1. Зверев А.С. Синоптическая метеорология. Л., 1991.
2. Івус Г.П., Агайар Е.В., Гурська Л.М., Зубкович С.О. До питання про типізацію синоптичних процесів над територією України. *Вісник Одеського державного екологічного університету*. 2015. № 19.
3. Киптенко Е.Н., Баштанник М.П., Козленко Т.В., Жемера Н.С., Трачук Н.О. Оценка состояния загрязнения атмосферного воздуха и его прогнозирование в промышленных городах Украины (на примере г. Луганск). *Наукові праці УкрНДГМІ*. 2013. Вип. 265.
4. Лев Т.Д., Мисник С.В., Тищенко О.Г. Адаптация модели численного прогноза погоды ММ5 к условиям Украины и предварительная оценка успешности прогноза для задач переноса и осаждения радиоактивных веществ в районах расположения АЭС. *Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля*. 2009. Вип. 11. С. 48–56.
5. Руководство по краткосрочным прогнозам погоды. Часть I. Л., 1986.
6. Руководство по краткосрочным прогнозам погоды. Часть II. Вип. 1. Европейская часть СССР и Закавказье. Л., 1987.
7. Сніжко С.І., Шевченко О.Г. Урбометеорологічні аспекти забруднення атмосферного повітря великого міста. Київ, 2011.
8. Сніжко С., Шевченко О., Яценко Ю. Класифікація міст України за рівнем забруднення атмосферного повітря. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2017. № 68–69. С. 25–30.
9. Хохлов В.М., Уманська О.В., Дерябіна І.О. Об'єктивна класифікація атмосферних процесів для східноєвропейського регіону. *Фізична географія та геоморфологія*. 2018. Вип. 2(90).
10. Яценко Ю., Шевченко О., Сніжко С. Оцінка сучасного рівня та тенденцій забруднення атмосферного повітря міст України діоксидом азоту. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Геологія*. 2018. № 3(82). С. 87–95.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Грабчук О.В.

асистент,

Державний університет «Житомирська політехніка»

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ: ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

Фінансування тероризму є важливою умовою його виникнення та існування, саме тому на сучасному етапі ефективного вирішення потребують такі завдання антитерористичної політики як боротьба з корупцією та протидія фінансуванню терористичній діяльності. Згідно з даними Єдиних звітів про кримінальні правопорушення Генеральної прокуратури України за 2015-2019 рр. ситуація щодо облікованих кримінальних правопорушень за злочинами проти громадської безпеки не є сталою. За останні п'ять років найбільша їх кількість була зафіксована в 2016 р. – 2183, а в 2019 р. найменша – 943. Проте питома вага злочинів, пов'язаних з фінансуванням тероризму (ст. 258⁵ Кримінального кодексу України), в обох роках знаходиться на рівні 3%. Таким чином, розробка наукових підходів для вирішення проблем протидії фінансуванню тероризму не втрачає свого значення та вимагає проведення досліджень в сфері державного управління, права, політології та інших галузей наук.

Перед розкриттям напрацювань науковців зазначимо, що продовжується розвиток національної нормативно-правової бази в сфері протидії тероризму. На міждержавному рівні Україна дотримується світових напрямів, спрямованих на протидію тероризму, зокрема ратифіковано антитерористичні конвенції (серед яких Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (2005 р.); Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.)). Крім того, здійснюються певні кроки щодо удосконалення законодавчої бази з цих питань – вносяться зміни в основоположні документи, які були прийняті десятки років тому, затверджуються нові, зокрема

Концепція боротьби з тероризмом в Україні, затверджена Указом Президента України від 05.03.2019 р. № 53/2019, та Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361–ІХ. Проте ці кроки не усувають всі наявні суперечності організаційно-правового характеру, про що свідчить і незникаючий інтерес до даної теми серед науковців.

Для оцінки результатів в науковій сфері з напрямку фінансування терористичної діяльності, розробки механізму державного управління в даній сфері важливе значення відіграє систематизація проблем та шляхів їх вирішення, запропонованих в працях науковців. На основі узагальнення наукових праць за 2015–2020 рр., представлених в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського, визначено такі групи питань:

1) питання теоретичного характеру (характеристика схем, способів, інструментів фінансування тероризму; вивчення зарубіжного досвіду боротьби з фінансуванням тероризму);

2) питання економічного характеру представлені дослідженням механізмів виявлення, оцінки та моніторингу ризику фінансування тероризму;

3) питання правового характеру (окреслення ряду проблем, притаманних антитерористичному законодавству та визначення напрямів його удосконалення; складність доказування фінансування тероризму в кримінальному аспекті; аспекти відповідальності за фінансування тероризму);

4) організаційного характеру (створення механізмів співпраці між органами, що здійснюють боротьбу з фінансуванням тероризму; реорганізація органів, що здійснюють боротьбу з фінансуванням тероризму).

Проведений аналіз праць з питань фінансування тероризму засвідчив приділення значної уваги теоретичним питанням. Щоправда, розкриваючи теоретичні аспекти проблематики фінансування тероризму, дослідники не зупиняються виключно на питаннях удосконалення категоріального апарату, а також здійснюють спроби охарактеризувати інструменти, що використовуються з цією метою. Вивчення зарубіжного досвіду має велике значення для окреслення напрямів удосконалення державного управління в сфері протидії фінансуванню тероризму. Саме

тому науковці продовжують досліджувати досвід країн світу в контексті боротьби з фінансуванням тероризму та визначати можливості його імплементації у вітчизняну практику.

Приділення найбільшої уваги теоретичним питанням є цілком зрозумілим, адже недостатній рівень розкриття об'єкта дослідження за його основними характеристиками ставить під сумнів дієвість розробок внаслідок можливості неврахування всіх наслідків об'єкта. В той же час хотілося б бачити результати наукових досліджень в частині розроблених механізмів, які були б готові до впровадження та які враховували, як економічний, юридичний, так і організаційний аспекти.

Вважаємо за необхідне більш глибоко розглянути поняття ризик-менеджменту протидії фінансуванню тероризму та його інструментів, що реалізуються на рівні держави, враховуючи, насамперед, новітні способи фінансування тероризму.

Враховуючи результати проведеного дослідження, можемо стверджувати, що більшість суперечливих питань, які виникають в ході правової оцінки фінансування тероризму, продовжують бути актуальними.

Систематизація досліджуваних питань дозволяє стверджувати, що державне управління в сфері протидії фінансуванню тероризму має широке міждисциплінарне підґрунтя. Комплексний підхід до дослідження даного питання повинен передбачати його розкриття з правової та економічної сторін та розкривати як теоретико-методичні, так і організаційні аспекти.

Крижевський В.В.

здобувач наукового ступеня,

Інститут підготовки кадрів

Державної служби зайнятості України

ДЕРЖАВНИЙ СЕРВІС ЯК СТРУКТУРНА СКЛАДОВА ТА НЕОБХІДНА УМОВА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

На сучасному етапі соціально-економічного та політичного розвитку, відбувається методологічна й технологічна деконструкція держави як суб'єкта реалізації сервісних функцій, гаранта соціальної безпеки життєдіяльності суспільства та інституту забезпечення результативної взаємодії органів державної влади, суспільства та бізнесу. З огляду на це, в Україні артикулюється доцільність утвердження багатоманітності державного сервісу як невід'ємної структурно-функціональної умови забезпечення ефективності системи публічного управління шляхом надання не формальних, нав'язаних квазіпослуг, а об'єктивних, детермінованих суспільними вимогами послуг. Держава, стимулюючи інтерес суспільства щодо розширення свого сервісного потенціалу, здобуває максимальну можливість реалізації своєї політики в інтересах громадян.

Державний сервіс як структурна складова та необхідна умова результативності формування і реалізації публічного управління зумовлює доцільність детального аналізу його особливостей в сучасних умовах суспільного розвитку. В межах сучасного постмодерного суспільства громадяни, володіючи високим ресурсним потенціалом активного впливу на інститути публічного управління, потребують належного забезпечення своїх прав, свобод та гарантій. На підставі цього виникає питання, що сфера державного сервісу має, передусім, чітко корелюватись з «фундаментальними, ціннісно-нормативними та правовими орієнтаціями громадян». Це свідчить про те, що наявність та розширення сфери державного сервісу, міняючи структуру менталітету населення у напрямку його ставлення до державних інститутів, змінює саму структуру діяльності органів публічної влади. Такий контекст, на думку *Х.Кетц*, свідчить про те, що «важливим напрямком діяльності

сучасних сервісних держави є забезпечення соціальної рівноваги у суспільстві, яка досягається за рахунок їх асигнувань в соціальний захист громадян» [1, с. 51]. Така конструкція державного патерналізму слугує не лише гармонізації стосунків між суспільством та державою, але й виступає стимулюючим фактором соціально-економічно, політичного й геополітичного розвитку держави. Виходячи із такої логіки результативності, тенденції до зниження державного патерналізму в сучасних умовах суспільного розвитку призводять до методологічної й технологічної деконструкції сфери державного сервісу.

В той же час, досить «сильною» в методологічному відношенні є традиція до розширення державного патерналізму у сфері публічного управління. Підтвердженням цього слугує зростання настроїв громадян у більшості постмодерних суспільств, що всі їх проблеми має без виключення вирішувати лише держава, що тим самим звужує їх можливість ресурсного впливу на формування та здійснення публічної політики держави. Саме тому, на думку *К. Осаке*, такі високі патерналістські вимоги нівелюють статус активності громадян у процесах творення та реалізації публічної політики держави, завдяки чому кожен громадянин демонструє абсолютну впевненість в тому, що нові ідеї та стандарти якості державного сервісу має запропонувати виключно держава. Використовуючи концепцію *Ю. Хабермаса*, у добу постмодерну формується певна ментальна звичка, яка призводить до «безініціативності громадян, дефіциту нових ідей, невирішеності відповідних питань, до низької якості громадської дискусії, в тому числі й критичних виступів» [2]. Така ситуація свідчить про те, що високий рівень патерналізму у сфері публічного управління, який характеризується надмірною регламентованістю відповідних процесів у системі відносин «державо-громадянин-бізнес», закладає відповідні виклики для результативності її функціонування. В даному відношенні йдеться про те, що «патерналізм перетворює людину не в громадянина, а в підданого, породжуючи «споживацькі» відносини у суспільстві і привчаючи людину до пасивного виживання, обмежуючи її самостійну ініціативу» [2].

З огляду на це, аналізуючи патерналізм як одну із особливостей реалізації державного сервісу у сфері публічного управління в сучасних умовах суспільного розвитку, доцільно вказати на аспект, який є предметом дискурсу сучасної західноєвропейської науки і який стосується деконструкції патерналізму. Йдеться про те, що

централізована практика, яка лежить в основі нової ідеології публічного управління в добу постмодерну, стосується розподілу соціальних благ, слугує викликом для її функціонування. У підтвердження цього *Х. Хофманн* вказав на те, що «централізована система розподілу соціальних благ є абсолютно непотрібною в умовах функціонування держав з економічними системами, базованими на принципах вільної конкуренції» [3, с. 31]. В той же час теорія результативності публічного управління, яка ґрунтується на якості державного сервісу, свідчить про те, що «громадяни є платниками податків, і вони головні утримувачі державного апарату, а тому вони вправі вимагати від держави значимих дій по забезпеченню власних прав в тому числі і в соціальній сфері» [3, с. 33]. Виходячи із цього, у головних сферах публічного управління – освіті та охороні здоров'я, громадянам має надаватись державна підтримка та державна допомога. Такий контекст свідчить про запровадження нової методології реалізації державного патерналізму, вивільненого від ринкових механізмів з новим наповненням правової та адміністративної регуляції державної політики.

З метою забезпечення результативності державного сервісу у сфері публічного управління в сучасних умовах суспільного розвитку доцільно виходити із виважених конструкцій запровадження державного патерналізму. Йдеться про забезпечення відповідного балансу у стосунках «держава-громадськість-бізнес», де кожен із цих суб'єктів, володіючи ресурсною автономністю, досягає можливості збереження активної позиції у сфері забезпечення результативності функціонування публічного управління. Виходячи із цього, *К. Кеніг* запропонував формулу «державного патерналізму як механізм обґрунтованого обмеження втручання держави у свободу дій людини та розширення ролі держави у соціальній сфері» [4]. Такий підхід свідчить про ілюстрацію нової функціональної ролі держави в сучасних умовах суспільного розвитку, відповідно до якої вона має зберігати й дотримуватись зобов'язань щодо здійснення політики, яка відповідає нормативно закріпленим зобов'язанням. Це, у такий спосіб, свідчить про те, що державна політика у сфері забезпечення державного сервісу відповідає реалізації результативної стратегії патерналізму шляхом виконання соціальних зобов'язань, які структурно покладаються на сучасну державу.

Список використаних джерел:

1. Katz H. Inroads to Social in Europe's Social Market Economy: The Case of State Aid Supporting Employment of Workers with Disabilities / D. Ferri, M. Marquis // European Journal of Legal Studies. 2019. Volume 4. Issue 2. P. 44–73.
2. Хабермас Ю. Первым почуять важное. Что отличает интеллектуала. Неприкосновенный запас. 2006. № 3(47). URL: https://studopedia.su/7_31916_pervim-pochuyat-vazhnoe-chto-otlichaet-intellektuala.html
3. Hofmann Herwig C.H. Private Participation in the Control of Public Spending – The Multi-Level Subsidy Regimes: IIS Discussion Paper / Herwig C.H. Hofmann // Institute for International Integration Studies, The Sutherland Centre, Trinity College Dublin, Dublin. 40 p.
4. Wallonia.be Export investment. URL: <http://www.investinwallonia.be/?lang=en>

Ляшов Д.О.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри,
Черкаський державний технологічний університет*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК АЛЬТЕРНАТИВИ ПРИВАТНИХ РЕКРУТИНГОВИХ АГЕНТСТВ В УКРАЇНІ

Для сучасного етапу соціально-економічного розвитку України притаманним є загострення таких явищ як невідповідність пропозиції робочої сили вимогам ринку, висока частка зовнішньої трудової міграції, зменшення працездатного населення (на 9,3% за останні 10 років) [1]. Основна роль у вирішенні даних проблем покладається на державу. Для реалізації державної політики у сфері зайнятості громадян, контролю міграційних тенденцій, подолання проблем безробіття сформовано Державну службу зайнятості (ДСЗ). Однак, зважаючи на високий рівень інформатизації та впровадження сучасних технологій у всі сфери економіки, швидкий розвиток та популяризацію приватних агентств з працевлаштування, державний апарат потребує відповідного оновлення та переформатування.

На вітчизняному ринку праці допомогу у працевлаштуванні, окрім місцевих представництв ДСЗ, можна отримати через приватні кадрові та рекрутингові агенції; Інтернет сайти з пошуку роботи, сайти компаній з

інформацією щодо вакантних посад. Однак, дані джерела інформації є різноплановими, часто оперують недостовірною або застарілою інформацією (особливо щодо умов та розмірів оплати праці). Порівняно з приватними установами ДСЗ володіє певними перевагами, зокрема: фінансова допомога громадянам у період пошуку роботи (допомога по безробіттю); гарантія офіційного працевлаштування; допомога у складанні резюме та пошуку роботи на безоплатній основі; матеріальне сприяння у підвищенні кваліфікації за окремими професіями; фінансове заохочення роботодавців до працевлаштування соціально незахищених категорій громадян (компенсація ЄСВ) [2, с. 81].

В умовах цифрового етапу розвитку економіки важливого значення набуває інфраструктурне забезпечення ринку праці та його покращення завдяки впровадженню інновацій, зокрема, сучасних інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Відбувається сегментарне впровадження елементів діджиталізації у діяльність ДСЗ, що поступово сприяє покращенню взаємодії між шукачами роботи та роботодавцями. Серед сучасних новацій варто виокремити наступні: відео-резюме; сервіс з профорієнтації та розвитку кар'єри (включаючи онлайн-тестування), електронний кабінет шукача роботи (для моніторингу актуального стану на ринку та особистих даних), бази вакансій та резюме в режимі онлайн [3].

Перспективним є впровадження наступних заходів з метою вдосконалення та пришвидшення взаємодії між безробітними, органами державної влади та роботодавцями:

- розвиток онлайн-комунікації між безробітними та працівниками служби зайнятості для уникнення черг при відвідуванні та популяризації послуг;
- розвиток онлайн-технологій для уніфікованої подачі звітності без дублювання на папері;
- надання актуальної інформації щодо вакансій за кордоном, налагодження співпраці з центрами зайнятості інших країн з метою скорочення тіньової міграції;
- впровадження сучасних інтерактивних освітніх технологій (презентації, тренінги, круглі столи) у навчальні програми для підвищення кваліфікації персоналу ДСЗ;
- проведення вебінарів, онлайн-конференцій для інформування населення щодо переваг звернення за допомогою до представництв ДСЗ [4, с. 41; 5, с. 159].

В умовах сьогодення до ДСЗ висуваються додаткові вимоги щодо запровадження якісної моделі надання послуг з працевлаштування, здатної найоптимальніше забезпечити потреби безробітних та роботодавців і задовольнити державну необхідність у високоякісному трудовому каталізаторі соціально-економічного розвитку країни. Представлені новачії у подальшому не лише сприятимуть покращенню роботи сервісу служби зайнятості, але й знижуватимуть ризики, які постають перед безробітними та роботодавцями.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.10.2020).
2. Мантур-Чубата О.С., Сергєєв А.Ю., Модіна Д.В. Державна служба зайнятості України: її структура, завдання і напрями діяльності. *Бізнес-навігатор*. 2018. № 2–2. С. 79–82.
3. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua> (дата звернення: 17.10.2020).
4. Борисенко О.П. Сервісно орієнтована модель розвитку державної політики зайнятості в Україні: інноваційні підходи. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 4(43). С. 37–43.
5. Діордіца І.В., Чумакова М.В. Деякі питання державного сприяння у працевлаштуванні за законодавством України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 3(28). Т. 1. С. 156–160.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Ломко О.М.

*старший науковий співробітник відділу історії Гетьманства,
Національний історико-культурний заповідник
«Гетьманська столиця»*

ЦЕРЕМОНІАЛ ПРИЙОМУ ІНОЗЕМНИХ ГОСТЕЙ ПРИ МАЗЕПИНОМУ ДВОРІ (1687–1708)

Зародження традицій та етикету придворного бенкету спостерігається вже в перші роки існування Української держави. В цілому вони збереглися упродовж наступних десятиліть. Бенкет здавна виконував функції взаємодії між правителем та його оточенням як спосіб легітимізації та репрезентації влади. Він був важливим елементом соціального простору, слугуючи налагодженню нових та актуалізації усталених зв'язків різного рівня. Особливо це стосувалося представників іноземних держав, які приїздили в Україну з посольськими місіями. Описи прийомів, які фігурують у звітах послів, дозволяють досить повно реконструювати і бенкетний церемоніал [1, с. 58].

Місце прийому іноземних послів визначалося реаліями політичного життя – це була гетьманська столиця Батурин. Саме гетьманові належало вирішальне слово щодо рівня прийому посольств, зокрема, забезпечення їх харчуванням, кормами для коней, підводами, провідниками, озброєним супроводом. Форма прийому залежала від рангу (гонець, посланець, посол) особи, що приїжджала з візитом, політичного статусу того, хто її посилав та важливості покладеної на неї дипломатичної місії [2, с. 13].

Загалом, про прийом у Івана Мазепи просили заздалегідь, причому зробити це було вельми складно, адже «доступ до тіла» мали лише генеральні старшини. Навіть київський митрополит мав право бути прийнятим гетьманом не частіше, ніж двічі на місяць [2, с. 13].

Найпочесніших іноземних гостей на кордоні України зустрічав полковник та супроводжував територією свого полку. Далі на межі полку його змінював представник генеральної старшини. А вже на під'їзді до Батурина почесний ескорт гостям складали вояки особистої

варті гетьмана на чолі із кимось з родичів або найближчих соратників гетьмана.

Дуже важливим місцем з точки зору практик церемоніалу гетьманського двору був ганок гетьманського будинку. Саме тут Іван Мазепа зазвичай зустрічав поважних гостей, тут відбувався етап вітання, запрошення на переговори, на відвідини церкви та бенкет.

Уклін як вітання по відношенню до гетьмана мав бути достатньо глибоким щоб віддати шану, але не занадто глибоким – щоб не зашкодити гідності меншого. Тобто нахилу голови замало, поклону до землі – забагато, уклін «у пояс» – оптимально. У відповідь гетьман віддавав поклон навзаєм, але більш стриманий, аніж його гість. А в якості благовоління міг підійти до відвідувача, взяти того за руки, або тричі, як кажуть, «по-православному», розцілуватися з тим.

Важливим елементом церемоніалу у тодішньому набожному суспільстві вважалося спільне відвідування церковної служби. Часто гетьман разом зі своїм оточенням заходили на службу до міських храмів. Наскільки нам відомо, у ті часи не існувало практики закриття на цей час доступу до церкви простолюду. Таким чином, під час служби будь-який простий козак чи міщанин могли опинитися поряд із гетьманом. Щоправда, в цьому випадку свої обмеження накладав вже церемоніал поведінки у церкві.

Після відвідин церковної служби обов'язковим елементом церемоніалу був бенкет. Перш за все, він супроводжувався вітальними виступами гостей на честь гетьмана та декламування творів придворних поетів. Офіційним зверненням до гетьмана вважалась фраза: «Ваша ясновельможносте!». Важливим правилом «ввічливого тону» були символічні дари гетьманові в знак глибокої поваги, особливо від представників іноземних держав. Для гостей між промовами грав власний оркестр Івана Мазепи, подарований княгинею Ганною Дольською [3, с. 13].

Під час приїзду до гетьмана в Батурин офіційного московського представника Федора Шакловитого обід відбувся після переговорів і спільних відвідин церкви. На бенкеті було проголошено тост за здоров'я царів, що відзначили салютом із 26 гармат. А ось так сам Іван Мазепа пояснював дякові Борису Михайлову в квітні 1690 році причину української гостинності під час прийомів офіційних осіб з Москви: «У нас так здавна ведеться: як приїде до нас особа від царської пресвітлої величності, то генеральні старшини сходяться і радіють, і на

радошах у гетьмана бенкетують, і тебе, Борис, нам неможливо так само не вшанувати» [1, с. 59].

Важливе значення у придворному етикеті мало й розміщення запрошених за столом. Так, Кирик Ісарович, який очолював посольство від польського короля Яна III Собеського до Івана Мазепи, у своєму звіті наголошував, що за стіл його посадили недалеко від гетьмана, а це засвідчувало прихильне ставлення останнього до посольства [4, с. 651–652].

Козацький бенкет. Тарас Григорович Шевченко. 1838 рік

Документи до наших часів зберегли імена тих, хто дбав про пишність гетьманського столу часів правління Івана Мазепи: Самійло Целюрик, Никифор Лук'янов, Іван Чарниш, Василь Цурка. Відомі й імена кухарів гетьмана: Пархом Черкес, Опанас Дудка, Михайло Гаврилович, Іван Горбатий та інші [1, с. 66].

На бенкетному столі можна було зустріти розмаїту їжу – як і при дворах європейських володарів. На думку дослідників, основним видом м'яса на гетьманському столі була яловичина. Свинина ж становила близько 15 % від усіх м'ясних страв [6, с. 3–4]. До столу подавали язика коров'ячі, сири, шинку, ковбаси, м'ясо свиняче солоне та в'ялене, лося, кабана, зубра, оленя, зайця. Їли й різноманітну птицю – дрохв, журавлів, куріпок, перепілок. Відомо, що до м'ясних страв кухарі додавали спеції: шафран, корицю,

мускатний горіх, гвоздику, кардамон, розмарин, імбир, ягоди ялівцю, перець, завезені з далеких країн. Здолавши неблизький шлях, вони коштували недешево й були проявом достатку господаря [5, с. 44].

Документи свідчать, що гетьмани полубляли пригощати гостей осетровою та сиговою ікрою, сьомгою, сомами, щуками, язями, стерляддю. Делікатесами вважались каракатиця, камбала та мінога [7, с. 334].

Усі ці яства обов'язково вживалися з вишуканими німецькими, угорськими та французькими винами, горілкою, пивом, варенухою та медовухою, різноманітними наливками. Так, Іван Мазепа любив пити «анісівку» та особливо коропське пиво. З документів відомо, що у льохах гетьмана завжди зберігалось ігристе вино, яке закуповувалося за кордоном великими партіями кілька разів на рік, 3–4 бочки коропського пива та діжки угорського вина [8, с. 13].

Різнманітні «смаколики» як українського так і заморського походження були вінцем будь-якого пишного бенкету чи частування. На них Іван Мазепа не шкодував грошей, а рідкісні продукти та інгредієнти завозилися з різних куточків світу. До цих «смаколиків» відносяться: медові пряники, бублики, марципани, мигдальні торти, пудинги, тістечка, останні мали великий попив в гетьманів. Десерти з груш, яблук, дині, шипшини, порічок, слив, лимонів, зацукрованих суниць, малини, вишень, горіхів, слив, тощо [8, с. 13].

Заморськими улюбленими делікатесами козацької еліти були: цукор льодовий, помаранчева шкірка, мигдаль, оливки, родзинки, фініки та абрикоси. Найпоширенішими ласощами – цитрини (лимони) та імбир у патоці й лимонний сік. До «смаколиків» відносилося і пряне «варення», так називали фрукти і горіхи, відварені в меду до яких додавали спеції [5, с. 45].

Різнманіття заморських «смаколиків», які були постійним наповненням гетьманського столу, візуально підкреслювали статусність Івана Мазепи. Таке частування було засобом демонстрації влади гетьмана та його можливостей, насамперед перед запрошеними іноземцями та козацькою старшиною.

Відмова від уживання алкогольний напоїв на бенкеті сприймалась як образа господаря дому – гетьмана. А головним сигналом для завершення дійства був етап, коли гетьман покинув бенкет [2, с. 13].

Після завершення бенкету та відпочинку, як правило, відбувалася відпускна аудієнція, вручався лист до монарха, подарунки, в тому числі й членам посольства, та гроші на дорогу. Для безпечного проїзду

надавали «охоронні» універсали або виділяли спеціальну охорону. Порушників цього правила суворо карали, інколи навіть карою смерті. Все це свідчить про те, що дипломатичний етикет козацької держави був на високому рівні і відповідав усім нормам тогочасної європейської дипломатії [9, с. 17].

Французький дипломат Жан Казимир де Балюз відвідавши Батурин у 1704 році, зауважив: «Івана Мазепу дуже шанують у козацькій країні, де люд переважно вільнолюбний, гордий і не прихильний до влади. Мазепа пригорнув до себе козаків твердою владою, великою військовою сміливістю та пишними бенкетами для козацької старшини у своїй резиденції. Я був свідком одного такого бенкету, у якому багато дечого на польський лад» [10, с. 197].

Російська дослідниця Тетяна Таїрова-Яковлева висловила досить слушну думку про те, що усвідомлення Іваном Мазепою необхідності таких прийомів було тим уроком, який він виніс із історії зміщення Івана Самойловича (1672–1687) з гетьманства. Адже самовладна поведінка попередника була однією з причин краху його політичної кар'єри. Іван Мазепа й справді витрачав чимало зусиль і грошей догоджаючи старшині на бенкетах і граючись із ними в панібратство, бо врахував помилку попередника, який, досягши майже абсолютної влади, «втратив почуття міри, а водночас і почуття самозбереження» [11, с. 18–19].

Таким чином, використовуючи матеріали описів бенкетів часів Гетьманщини, можна виокремити найголовніші правила церемоніалу прийому іноземних гостей при Мазепиному дворі:

1. Гетьманові належало вирішальне слово щодо рівня прийому гостей.

2. Важливим місцем був ганок Гетьманського будинку де Іван Мазепа за звичай зустрічав поважних гостей.

3. Посольський церемоніал включав відвідування церкви, продовжувався обідом та стріляниною з гармат.

4. Бенкети супроводжувалися вітальними на честь гетьмана промовами гостей.

5. Значним моментом було вручення подарунків гетьманові в знак глибокої поваги.

6. Важливе значення у придворному етикеті мало розташування запрошених за столом.

7. Страви тих часів поєднували кислий смак з солодким та обов'язково були з додаванням спецій.

8. Різноманітні «смаколики» як українського так і заморського походження були вінцем будь-якого пишного бенкету чи частвування.

9. Алкогольні напої стали частиною світського життя. До популярних напоїв козацької еліти належали: горілка, вино (виноградне, вишневе та сливове), пиво, шампанське (ігристе вино) та слабоалкогольні наливки (сливова, вишнева, персикова, анісова, грушева, полинова).

10. Відмова від уживання напоїв сприймалась як образа господаря дому – гетьмана.

11. Якщо гетьман покидав бенкет, це був сигнал для його завершення.

12. Після завершення бенкету та відпочинку відбувалася відпускна аудієнція, вручався лист до монарха, подарунки, в тому числі й членам посольства, та гроші на дорогу.

Список використаних джерел:

1. Васильєва О. Формування традиції придворного бенкету в Гетьманщині (друга половина XVII – перша третина XVIII ст.). // Повсякдення ранньомодерної України. – 2013. – С. 57–68.

2. Ломко О. Бенкетний церемоніал при Мазепиному дворію // Світ-інфо. – 2020. – № 175. – С. 13.

3. Свербигуз В. Яким насправді був Батурин? // Україна молода. – 2007. – № 180. – С. 13.

4. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Черніг. іст. музей ім. В.В. Тарновського, Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Ін-т рукопису; упоряд. С. Павленко. – Київ: Києво-Могилян. акад., 2007. – 1142 с.

5. Таїрова-Яковлева Т. Повсякдення, дозволя і традиції козацької еліти Гетьманщини. – Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2018. – 184 с.

6. Сохань О. Бенкетні страви гетьманського столу Івана Самойловича та Івана Мазепи. // Слово «Гетьманської столиці». – 2020. – № 2(77). – С. 3–4.

7. Чепен Ю., Губеня В., Бондар Н. Дослідження вишуканої української кухні часів гетьманської України. // Молодий вчений. – 2016. – № 3(30). – С. 334–338.

8. Ломко О. Напої батуринського гетьманського двору // Світ-інфо. – 2020. – № 181. – С. 13.

9. Сагайдак О. Дипломатичний протокол та етикет: підручник. – 2-ге вид., оновл. і доповн. – Київ: Знання, 2017. – 326 с.

10. Кентржинський Б. Мазепа. – Київ: Темпора, 2017. – 495 с.

11. Таїрова-Яковлева Т. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради». – Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2013. – 403 с.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Дичковський С.І.

*кандидат педагогічних наук, доцент, директор
Інституту практичної культурології та арт-менеджменту
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*

НОВІ КУЛЬТУРНІ СМИСЛИ ВІЗУАЛЬНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Розквіт туризму як предмета наукового пізнання був відзначений в сімдесятих роках двадцятого століття, коли почали проводитися симпозиуми та з'явилися публікації в наукових журналах, зросла кількість дисертаційних досліджень, тематичної літератури, бібліографії пов'язаною з туристичною тематикою. У сфері вивчення туристської науки виділялися як окремі блоки, так і їх поєднання, що досліджували природничі, суспільні, гуманітарні і технічні аспекти. На основі фундаментальних наук виокремилися окремі напрями досліджень, що охоплювали певну галузь або кілька галузей наукового знання, зокрема педагогіка туризму, психологія туризму, соціологія туризму, культурологія й філософія туризму. В 1982 р. Європейський центр по управлінню дослідженнями і документацією в області соціальних наук (відомий як Віденський центр) став ініціатором мультидисциплінарного і міжкультурного дослідження на тему «Туризм як фактор змін: соціокультурне вивчення» [1, с. 7–11]. Аналогічні дослідження, що розглядали проблеми туризму і рекреації в географічному, соціологічному і культурологічному аспектах, протягом наступних десятиліть, були зроблені соціально-науковими центрами та асоціаціями світового рівня, такими, як Американська антропологічна асоціація, Міжнародний географічний союз і Міжнародна соціологічна асоціація.

Будучи галуззю, що вимагає докладання зусиль фахівців різних напрямів – від економістів та менеджерів до лікарів і психологів, – туризм як предмет дослідження також відрізняється міждисциплінарністю. При цьому сучасні гуманітарні дослідження – історичні, соціологічні, культурологічні тощо – самі стають найбільш плідними, якщо творчо, відповідно об'єкту і завдань аналізу, використовують

методологію та інструментарій різних спеціальних дисциплін. Це компаративізм, культурантропологічний і синергетичний підходи, соціальна історія і психологія, культурфілософія, математичні методи, комп'ютерне моделювання та ін. [2, с. 81–85].

Оскільки в сучасній науці більш опрацьованими є економічні аспекти туризму, зазначає Ю.Ю. Швець, необхідно приділити більше уваги соціокультурній сутності туризму, що розкривається через відродження соціокультурного простору, освоєння ефективних практик використання вільного часу, в побудові і процесуальному забезпеченні ідентифікаційних практик, в підтримці здоров'я людей [3, с. 147–149]. Автор, спробував визначити зв'язку туризму з найважливішими науками і виділити основні напрямки туристської теорії і практики, що виникли на основі таких зв'язків: туризм і географія, на основі взаємодії яких сформувалися географія туризму, рекреаційна географія, туристське країнознавство, регіональний туризм; взаємодія туризму і філософії, спричинила виникнення таких напрямків, як філософія туризму, феноменологія туризму і подорожей, філософія гостинності; туризм і соціологія породжують появу ряду напрямків і феноменів – соціологія туризму, соціальний туризм; взаємозв'язки туризму й інформатики формують найважливіші наукові та практичні напрямки – інформаційні технології в туризмі.

Звісно ж, що більшість визначень туризму намагаються розкрити все різноманіття внутрішніх і зовнішніх зв'язків туризму, як суспільного і культурного явища, яскраво виражену специфіку окремих сторін туризму, зокрема правові, економічні і соціальні аспекти. Так, в Манільській декларації зі світового туризму (1980), декларується важливе значення туризму в житті народів як засобу політичних, економічних і культурних контактів [4, с. 53–57], в Гаазькій декларації по туризму (1989) відзначається важливе значення туристичної діяльності як форми використання вільного часу, а також приділяється особлива увага комплексу послуг, який надається для задоволення потреб людей [5, с. 63–68], в Оксфордському географічному словнику метою туризму визначається створення свята під час перебування поза звичайним місцем проживання, в Глобальному етичному кодексі туризму (1999) туризм називається фактором індивідуального і колективного самовдосконалення, чинником сталого розвитку туризму [6].

Аналізуючи туризм як соціальний і культурний феномен, відомі зарубіжні науковці визначають туризм: як будь-яку подорож з метою

відпочинку і знайомства з новими регіонами й об'єктами [7], як «науку, мистецтво і бізнес залучення, облаштування та розваги людей, які подорожують заради задоволення або у справах» [8]. Подібний підхід до виділення груп дефініцій сучасного туризму спостерігається у працях Т. Черняєвої та Г. Шаркова, які до першої групи відносять визначення, що розкривають дефініції туризму виключно як ринкову категорію з точки зору економічних відносин, а друга група дефініцій, яку вони позначають як «гедоністичну», охоплює визначення, в яких туризм постає в якості однієї з форм рекреаційної активності індивідів, «популярної форми організації відпочинку, проведення дозвілля» [9, с. 34–46].

Сьогодні світ знаходиться на фінальній стадії інституціоналізації туризму – стадії формування статусно-рольової структури туризму, системи туристичних цінностей, норм та ідеалів, зразків туристичної діяльності та поведінки людей [10]. В рамках туристської діяльності виникають нові типи соціальних спільнот, нові типи контактів, нові чинники соціальної мобільності, що знаходить відображення у всіх функціях, видах, рівнях і проявах матеріальної та духовної форм культури, виявляючи себе також в культурогенезі, типології, динаміці і глобалізації культури, кроскультурних комунікаціях, онтологічних і гносеологічних культурних аспектах, вважає російська культурологиня М.В. Соколова [11, с. 10–19]. Зокрема, гносеологічна функція культури проявляється в туризмі себе в тому, що за час подорожі турист знайомиться з новими культурними образами і цінностями; регулятивна функція – у невідомих зразках норм поведінки та життя; семіотична функція передбачає досягнення мандрівником знакових систем іншої культури; аксіологічна функція культури сприяє формуванню певної картини світу, а за допомогою туризму може коригувати уявлення про інші соціуми та етноси. Найяскравіше в туризмі проявляється комунікативна функція культури, оскільки спілкування під час подорожі допомагає рекреантові краще інтегруватися в інший культурний простір, засвоїти культурну спадщину іншої країни, поглибити взаєморозуміння, сформувати загальнокультурні цінності.

Список використаних джерел:

1. Джафари Дж. Становление туристики как науки. *Вестник РМАТ*. 2012. № 1. С. 7–11.
2. Аманжолова Д.А. Туризм в гуманитарных исследованиях. *Современные проблемы сервиса и туризма*. 2008. № 2. С. 81–85.

3. Швец Ю.Ю. Сущность туризма как институциональной формы // Культура народов причерноморья. Симферополь: Межвузовский центр «Крым», 2011. С. 147–149.

4. Манильская декларация по социальному воздействию туризма // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: зб. нормат.-прав. актів / під заг. ред. В.К. Федорченка ; Київ. ун-т туризму, економіки і права. Київ: Юрінком Інтер, 2002. С. 53–57.

5. Гаагская декларация по туризму, Гаага, 14 апреля 1989 года // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: зб. нормат.-правових актів / під заг. ред. В.К. Федорченка ; Київ. ун-т туризму, економіки і права. Київ, 2002. С. 63–68.

6. Глобальний етичний кодекс туризму / Всесвітня туристична організація. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/983_001 (дата звернення: 21.08.2020).

7. Реймерс Н. Ф. Природопользование : словарь-справочник. Москва : Мысль, 1990. 639 с.

8. Уокер Дж. Р. Управление гостеприимством. Москва : ЮНИТИ, 2006. 880 с.

9. Черняева Т.И., Шаркова Г.Н. Туризм: производство мест или производство неравенств. *Вестник Московского университета*. Сер. 18 : Социология и политология. 2007. № 4. С. 34–46.

10. Аппакова-Шогина Н.З., Гут А.В., Зинурова Р.И. Туризм как аксиологический объект: от развлечения к социальному институту. *Вестник Казанского технологического университета*. 2014. № 24. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/turizm-kak-aksiologicheskii-obekt-ot-razvlecheniya-k-sotsialnomu-institutu>

11. Соколова М.В. Туризм как феномен культуры: морфологический аспект. *Современные проблемы сервиса и туризма*. 2014. № 4. С. 10–19.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Корнич О.М.

студент,

Чернівецький національний університет

ПРОГРАМА РАННЬОГО ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ Г. ДОМАНА, ЇЇ РОЛЬ У ЗБІЛЬШЕННІ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

В наш час багато дітей мають розлади психічного, мовленнєвого, фізичного розвитку і тому необхідно докласти максимум зусиль для профілактики та корекції порушень. Звичайно, можна заспокоїти батьків, що навчиться з часом, переросте. А от коли дитина часто падає, необережна та незграбна в рухах, занадто повільна або навпаки імпульсивна, що призводить до великої кількості травм щодня, коли на власне ім'я відсутня реакція, є страх погляду в очі з явищами агресії, спрямованої як на себе, так і на оточуючих, коли уникає однолітків і є помітним порушення соціалізації, комунікації тоді звичайного заспокоєння та очікування мало.

Здоров'я (за визначенням ВООЗ) – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не відсутність дефектів та фізичних вад. Потреба пізнавати світ формується з народження і основним завданням є не припинити її. Потреба є попередником функції. Хочу нагадати про дослід «кам'яне обличчя», Е. Тронік, 1989 р., що яскраво продемонстрував: після короткого ігрового контакту з емоційним піднесенням, при присутності одного з батьків, але емоційно відстороненого, недоступного, настає погіршення емоційного та соматичного стану у 3-місячних малюків (плач, смоктання пальців, слинотеча та гикавка). При відновленні ж гри гарний настрій до дитини повертався. Позитивним аспектом програми раннього фізичного розвитку Г. Домана є регулярний, якісний контакт батьків з дитиною з піднесенням, радісним емоційним фоном без примусу до занять. Бонусом для батьків стають успіхи дитини, збільшення кількості та обсягу вмінь маленького генія.

Існує 6 основних функцій, завдяки яким людина відрізняється від інших істот, і всі вони – продукт кори головного мозку:

1. Ходіння, біг, стрибки у вертикальному положенні, коли протилежні кінцівки рухаються разом.

2. Мовлення (здатність розуміти та використовувати штучної символічної знакової системи).

3. Письмо (мануальні навички).

4. Візуальні навички (читання).

5. Слухові навички (розуміння мовлення та походження різних звуків, інтонації).

6. Тактильні навички (здатність ідентифікувати об'єкти, не вдаючись до допомоги зору, смаку, запаху).

Саме ступінь засвоєння та користування дитиною цими шістьма навичками і визначає обдарованість, талановитість. Коли ж якась з вищеперерахованих функцій недорозвинена, то дитина потребує особливих умов розвитку та навчання. Кожна з цих функцій формується під контролем головного мозку та набуває більш досконалого рівня, проходячи 7 стадій дозрівання ЦНС (дуже важливим є забезпечити всі умови для того, щоб не пропустити жодного рівня організації навичок, щоб розвиток відбувався інтегровано):

– 0–2,5 міс. – Медулла (продовгуватий мозок);

– 2,5–7 міс. – Понс (міст мозку);

– 7–12 міс. – Середній мозок;

– 12–18 міс. – Початковий кортекс;

– 18–36 міс. – Ранній кортекс;

– 36–72 міс. – Первісний кортекс;

– Все подальше життя – Кора головного мозку.

Весь можливий розвиток дитини можна умовно розділити на 5 основних напрямків:

1. Фізичний. 2. Інтелектуальний. 3. Емоційний. 4. Соціальний. 5. Духовний.

Сенситивний період розвитку вестибулярного апарату перебуває в межах від 6 до 14 міс, а рухів та дій від 0 до 48 міс. За допомогою фізичних вправ відбувається стимуляція розвитку нервових зв'язків, що в свою чергу дає змогу дитині відчувати власне тіло, м'язи, суглоби, контролювати рівновагу, планувати рухи, концентрувати увагу, краще орієнтуватися в просторі, бути більш самостійною особистістю.

Вся програма раннього фізичного розвитку Г. Домана відбувається за трьома напрямками, – рухливість, мануальні навички, рівновага, – та здійснюється за трьома правилами: частота (кількість на весь час активного дня дитини), інтенсивність (з якою силою та потужністю виконується формування навичку), тривалість (необхідний час для заняття кожного дня до повного сформування навичку).

Г. Доман вводить поняття «контур розвитку», яке використовується для вимірювання здібностей та навичок дітей. Вимірюючи рівень розвитку всіх шести функцій, ми визначаємо нейрологічний вік і кожна мама може чітко визначити на якому щаблі розвитку, порівняно з середньостатистичними однолітками, перебуває її дитина, скільки часу та сил необхідно докласти для того, аби досягнути середньостатистичного рівня розвитку, та має можливість оцінити яка інтенсивність розвитку в різні вікові проміжки (розвиток відбувається швидше, повільніше чи з тією ж швидкістю, що і раніше).

Г. Доман та його співробітники (Філадельфійський інститут розвитку потенціалу людини) у своїй програмі раннього фізичного розвитку активно користуються поняттям «фізичний інтелект» (руховий і мануальний), для підвищення якого і створена програма.

Таблиця 1

**Руховий інтелект (схематично, скорочено),
перехід від стадії I (медула) до стадії II (понс)**

Вік в тижнях	Руховий інтелект	Коментар
3	361	Світовий рекорд
4	271	Вам чудово все вдається
6	180	
8	135	
10	108	
10,5 (74дні)	100	Середній рівень
11	98	Надайте дитині більше можливостей рухатися
13	83	
14	77	Працюйте з більшим ентузіазмом
15	72	
16	67	Терміново необхідно давати дитині більше можливостей рухатися, рухатися, рухатися
20	54	
22	49	
		Необхідна допомога професіоналів, терміново!!!

Г. Доманом розроблені такі таблиці для кожної функції та стадії розвитку.

Фізичний інтелект визначається шляхом ділення середнього віку (вік, коли середньостатистична дитина досягає певного рівня розвитку навика) на біологічний вік дитини, і отриманий результат множимо на 100. Наприклад, 74 дні (середній вік, коли відбувається перехід від стадії медула до стадії понсе) ділимо на 42 дні (вік, коли дитина здійснила необхідні навика, які свідчать, що цей перехід відбувся): $74 : 42 = 1.8 * 100$, тобто 180% (Все вдається чудово). Отже, важливість реалізації Програми раннього фізичного розвитку Г. Домана (Філадельфійського інституту розвитку потенціалу людини) полягає в тому, щоб:

- збільшити потенціал дитини, закладений природньо, не пропустити той найважливіший відрізок життя дитини, коли батьки під керівництвом спеціаліста зможуть використати всі природні задатки дитини та привчити її до активності, цілеспрямованості, організованості в усіх сферах, розвинути в дитині любов до розвитку, праці;

- отримувати величезне задоволення від декретної відпустки та початкових років життя, а також зрозуміти мізерну цінність побуту та екранів у порівнянні з маленькою особистістю, правильно розставити пріоритети, цікаво провести декретну відпустку, також розвиваючись;

- системі освіти – отримати покоління людей, котрі змалку звикли працювати, розвиватися та вдосконалюватися, отримуючи радість від роботи, для яких процес навчання буде легким та масштабним, прогресуючим;

- для системи охорони здоров'я це є дієвим засобом для профілактики та ранньої корекції різного роду порушень розвитку дитини.

Список використаних джерел:

1. Доман Г. Гармоничное развитие ребёнка. Озон, 1996. 170 с.
2. Крановиц К.С. Разбалансированный ребёнок. Редактор, 2012. 396 с.
3. Беккер Э.Б., Стодли С.Дж. Расстройство аутистического спектра и мозжечок. Международный обзор нейробиологии. 2013. 113: 1–34. Epub 2013/12/03. doi: 10.1016/B978-0-12-418700-9.00001-0. PMID: 24290381.

Радченко М.В.

студентка,

Харківський національний медичний університет

ІПОТЕРАПІЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ МЕТОД ЛФК

Використання іпотерапії, як методу ЛФК поступово набуває поширення в країнах світу. Вагомий вплив на розвиток цієї галузі терапії має велика кількість людей з обмеженими можливостями, які найбільше потребують такого виду лікування. В галузі лікувальної гімнастики вже багато років коні і фізіотерапевти йдуть поруч, наприклад, у випадках важких травм, нещасних випадків, а також появи в дітей та дорослих спастичного паралічу.

В останні 30-40 років лікування верховою їздою успішно розвивається. Зародившись в Скандинавських країнах, іпотерапія стала швидко поширюватися по всьому світу. У класичній теорії їзди верхи прийнято положення тіла, при якому вершник сидить на обох сідничних горбах тазового пояса нижніх кінцівок. Спина коня, який йде, передає біомеханічні імпульси в трьох взаємно перпендикулярних площинах, які багато в чому ідентичні звичайній ході здорової людини, а саме: компонент динаміка – статика, компонент зсуву центру тяжіння, ротаційний (обертальний) компонент. Тобто поступальні рухи коня, періодично змінюючи навантаження на м'язи тулуба и кінцівок вершника. Це є природним елементом тренування опорно-рухового апарату людини.

При прямолінійній їзді вертикальне положення тіла людини в просторі збалансовано протилежно спрямованою взаємодією м'язів - згиначів і розгиначів щодо рухів коня. Подовження кроку коня викликає реакцію згиначів тулуба пацієнта. При цьому м'язи живота, за умови збереження їх функції, автоматично скорочуються у відповідь на відчуття відставання тіла від руху коня. Коли крок коня стає меншим, у пацієнта складається відчуття падіння власного тіла на шию тварини, що свідчить про реакції розгиначів тулуба. Коли кінь йде прямолінійним рівномірним робочим кроком, таз рухається з боку на бік, що є керованим зміщенням центру ваги і викликає автоматичну реакцію подовження – скорочення м'язів тулуба пацієнта. Ступаючи вперед задньої лівою ногою, кінь опускає свій лівий бік, що призводить до

опускання лівого стегна пацієнта, внаслідок чого спостерігається подовження лівої сторони тулуба з одночасним скороченням правої [1].

Всі ці біомеханічні впливи є природною імітацією ходьби. М'язову напругу нижніх кінцівок можна регулювати за допомогою зміни ступеня опори на стремена: при сильній опорі ступінь напруги привідної групи м'язів – нижче, при слабкій – вище. Фіксація в стременах ступні створює можливість змінного навантаження на м'язи задньої і передньої груп гомілки при відносній фіксації гомілковостопного суглоба в положенні близькому до фізіологічного [2].

Людям з обмеженими інтелектуальними здібностями або аутизмом до вподоби прийдеться товариський та добрий характер тварини. Психостимулюючий вплив іпотерапії реалізується через ритмічні, плавні рухи коня, а також через тактильний та ментальний контакт з твариною. Безпосереднє спілкування людини з конем компенсує недостатність кількості позитивних емоцій, зменшують психічне напруження та елімінують деякі порушення, викликані захворюванням [3].

Іпотерапія відрізняється від лікувальної фізкультури тим, що здатна викликати у дітей сильну різноспрямовану мотивацію. З одного боку, дитина боїться великої тварини, вона не впевнена в собі, а з іншого боку – має бажання проїхатись верхи, погладити коня, навчитися ним керувати. Це бажання допомагає подолати страх, невпевненість у собі. У дитини підвищується самооцінка, змінюється ставлення до оточуючих. Мобілізуючи вольові зусилля, дитина вдосконалює виконання різних вправ, на коні, одночасно розвиваючи свої рухові навички [4].

На заняттях з іпотерапії пацієнт відчуває внутрішній комфорт, який часто недостатньо присутній при сеансі лікувального масажу в медичній установі. Індукування могутнього емоційного впливу заняттями ЛФК детермінує використання верхової їзди для корекції психоемоційних захворювань. Їзда верхи активно стимулює виділення так званої «подушки безпеки» нервової системи – ендорфінів. Дружні відносини між пацієнтом та твариною корегують проблеми в комунікативній сфері їх життя.

З моменту зацікавлення «спілкуванням» з конем починається процес навчання. Запам'ятовування амуніції коня сприяє розвитку пам'яті, а їзда верхи з закритими очима – розвитку орієнтації в просторі. Наукова база з проведених досліджень іпотерапії стверджує, що їзда верхи створює стійкий позитивний ефект в стані пацієнтів, і може бути доданий до комплексного лікування деяких захворювань опорно-рухового апарату, а

також захворювань, пов'язаних з порушеннями в комунікативній сфері людини. Подальші дослідження у даному напрямку перспективними і необхідними. Вони мають бути пов'язані з розробкою та застосуванням найбільш ефективних корекційно-оздоровчих програм з використанням методу іпотерапії при патологіях нервової системи та опірно-рухового апарату хворих.

Список використаних джерел:

1. Anita Shkedi. Equine Assisted Activities or Therapy: Towards a Future Curriculum. Thesis for the degree of Doctor of Education / University of Derby – 2015, 439 p.
2. Нероденко В.В. Біологічні основи спортивного тренування в кінному спорті. – Черкаси, 2009. – 412 с.
3. Вознюк С.І., Колісниченко О.Л. Роль і місце верхової їзди в лікуванні ДЦП // Матеріали II Всеукраїнського з'їзду фахівців зі спортивної медицини та лікувальної фізкультури «Людина, спорт і здоров'я», Київ, 3-5 листопада 2008. – С. 93–94.
4. Райттерапія (катання на конях) в розвитку рухових навичок при дитячих церебральних паралічах / Н.І. Іонатамішвілі, Д.М. Цвєрава, М.Ш. Лорія [и др.] // Питання курортології, фізіотерапії і ліцебної фізичної культури. – 2002. – № 6. – С. 45–47.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Андронік О.М., Гнатюк І.В.

студенти,

Науковий керівник: Сєвідова І.О.

доктор економічних наук, професор кафедри,

Харківський національний університет внутрішніх справ

АТАКИ НА ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Хакерська атака (кібератака) – спроба реалізації загрози. Тобто, це дії кібер-зловмисників (хакерів) або шкідливих програм, які спрямовані на захоплення інформаційних даних віддаленого комп'ютера, отримання повного контролю над ресурсами комп'ютера або на виведення системи з ладу.

Під атакою на інформаційну систему розуміють дії (процеси) або послідовність зв'язаних між собою дій порушника, які приводять до реалізації загроз інформаційним ресурсам, шляхом використання вразливостей цієї інформаційної системи [1].

Існує безліч видів атак на інформаційні системи та технології. Ось деякі з них.

Mailbombing найстаріший вид атак. Значно збільшується трафік і кількість надісланих повідомлень, що генерує збій в роботі сервісу. Це викликає параліч не тільки Вашої пошти, а й роботи самого поштового сервера. Ефективність таких атак в наші дні вважається нульовою, оскільки тепер провайдер має можливість встановити обмеження трафіку від одного відправника [2].

Принцип атак шляхом *переповнення буфера* – програмні помилки, при яких пам'ять порушує свої ж кордони. Це, в свою чергу, змушує або завершити процес аварійно, або виконати довільний бінарний код, де використовується поточний обліковий запис. Якщо обліковий запис – адміністраторський, то дані дії дозволяють отримати повний доступ до системи [2].

Тип атак через *віруси, трояни, поштові черв'яки, снайфери* об'єднує різні сторонні програми. Призначення і принцип дії такої програми може бути надзвичайно різноманітним, тому немає сенсу докладно зупинятися

на кожній з них. Всі ці програми об'єднує те, що їх головна мета – доступ і «зараження» системи [2].

Вид атаки *Man-in-the-Middle*, коли зловмисник перехоплює канал зв'язку між двома системами, і отримує доступ до всього потоку інформації, що передається між абонентами. При отриманні доступу на такому рівні зловмисник може модифікувати інформацію потрібним йому чином, щоб досягти своєї цілі. Мета такої атаки – незаконне отримання, крадіжка або фальсифікування переданої інформації, або ж отримання доступу до ресурсів мережі. Такі атаки вкрай складно відстежити, оскільки зазвичай зловмисник знаходиться всередині організації [3].

Соціальна інженерія стала невід'ємною частиною атак кібершахраїв. Мова йде про спеціальну методику маніпуляції, яка допомагає змусити людину віддати зловмисникам необхідні дані. Яким чином? Використовуючи людські слабкості – тобто емоції та природну поведінку жертви [4].

Інструмент соціальної інженерії досить цікавий внаслідок практично відсутніх фінансових витрат. Тоді як в кінцевому результаті це може стати ключем до отримання інформації або ж «дій», які можуть принести величезні вигоди. Основними інструментами, що використовує злочинець є інтелект та жвавий розум, що дозволяють знайти підхід до жертви, а також обрати вірний шлях дій у випадку, коли щось пішло «не так» [5].

Зловживання функціональністю – це метод атаки, при якому використовуються власні функції і можливості веб-сайту для атаки на себе або інших. Зловживання функціональністю можна описати як зловживання передбачуваної функціональністю додатка для досягнення небажаного результату. Ці атаки призводять до різних результатів, таким як споживання ресурсів, обхід засобів контролю доступу або витік інформації. Потенціал і рівень зловживань будуть варіюватися залежно від об'єкту. Атаки із зловживанням функціональністю часто являють собою комбінацію інших типів атак або використовують інші вектори атак [6].

Підводячи підсумок можна з упевненістю сказати що атаки на інформаційні системи – конкретна проблема у сьогоденні. Безліч видів та способів таких атак (особливо соціальна інженерія) є конкретною проблемою, яка несе негативні наслідки для інформаційних систем та технологій. Часом навіть через нашу необережність та надмірну довірливість ми можемо стати жертвою або винуватцем таких атак.

Список використаних джерел:

1. Хакерська атака. *Wikipedia*, від 13 вер. 2020. URL: <https://uk.wikipedia.org/w/index.php?curid=1581873> (дата звернення: 19.10.2020).
2. Види хакерських атак на веб-ресурси. InSite It Company. 2020. URL: <https://insite.cc/blog/code/vidi-hakerskih-atak-na-veb-resursi.html> (дата звернення: 19.10.2020).
3. Гришук Р.В. Атаки на інформацію в інформаційно-комунікаційних системах. *Сучасна спеціальна техніка*. 2011. № 1(24). С. 61–66.
4. Савчук Т. Соціальна інженерія : як шахраї використовують людську психологію в інтернеті. *Радіо Свобода*, від 30 серп. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/socialna-inzhenerija-shaxrajstvo/29460139.html> (дата звернення: 19.10.2020).
5. Нам'ясенко В.М. Соціальна інженерія як одна із загроз економічній безпеці, що спричиняє негативний вплив на ефективність діяльності підприємства. *Економіка та держава*. 2016. № 3. С. 90–92.
6. Auger R. The WASC Threat Classification. *Web Application Security Consortium*, від 23 черв. 2011. 172 р. URL: http://projects.webappsec.org/f/WASC-TC-v2_0.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Дука В.Д., Янова Л.І.

студенти,

Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки

Національної академії Служби безпеки України

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА КРИЗЬ ПРИЗМУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Якщо на зорі історії головного ареную суперництва була суша, то з часом протиборство охопило море, глибини океану, повітря, космос. У ХХІ ст., як вважають багато експертів, головного ареную стає глобальний інформаційний простір (кіберпростір) [1, с. 216].

Найбільш серйозні загрози часто знаходяться на системному рівні. Можна ціною великих витрат підвищити надійність окремих елементів, структур, однак, як правило, це не підвищує безпеку в цілому. Відповідь на можливу загрозу також повинен бути комплексним і системним [1, с. 230].

Дослідники, що працюють в рамках світової політики, виходять з того, що за останні десятиліття політичний світ став більш складним за різними параметрами [2, с. 12]. До найважливіших чинників життя сучасного світового співтовариства можна віднести процеси глобалізації, що активно розвиваються і впливають на всі сфери діяльності людства. Під глобалізацією розуміється процес формування єдиного загальносвітового фінансово-інформаційного простору.

Процеси глобалізації зменшують владу національних урядів (не обов'язково держави як сукупності органів управління) всередині країни і на міжнародній арені. Транснаціональні суб'єкти, неурядові організації, міжнародні ЗМІ ускладнюють нав'язування «своїх» ідеологій.

На світовій арені поряд з державами все більш активно діють нетрадиційні актори: ТНК, ЗМІ, групи тиску, неурядові організації, «інтелектуальні моди», різного роду руху, внутрішньополітичні регіони, міждержавні організації та інші. Вони дають зростаючий вплив на політичні тенденції світового розвитку [3]. Ці «дійові особи» вкрай численні, різномірні, їх вплив неоднозначний і часом важко передбачуваний.

Таким чином, світова політична система в процесі глобалізації має тенденцію до ускладнення, стає нелінійною, багатовимірною і багатофакторною, а значить (з огляду на вищесказане), у неї з'являються нові системні властивості, з якими пов'язані як нові ресурси глобального розвитку, так і нові загрози глобальної безпеки.

Відомий американський політолог, фахівець в області теорії безпеки М. Інтрілігатор стверджує, що в результаті глобальних нестабільностей і взаємозалежностей традиційні методи забезпечення безпеки стають все менш придатними, тому світова спільнота повинна виробити нові механізми безпеки.

У сучасній ситуації необхідно трактувати безпеку виходячи з глобальної, а не національної або навіть міжнародної перспективи.

Таким чином, традиційні концепції національної і міжнародної безпеки повинні бути замінені новітньою концепцією глобальної безпеки, яка визначається як відсутність або уникнення загроз життєвим інтересам планети. Безпека досягається в сучасному світі не за рахунок іншої держави, а одночасно з безпекою інших причетних держав. Тобто підвищення безпеки інших не послабляє нічию власну безпеку. Зміст і сутність безпеки в процесі глобалізації розширюються далеко за межі традиційного військового виміру. Глобальна безпека повинна

охоплювати взаємопов'язані військові, політичні, економічні, екологічні та інші загрози життєвим інтересам планети, тобто зростає роль невійськових компонентів [4, с. 75].

Більшість сучасних вчених, які досліджують світовий політичний процес (МПП), сходяться на думці, що глобалізація пов'язана, перш за все, з інформаційною революцією, тобто якісно новим етапом розвитку засобів зв'язку та інформації.

Таким чином, формування єдиного світового інформаційного простору перетворюється в глобальний фактор розвитку, визначає основні напрямлення суспільного прогресу, а сама інформація стає найважливішим стратегічним ресурсом держав. Глобалізація інформаційних систем, що охоплюють території не тільки окремих держав, а й цілі континенти, умови легкого доступу до них будь-якої людини створюють абсолютно нову ситуацію в області інформаційної безпеки.

Під інформаційною безпекою розуміється стан захищеності інформаційного середовища, що забезпечує її формування та розвиток в інтересах певних структур. Інформаційне середовище – це сукупність інформаційних ресурсів, система формування, поширення і використання інформації, інформаційної інфраструктури.

Таким чином, сучасний світ перебуває в фундаментальній залежності від нормального, безперебійного функціонування інформаційної інфраструктури. Інформаційно-технологічна революція поряд з очевидними благами, які вона вже дала людству, і ще більшими, очікуваними в майбутньому, одночасно створює принципово нові загрози використання досягнень науково-технічної думки в цій галузі [5, с. 83].

Особливість процесу інформаційної мілітаризації полягає в тому, що вона відбувається через конвергенцію цивільних і військових технологій, тобто вони спочатку з'являються і головним чином задіяні в цивільному секторі і лише потім або на час переходять у військовий [5, с. 87].

Інформаційні технології створили передумови для виникнення принципово нової середовища ведення бойових дій – кіберпростору як частини загального геостратегічного ландшафту, а також появи інформаційної зброї. У зв'язку з цим збройні конфлікти все більш набувають характеру інформаційних воєн.

В широкій перспективі інформаційна війна ведеться у багатьох вимірах. Вона є державною стратегією, яка задіює всі важелі національної могутності для створення переваг на стратегічному рівні [6, с. 20].

Недооцінка питань інформаційної безпеки цих систем може призвести до непередбачуваних політичних, економічних, екологічних та матеріальних наслідків, а також до значних додаткових людських жертв [7, с. 122]. Наслідки можливих атак на «критичну інфраструктуру», які можуть бути зроблені з кіберпростору, диктують світовій спільноті необхідність приділяти все більшу увагу політичним, організаційним і технологічним заходам захисту глобального інформаційного простору.

Об'єктивно виникає потреба в міжнародно-правовому регулюванні світових процесів цивільної та військової інформатизації, розробки узгодженої міжнародної платформи щодо інформаційної безпеки [8, с. 38].

Глобалізація трансформує зміст світової політики. Збільшується роль проблем «м'якої безпеки», пов'язаних насамперед з інформаційною інфраструктурою та економікою. Питання «жорсткої безпеки» зберігають свою значущість, все більше переходячи з площини військового протистояння провідних держав в сферу змагання в області високих технологій і гонки озброєнь [9, с. 33].

Інформаційна сфера є системоутворюючим фактором життя світового співтовариства, що активно впливає на стан політичної, економічної, військово-стратегічної та інших складових безпеки. Структура міжнародної безпеки істотно залежить від забезпечення інформаційної безпеки, і в ході технічного прогресу ця залежність буде зростати. Інформаційні технології стають одним з найбільш важливих факторів управління сучасним світом, основним інструментом влади, що впливає на сформовану систему міжнародних відносин і трансформуючи саму концепцію як національної, так і міжнародної безпеки. Тому можна припустити, що система міжнародної безпеки в ХХІ ст. буде розвиватися в двох тісно взаємопов'язаних напрямках, перший з яких полягає в максимальному розширенні позитивних можливостей, які надають інформаційні технології світовій спільноті, а друге – в мінімізації вразливості і схильності зовнішнім загрозам глобального інформаційного простору.

Список використаних джерел:

1. Малинецкий Г.Г. Теория риска и безопасности с точки зрения нелинейной динамики и системного анализа. *Международная конференция «Глобальные проблемы как источник чрезвычайных ситуаций»*. Доклады и выступления / Под ред. Ю.Л. Воробьева. Москва : УРСС, 2000. С. 216–241.

2. Лебедева М.М. Мировая политика: проблемы и тенденции развития / Мировая политика и международные отношения на пороге третьего тысячелетия (Серия «Научные доклады», выпуск № 104). Москва : МОНФ, ООО «Издательский центр научных и учебных программ», 2000. С. 10–28.
3. Подберезкин А. Глобальные процессы и международные отношения (Проект).URL: http://www.nasled.ru/prensa/isdaniya/global_1/
4. Интрилигатор М. Определение «глобальной безопасности». *Разоружение*. 1991. Т. XIV. № 4. С. 73–89.
5. Крутских А. Информационный вызов безопасности на рубеже XXI века. *Международная жизнь*. 1999. № 2. С. 82–89.
6. Лебедева М.М. Цит. соч.; Балуев Д.Г. Информационная революция и современные международные отношения : Уч. пособие. Н. Новгород : ННГУ, 2001. 107 с.; Кеохане Р., Ней Й. Информационная революция. Государство и власть в эпоху глобальной информации. *Internationale Politik*. 2000. № 10. С. 15–25.
7. Schwartau W. Information Revolution: Chaos on the Electronic Superhighway. – New York: Thunder's Mouth Press, 1994. Цит. по: Балуев Д.Г. Завоевание будущего: внешняя политика России на рубеже веков : монография. Нижний Новгород : ИСИ ННГУ, 1999. 122 с.
8. Крутских А., Федоров А. О международной информационной безопасности. *Международная жизнь*. 2000. № 2. С. 37–48.
9. Белянцев А.Е. Глобализация информационного пространства: новые вызовы международной безопасности. *Международные отношения в XXI веке: новые действующие лица, институты и процессы* : Материалы международной научной конференции РАМИ, МГИМО (У) МИД РФ, ИСИ ННГУ. Москва : МГИМО (У) МИД РФ, 2001. С. 33–39.

Коценко А.І.

студент,

Національна академія Служби безпеки України

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ, НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЦІЛІ ПОЛІТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні для українського суспільства є характерною криза ціннісно-світоглядних засад, яка проявляється у втраті моральних орієнтирів, зростанні девіантної поведінки, збільшенні розпорошеності і диференціації українського суспільства. Цю кризу можна подолати шляхом переоцінки колишніх норм і побудові на цій основі нової системи цінностей. Відтак актуалізується питання більш ґрунтовного дослідження національних цінностей, національних інтересів та цілей в контексті реалізації політики національної безпеки.

Формування політики національної безпеки загалом і, зокрема, в гуманітарній сфері в першу чергу має бути спрямованим на визначення завдань і цілей даної політики, що найбільш повно може бути відображено в Стратегії національної безпеки. При створенні такої Стратегії можуть бути використані два основні підходи.

Перший підхід – це коли в основі розробки Стратегії лежить ієрархія національних інтересів і цілей. Другий підхід орієнтується на формування ієрархії національних цінностей. Хоча на нашу думку, найбільш оптимальним є третій – інтегрований підхід до дослідження феномену національної безпеки, прихильники якого (А. Величко, І. Волощук, В. Горбулін, Б. Демидов, А. Качинський, В. Ліпкан, В. Манілов, С. Пирожков) акцентують увагу на взаємозв'язку національних цінностей та інтересів, необхідності врахування їх взаємозумовленості у дослідженні проблем національної безпеки.

Розглянемо більш детально зазначені підходи. Зокрема в першому підході відбувається орієнтація на «національні інтереси». Потрібно чітко виразити їх змістовну наповненість. Існує ряд визначень поняття «національні інтереси». Одна з перших спроб була здійснена в «Малій енциклопедії етнодержавознавства» (1996), де В. Кириченко стверджує, що «національні інтереси» – це «інтегральний вираз інтересів усіх членів суспільства, що реалізуються через політичну систему відповідної

держави як компроміс у поєднанні запитів кожної людини і суспільства загалом» [1, с. 118]. В даному контексті національні інтереси створюються всіма елементами політичної системи є основою функціонування її складових.

«Енциклопедія етнокультурознавства» визначає «національний інтерес» як «реальну причину дій нації і держави, спрямованих на своє виживання, функціонування і розвиток», або як «сукупність національних цілей і базових цінностей, які відіграють важливу роль у стратегії і тактиці в галузі національної безпеки» [2, с. 421].

Доречно буде нагадати, що у Законі України «Про національну безпеку України» національні інтереси українського народу визначаються як «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» [3]. На нашу ж думку, ототожнення понять «національні інтереси» і «національні цінності» є некоректним. Позаяк національні цінності лежать в основі національних інтересів, вони визначають їх спрямованість, проте вони не є національними інтересами. Взагалі інтерес можна розглядати як об'єктивно зумовлений мотив діяльності суб'єкта (окремої людини, соціальної спільноти) що складається з усвідомлення ним власної потреби та з'ясування умов і засобів її задоволення. Інтереси тісно пов'язані з потребами, виникнення ж потреби є, власне, початковим етапом формування інтересу. Тому в даному контексті національні інтереси можна кваліфікувати як визначальні потреби суспільства і держави, що визначаються економічними і геополітичними відносинами даної держави в певну епоху, культурно-історичними традиціями, потребою забезпечення безпеки, захистом населення від зовнішніх і внутрішніх загроз.

З цього приводу Г.В. Новицький зазначає, що національні інтереси – це суб'єктивне усвідомлення основних, життєво важливих потреб країни. Безпека є саме такою потребою. А отже основний національний інтерес України – забезпечення її безпеки. Відтак, не національну безпеку потрібно виводити із національних інтересів, а, навпаки, в основі національних інтересів знаходиться національна безпека [4, с. 46]. І.О. Кресіна ж вважає, що саме національна свідомість є універсальним вираженням національних інтересів, їх генератором і центром осмислення [5, с. 116].

Сам термін «національний інтерес» було запозичено із західної політичної літератури, де він визначався як «державний інтерес». Саме таке розуміння є переважаючим в західних країнах, оскільки вони собою являють здебільшого мононаціональні держави (не стільки в етнічному аспекті, скільки в соціальному). В західних суспільствах нація представляє собою єдність громадянського суспільства і держави, відтак національний інтерес виконує консолідуючу функцію і зменшує протиріччя між інтересами держави та громадянського суспільства.

Значні напрацювання в сфері осмислення національного інтересу має школа «політичного реалізму» (Ганс Моргентау та інші), в якій інтерес розуміється насамперед як зовнішньополітичні пріоритети держави. Для реалістів «державні інтереси» і «інтереси національної безпеки» – це взаємопов'язані чи, навіть, тотожні поняття. Хоча, на мою думку, дане ототожнення не є достатньо коректним, адже при формуванні інтересів національної безпеки мусять також враховуватися й потреби пересічних громадян та громадянського суспільства.

З точки зору реалістів аналітичне використання поняття «національні інтереси» підкреслює роль держави як втілення національних інтересів. Реалісти вважають, що внутрішньополітичні чинники не можуть розглядатися як національні інтереси, позаяк вказана група питань належить до сфери «суспільного інтересу», тобто інтересу, обумовленого різними сегментами громадянського суспільства.

У вітчизняній політології існує декілька підходів щодо розуміння даної категорії та їх систематизації. Стосовно навколишнього зовнішнього світу національні інтереси виражаються у сукупності зовнішньополітичних інтересів держави, які розрізняються по своїй важливості для його життєдіяльності [6].

На основі національних інтересів та національних цінностей формуються національні цілі. Їх сутнісні характеристики визначаються динамікою та суперечливістю розвитку середовища існування суспільства і держави. Національні цілі – це конкретні ключові завдання, які держава ставить перед собою заради захисту національних інтересів та національних цінностей. Національні цілі – це своєрідні дороговкази розвитку суспільства до побудови моделі кращого стану (безпечніших умов розвитку та життєдіяльності) кожної людини, суспільства, держави.

Проте за умов сучасної української реальності чітка реалізація тріади основних рушійних сил системи забезпечення національної безпеки

(національні цінності – інтереси – цілі), постійно стримується недостатнім рівнем консолідації українського суспільства, що призводить до того, що інтереси, і тим більше – цілі, різних суспільних груп за певних умов набувають антагоністичного характеру та за умов розмитості загальнонаціональної ідентичності, вони не проявляють прагнення до діалогу та порозуміння заради суспільного блага.

Один із фахівців з цього питання Г.П. Ситник, наприклад, у своєму дослідженні щодо взаємодії різних структурних елементів системи забезпечення національної безпеки прийшов до висновку, що національні цінності визначають сутність (зміст), цілісність і стійкість, національні інтереси – структуру і характер, а національні цілі – конфігурацію та спрямованість формування та функціонування даної системи [7, с. 46].

Список використаних джерел:

1. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
2. Енциклопедія етнокulturознавства. – К.: Друкарня Державної академії керівних кадрів культури та мистецтв, 2001. – 528 с.
3. Политология. Словарь. – М.: РГУ, 2010. – 564 с.
4. Новицький Г.В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України: монографія / Г.В. Новицький. – К.: Інтертехнологія, 2008. – 496 с.
5. Кресіна І.О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. – К.: Вища школа., 1998. – 392 с.
6. Довідник з політології. Національні інтереси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://slovnik.com.ua/?grupa=3&id_sl=127
7. Ситник Г.П. Державне управління національної безпеки (теорія і практика). – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 408 с.

Перепеляк В.В.

студент,

Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки

Національної академії Служби безпеки України

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

На сучасному етапі суспільного життя, ми можемо спостерігати процес глобальної інформатизації, який призводить до суттєвого впливу інформаційних технологій на усі сфери нашого життя. Інформація перестала бути допоміжним елементом, наразі це суттєвий ресурс, який є певною мірою зброєю, яка не повинна призводити до кровопролиття, руйнування, але є ключовим чинником у вирішенні не лише внутрішніх конфліктів, але й зовнішніх.

Інформаційна безпека відіграє одну з ключових ролей у забезпечення життєво важливих інтересів. Дана теза знаходить своє відображення і в Конституції України, де проголошено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1, ст. 17].

Підвищена значимість інформації, з одного боку є достатньо позитивним фактором, оскільки інформатизація, інформаційні технології працюють на поліпшення життя, добробуту як окремих громадян, так і всієї держави в цілому, адже в першу чергу це свідчить про створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг. Але з іншого боку, у зв'язку з тим, що процес глобальної інформатизації, глобалізації і підвищення ролі науково-інформаційних технологій з кожним роком набирають все більше обертів, інформація перестає бути просто відомостями, ми можемо констатувати і те, що починає зростати рівень інформаційних загроз.

Варто зазначити, що підвищення ролі інформації, процесу інформатизації стали наслідком того, що інформаційна безпека стала значимою складовою національної безпеки, а отже будь-які загрози інформаційній безпеці автоматично стають загрозами національної безпеки.

Інформаційні загрози – це сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку життєво-важливим інтересам особистості, суспільства, держави та інформаційній безпеці [2, с. 34]. З даного визначення можна зробити висновок, що інформаційні загрози впливають не лише на державу, важелі її регулювання, політику держави, але й на кожную особистість, а отже сам факт наявності інформаційних загроз в країні ставить перед державою не лише захист інформації, що має державну таємницю, але й пряме забезпечення захисту кожної особисті, права якої інформаційні загрози тою чи іншою мірою можуть порушувати.

Реалізація інформаційних загроз свідчить перш за все про неефективність функціонування системи управління не тільки інформаційної безпеки, але й національної безпеки країни [3, с. 235].

Нажаль, на сьогодні ми не можемо пишатися заходами забезпечення інформаційної безпеки в Україні, і мова йде не тільки про прогалини в законодавстві, або ж відсутність норм, які регулюють важливі аспекти, що стосуються інформаційного сфери суспільства, врегулювання розповсюдження загальнодержавної інформації через засоби масової інформації, крім того практичне застосування заходів забезпечення інформаційної безпеки майже у всіх сферах відстає від нових технологій оприлюднення, вилучення або спотворення загальнодержавної інформації. Ми зіткнулися з проблемою неготовності до інформаційної війни як одного з розповсюджених видів інформаційних загроз, як реалії XXI століття.

Україна є яскравим прикладом сучасності, який показую про неготовність ні країни, ні суспільства до інформаційних загроз. Починаючи з 2014 року, на певних територіях України продовжують тривати воєнні дії, які безпосередньо є наслідком інформаційної війни, яка, як виявилось, стала досить серйозним важелем впливу на національну безпеку країни.

Досліджуючи сучасне політичне становище, економічну систему, законодавчу базу України, пропонуємо виділити наступні проблеми забезпечення інформаційної безпеки: неготовність країни (населення) до інформаційної війни (цікавим є той факт, що найчастіше інформаційна війна є засобом досягнення певних цілей, засобом впливу на державу, її громадян, який не супроводжується масовим руйнуванням, кровопролиттям. На жаль, в Україні, ми можемо спостерігати дещо іншу тенденцію, а саме – інформаційна війна стала початком збройних дій, це був певний вплив на свідомість населення, який безпосередньо призвів до достатньо трагічних наслідків і нажаль продовжується);

законодавство (українське законодавство не врегульовую багато питань, що стосуються інформаційного простору і загроз, які можуть спіткати будь-яку особу при взаємодії з інформаційним простором. Крім того, навіть після того, як в країні почали виголошувати голосні виступи щодо забезпечення інформаційної безпеки, щодо подальшої готовності країни до інформаційної війни, на практиці не був прийнятий жоден нормативний акт, який хоч в якійсь мірі показав, що влада працює з вирішення даного питання. У 2015 році був оприлюднений проект Концепції розвитку інформаційної безпеки України, проте пройшло майже півтора року, але дана концепція не була завершена, тим паче прийнята); державна політика/державне регулювання (немає чіткості в проведенні державної політики щодо забезпечення інформаційної безпеки в країні. Не варто забувати про те, що інформаційні загрози можуть здійснюватись стосовно держави через сферу державного управління, що в свою чергу означає те, що загроза інформаційній безпеці починається з самої верхівки країни, що породжує низку несприятливих наслідків як для країни в цілому, окремих її територій так і для кожного громадянина) [4].

Проаналізувавши сучасний стан інформаційної безпеки України, можемо зазначити, що на сьогодні рівень забезпечення інформаційної безпеки не повною мірою відповідає ситуації в країні, а також потребам кожного громадянина і суспільства в цілому. Саме тому виникає потреба в подальшому розгляді даного питання, впровадження нових методів боротьби з інформаційними загрозами. а також створення цілісної, дієвої системи забезпечення інформаційної безпеки в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Остроухов В.В. Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти): [Підручник] / Остроухов В.В. Петрик В.М., Присяжнюк М.М., за заг. ред. Скулиша С.Д. – К.: КНТ, 2010. – 776 с.
3. Гиркіна О.О. Сучасні аспекти забезпечення інформаційної безпеки України / О.О. Гиркіна, В.М. Семенов // Юридичні науки. – 2014. – С. 234–239.
4. Стан і проблеми забезпечення інформаційної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/otch/roz13.htm>

Потехін Б.Д., Буланіков Є.В.

студенти,

Національна академія Служби безпеки України

ПРОМИСЛОВЕ ШПИГУНСТВО ЯК ГОЛОВНА ЗАГРОЗА ВИРОБНИЧОГО СЕКТОРУ

З огляду на важливість промислового шпигунства в економічній реальності, в особливості виробничого сектору. Метою даної тези є теоретичний аналіз поведінки компаній при отриманні інформації від своїх конкурентів, щоб краще її зрозуміти і побачити, які можуть бути наслідки, так як, хоча промислове шпигунство є дуже поширеною практикою, лише деякі теоретичні роботи намагалися його проаналізувати. Точніше, наша мета – теоретично проаналізувати вплив промислового шпигунства на стратегічну поведінку компаній виробничого сектору в контексті стримування входу за допомогою інструментів теорії ігор. Крадіжки комерційних таємниць та інтелектуальної власності корпорацій, такі як власні виробничі процеси, формули, рецепти та розробки товарів, відбуваються десятиліттями.

Дана тематика є важливим аспектом виробництва та фармацевтичної і хімічної промисловості.

Федеральне бюро розслідувань визначає промисловий шпигунство як «приватне або приватне підприємництво, спонсорство або координація розвідувальної діяльності, що проводиться з метою підвищення їх переваг на ринку» [3, с. 48]. Незважаючи на те, що це визначення може означати, що промисловий шпигунство більш-менш збігається з діловою чи конкурентною розвідкою, Джон Ф Квін пояснює суттєву різницю між ними – тоді як бізнес-розвідка, як правило, перебуває під приватним спонсорством із використанням «відкритої» методології, шпигунство може бути або урядом, або приватним спонсором, і підпільно [1, с. 47].

Власну інформацію можуть викрасти працівники, що мають доступ до баз даних бізнесу та компанії, хакери, що проникають на сервер компанії, або спонсоровані групи грабіжників. Поки компанії можуть втратити життєво важливу ділову інформацію через залишення співробітників роботи, шпигунство відбувається, коли працівник навмисно шукає дані, викрадає їх, копіює та продає за гроші або для власного підрозділу, коли він має намір виготовити подібний предмет.

Шпигунство конкурентів передбачає шпигунство діяльності інших підприємств та незаконний збір секретної інформації, щоб вони могли керувати своїм бізнесом, приймаючи відповідні стратегії, і залишатися на рівні, якщо не випереджати конкуренцію на ринку. Зацікавлені сторонні особи та конкуренти застосовують багато методів, включаючи підкуп, детективи, що шпигують через тіньові агентства, пошук сміття, яке також називають «дайвером у сміттєвих контейнерах», шахрайство, щоб обдурити робітників через «соціальну інженерію», або навіть викрити лазівки та слабкі місця в житті працівників та шантажувати їх за збір інформації.

Проблема з тим, щоб знайти інсайдера для крадіжки комерційної таємниці, полягає в тому, що для цього потрібен час і гроші. Крадіжка або незаконне отримання інтелектуальної власності та економічної інформації, особливо конкурентами та іноземними урядами, загрожує розвитку та виробництву товарів, отриманих на основі такої інформації, а також призводить до втрати прибутку, частки ринку та, можливо, самого бізнесу, а отже може призвести до ослаблення економічної могутності своєї країни [1]. У сучасному інформаційному діловому середовищі бізнес, як правило, серйозно відповідає на загрозу і прагнучи здобути владу, зберегти контроль, збільшити частку ринку та перемогти конкуренцію, країни та бізнес підтримують шпигунство, розглядаючи його випадково та беручи участь у шпигунстві, використовуючи інформацію та технології як озброєння ділової та економічної війни [4, с. 184].

У наші дні існує підхід, який набагато простіше і дешевше для злочинця: кібер-шпіонаж. У багатьох випадках йдеться про такі країни, як Китай, чий уряд визначив кілька галузей як «стратегічні». Підприємства отримують урядові «дані розвідки» (тобто, вкрадені ІС), що дозволяє їм покращити свою конкурентоспроможність та скоротити час, витрачений на НДДКР.

Тож як ви могли знати, якщо кібер-шпигуни вже порушили вашу мережу ОТ та вкрали конфіденційні дані істориків та логіку сходів у ПЛК, з яких вони можуть зробити висновки про таємниці дизайну та інші корпоративні ІС? Як щодо сторонніх постачальників, які підключаються безпосередньо до вашої мережі ОТ через ноутбуки або USB-накопичувачі, минаючи традиційні захисні пристрої по периметру, такі як міжмережеві стіни та пристрої IDS / IPS? В порівнянні з більш звичними кіберзлочинами, такими як крадіжка ПП, «крадіжки в кіберзахисті ІР значною мірою залишаються в тіні». Це тому, що, на

відміну від організацій роздрібної торгівлі та фінансових послуг, яким законодавство покладено обов'язки повідомляти про порушення даних про споживачів, промислові організації не зобов'язані повідомляти про крадіжки IP та інші вторгнення ІС.

Однак ознайомтеся з цими трьома даними із звіту про розслідування порушень даних Verizon за 2017 рік (DBIR):

1. Виробництво – галузь № 1, націлена на кібереспіонаж.
2. Кібереспіонаж на сьогодні є найбільш переважаючим вектором нападу у виробничому секторі.
3. Комерційна таємниця – це № 1 тип даних, порушений у виробничих компаніях.

Хоча правові заходи та законодавство, які направляють сильні повідомлення проти шпигунства, можуть бути ефективними у запобіганні його виникненню, роль та відповідальність корпорацій є вирішальними. Незважаючи на те, що компанії несерйозно підходять до шпигунства, мало дискусій щодо того, що компанії повинні ефективно захищатись від «злодіїв інформації», як інсайдерів, так і тих, хто розв'язується сторонніми людьми, які намагаються отримати секрети всіма можливими способами. Заходи, які можуть допомогти компаніям запобігти шпигунству, включають:

- проведення опитування щодо виявлення потенційних зон ризику;
- розробка політики безпеки без великих ризиків для безпеки;
- часто оцінюйте політику та процедури безпеки та змінюйте, якщо це необхідно;
- виділення інформації, яка не повинна потрапляти в руки конкурента;
- виконання угод про нерозголошення інформації для працівників, продавців та підрядників;
- захист комп'ютерних систем та мереж шляхом встановлення відповідних засобів захисту інформаційних систем;
- моніторинг використання електронної пошти та Інтернету [2, с. 49].

Хоча вищезазначені методи можуть бути корисними для захисту від шпигунства, головним для контролю за промисловим шпигунством є підвищення рівня обізнаності та навчання працівників, оскільки одним з основних пунктів вразливості є шпигунська діяльність людей, що належать до однієї організації. «Програми підвищення обізнаності та навчання можуть допомогти інформувати працівників про політику інформаційної безпеки їх організації, підвищувати їхню ризиковість та

потенційні втрати та навчати їх використанню практик та технологій безпеки» [3, с. 382]. Вкладаючи кошти в процедури безпеки та навчання, корпорації можуть навчати працівників у галузі персоналу, кіберпростору та фізичної безпеки; їх також можна поінформувати про свої обов'язки щодо інформаційної безпеки організації.

Зростання значення інформації про комерційну таємницю на світовому та внутрішньому ринку та можливості революції в галузі інформаційних технологій призвели до значного зростання шпигунської діяльності в останні роки, особливо проти США, яка є найбільш домінуючою економічною державою у світі.

Список використаних джерел:

1. Boni W. & Kovacich G.L. (2000) *Netspionage: The Global Threat to Information*. MA: Butterworth-Heinemann.
2. Crock S. (1997) «Business Spies: The New Enemy Within?» Book Review: War By Other Means» Economic Espionage in America By John J. Fialka. *Business Week*. Available at: <http://www.businessweek.com/1997/06/b351325.htm>
3. Denning D.E. (1998) *Information Warfare and Security*. MA: Addison-Wesley.
4. Jones A., Kovacich G.L. & Luzvick P.G. (2002) *Global Information Warfare: How Businesses, Governments and others Achieve Objectives and At*.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Восвудський О.В.

студент,

*Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ В РАМКАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Згідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» декларується визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [2].

Соціально-трудові відносини (далі – СТВ) – це взаємозв'язки і взаємовідносини, психологічні та політико-правові аспекти, що існують між найманими працівниками, роботодавцями та державою в процесах, обумовлених трудовою діяльністю, від гармонійності і балансу яких залежить загальний соціально-політичний порядок денний.

Ефективний механізм регулювання СТВ є важливим, особливо для країн перехідного типу, до яких відноситься сучасна Україна. З причини свого географічного розташування Україна є частиною єдиного європейського простору і може отримувати з цього потенційну вигоду за умови дотримання низки вимог, одним з яких є збалансована система соціально-трудова відносин.

Соціальна політика будь-якої держави передбачає механізм регулювання СТВ, як її складової частини. Стабілізація соціально-економічної і політичної ситуації в країні, становлення та розвиток ринкової економіки стають можливими тільки за умови ефективної системи регулювання відносин між державою, працею і капіталом. Крім того, СТВ є центральним поняттям в питанні досягнення гідних умов

життя і праці громадян конкретної країни і її іміджевим становищем на міжнародній арені.

На сьогоднішній день можна виділити ряд дослідників, які займаються вивченням проблематики соціально-трудових відносин та соціального партнерства на різних рівнях. З вітчизняних дослідників слід виділити Мельниченко О.Б., Дякова О.П., Качана Є.П., Тупицю О.Л.

Говорячи про інтеграцію України в Європейський Союз (далі – ЄС) в контексті соціально-трудових відносин важливо враховувати ряд особливостей. По-перше, слід враховувати основні особливості регулювання СТВ в ЄС. По-друге, співвідношення національних та наднаціональних інтересів в рамках ЄС.

Сьогодні Європейський Союз – це соціально-економічне і політичне об'єднання 27 країн, в основі якого лежить ряд домовленостей і локальних об'єднань, таких як Митний союз, Європейський валютний союз, Шенгенська зона. Всі перераховані вище об'єднання діють для забезпечення єдиного внутрішнього економічного простору (або європейського внутрішнього ринку) в основі функціонування якого лежить вільна конкуренція. Конкуренція проявляється в першу чергу в стиранні формальних і неформальних національних кордонів для забезпечення вільного циркулювання в рамках внутрішнього європейського ринку робочої сили, товарів, послуг і капіталу. Данні завдання реалізуються завдяки налагодженій роботі інститутів ЄС, зокрема Європейської комісії та Європейського суду. Фактично внутрішній ринок є основою функціонування і розширення ЄС, а також центральним фактором балансу національних та наднаціональних інтересів. Важливо розуміти, що внутрішній ринок, – це не тільки 28 країн ЄС, в нього також входять країни, які не є членами ЄС, але можуть бути конкурентними на Європейському внутрішньому ринку і отримувати з цього вигоду.

В контексті СТВ Європейський Союз являє собою тетрапартійну систему, де крім основних сторін (найманих працівників, роботодавців і національних держав) також присутній ЄС як наднаціональний арбітр. У цьому розкриваються політична складова соціально-трудових відносин у ЄС. Як наднаціональний гравець ЄС має привілеї коригувати законодавство національних держав через установчі документи. Таким чином, незважаючи на зовні різні національні моделі регулювання СТВ, всі вони відповідають загальним тенденція трудового законодавства ЄС [3].

Питання євроінтеграції в першу чергу має на увазі інтеграцію в внутрішній європейський ринок. Потенційний кандидат на вступ повинен відповідати ряду критеріїв, щоб бути здатним витримати конкуренцію і збагатити загальний ринок. Прикладом таких критеріїв можуть бути прийняті в 1993 році Копенгагенські критерії.

Українська система СТВ повинна трансформуватися, щоб забезпечити стабільну циркуляцію робочої сили, товарів, послуг і капіталу в рамках єдиного європейського простору. В першу чергу, мова йде про надання конкретних гарантій підприємцям і найманим працівникам в рамках України. Дані гарантії стають можливими тільки за умови розвитку української судової системи і стимулюванні розвитку суб'єктів сторін СТВ з боку держави, як найбільш зацікавленої сторони.

На сьогоднішній день в Європі є багато прикладів стабільних моделей СТВ, досвід яких можна було б використовувати для розвитку Української моделі СТВ. Мова не йде про перенесення зарубіжних моделей з усіма інституційними особливостями цілком, а про зіставлення європейського досвіду, української специфіки та українських інтересів для створення конкурентної системи СТВ привабливої для європейського ринку з урахуванням інтересів української держави.

Однією з найбільш перспективних моделей для розгляду можна взяти Німецьку (або корпоративну) модель СТВ. Парадигма робить основний акцент на збалансованість соціально-трудового клімату в державі через дотримання професійної солідарності та надання конкретних гарантій сторонам СТВ. Ставка робиться в першу чергу на збереження робочих місць та підтримці високого рівня життя найманих працівників. Це реалізується через створення спеціальних програм і фондів, які передбачають різні види соціальних гарантій для громадян різного достатку [1].

Також важливою складовою розвитку української системи соціального партнерства є впровадження засад соціальної відповідальності для усіх учасників СТВ. Соціальна відповідальність передбачає розуміння усіма сторонами СТВ своєї причетності до загальної соціально-економічної і політичної реальності в рамках держави, та необхідності пошуку консенсусу у вирішенні спільних питань.

Окремо слід зазначити, що в рамках євроінтеграції необхідним є розуміння загальної системи устрою Європейського Союзу, вивчення

законодавчої бази та специфіки первинного та вторинного права ЄС. Розуміння даних процесів є необхідним для прогнозування та вироблення перспективного, стратегічного плану розвитку України в рамках Євроінтеграції. Тому доцільним є впровадження освітніх заходів з інституційно-правових основ Європейського Союзу.

Сьогодні українська система СТВ знаходиться у стані кризи та потребує модернізації. Щоб реалізуватися в рамках єдиного європейського ринку та стати привабливим партнером для європейських держав, Україна повинна вдосконалювати систему соціально-трудова відносин, запроваджуючи ефективну судову систему та стимулювати розвиток суб'єктів сторін СТВ. Більше того, важливим є освітні заходи що до громадян, котрі повинні знати свої права та як їх відстоювати.

Головним для України має стати питання не просто вступу до ЄС, а створення конкурентної системи СТВ, котра буде конкурентною в рамках динамічного єдиного європейського ринку. Варто розуміти, що сьогодні українське суспільство тільки починає опановувати Європейську буденність. Інтеграція передбачає розуміння інституційно-правових особливостей об'єднання, прав та обов'язків членів Європейської спільноти та ризиків, які можуть спіткати нових членів ЄС.

Таким чином, запорукою ефективної моделі соціально-трудова відносин є система, побудована на принципах консенсусу, відкритості, верховенства права та трипартизму на всіх рівнях системи СТВ. Важливим є створення системи, що буде гуртуватися на практиці соціальної відповідальності, консенсусу та верховенства права. Кожний учасник СТВ на всіх рівнях має усвідомлювати свою причетність та відповідальність за соціально-економічне та політичне майбутнє України. Окрім того, важливим є аналіз та використання досвіду європейських країн, задля вдосконалення власної системи. Найважливішу роль у питанні вдосконалення системи СТВ має відігравати держава, як найбільш зацікавлена сторона, на неї покладається основний пласт роботи по сегментованій роботі з суб'єктами СТВ, створенню креативних програм та реклами соціального партнерства задля просвітництва та популяризації тематики соціально-трудова відносин та соціального партнерства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч.-метод. посіб. / О.П. Дяків, В.М. Островерхов, С.А. Прохоровська, Н.М. Слівінська. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 391 с.
2. Закон України «Про внесення змін до конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>
3. Мельниченко О.Б. Розвиток системи соціально-трудова відносин як передумова економічного зростання // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – № 7. – С. 103.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Дука В.Д., Янова Л.І.

студенти,

Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки

Національної академії Служби безпеки України

ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДО ДІЙ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

В системі правоохоронних органів особлива увага приділяється питанню комплектування та підготовки кадрів до професійної діяльності.

На сьогоднішній день особливий інтерес представляє лише системний і особистісно-центрований підхід у професійній підготовці співробітників. Психологічний аспект у підготовці визначається як полісистемний психологічний феномен, що представляє собою частину професійного та особистісного розвитку. Разом з тим проблема професійної підготовки співробітників правоохоронних органів, а саме її психологічне забезпечення є надзвичайно актуальною.

Так, службово-оперативна діяльність співробітника правоохоронних органів пов'язана з різними напруженими ситуаціями і різноманітними факторами, що несуть в собі потенційну можливість підвищеного емоційного регулювання. Умови професійної діяльності набувають обрисів екстремальної діяльності.

Цілі і завдання, поставлені перед правоохоронними органами, є більш специфічними, на відміну від діяльності інших професій і спеціальностей, і вимагають більш ретельної професійної підготовки.

Звичайно ж, система професійної підготовки майбутніх співробітників правоохоронних органів є частиною всієї системи професійної освіти. Разом з тим, ця система нерозривно пов'язана з процесами, що відбуваються в суспільстві. Загострення криміногенної обстановки в країні, зміна якісних характеристик злочинності, розростання тероризму, зумовили потребу у визначенні, уточненні та корекції професійної підготовки співробітників правоохоронних органів.

Діяльність співробітників правоохоронних органів проходить, як правило, в екстремальних умовах, для яких характерна підвищена напруженість, обумовлена ризиком для життя, здоров'я і підвищена особиста відповідальність.

У психологічних дослідженнях екстремальні ситуації діяльності аналізуються з точки зору трьох основних аспектів:

- особливостей самої ситуації, як сукупності умов діяльності;
- особливостей суб'єкта діяльності в екстремальних ситуаціях, його готовності;
- особливостей наслідків діяльності людини в складних умовах праці.

У дослідженнях першого напрямку аналізу екстремальними визначаються умови, які характеризують кардинальна зміна параметрів життєдіяльності групи або особистості, призводять до стану динамічного неузгодженості, відрізняються високою суб'єктивної складністю і відповідальністю, несподіванкою, невизначеністю, ризиком і непередбачуваністю розвитку ситуації, суперечливістю, дефіцитом часу (Ю.М. Забродін, В.Г. Зазикін, П.П. Короленка, В.Д. Небиліцин, А.К. Маркова, І.Ю. Сундієв, А.Б. Леонова, В.І. Медведев, К.К. Платонов, К. Штайльманн і ін.)

Поняття екстремальні фактори навколишнього середовища, як зазначає А.Г. Кузнецов, утвердилося в літературі в роки другої світової війни як результат природного прагнення представників наукової медицини виділити руйнівні аспекти військового часу в особливу категорію чинників, вплив яких на організм викликає напругу і перенапруження нервових процесів. «Екстремальні чинники» небайдужі для організму, більш того, вони викликають гранично допустимі зміни. «Зовнішня ситуація сприяє лише виявленню адекватності чи неадекватності функціональних, в тому числі психічних, можливостей людини в процесі виконання тієї чи іншої діяльності» [1, с. 115].

У психологічній літературі зустрічаються поняття «особливі», «утруднені», «незвичайні» умови. Маються на увазі умови, пов'язані з діями екстремальних факторів (А.А. Деркач, В.Г. Зазикін, П.А. Корчемний) [2, с. 161].

У дослідженні Ю.М. Забродін і В.Г. Зазикін розглядаються особливі і екстремальні умови праці. Особливими при цьому називаються такі умови, коли діяльність пов'язана з епізодичним, тобто постійною дією екстремальних факторів, а екстремальними – такі умови, коли екстремальні фактори діють постійно [3, с. 270].

А.М. Столяренко характеризує професійно-психологічну підготовку як процес і як комплекс форм і методів навчання. «Професійно-психологічна підготовка – науково організований і ефективно здійснюваний процес формування, підвищення і підтримки високого рівня психологічної підготовленості співробітників до вирішення оперативно-службових завдань» [4, с. 78].

Хоча об'єктивно службова діяльність (екстремальні умови) співробітника правоохоронних органів насичені погрозами, небезпеками, труднощами; співробітник має право вибору не тільки добровільно брати участь, але може досягти успіху, ставлячись до екстремальних умов як до необхідного елементу своєї професійної діяльності. Тоді вектор такої діяльності, а отже і підготовки, буде спрямований не на подолання «екстремальності», а на її пізнання (оцінку), осмислення і творче перетворення.

У зв'язку з цим можна зробити висновок, що екстремальні умови діяльності співробітників правоохоронних органів об'єктивно не протистоять їм, а визначають їх професійну діяльність. Вони є необхідним компонентом професійної життєдіяльності співробітників. Цей факт ліг в основу концепції професійної психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів, і дозволив побудувати систему їх підготовки на принципі використання фактора екстремальності як навчального компонента.

Під концепцією психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів до дій в особливих (екстремальних) умовах в даній статті розуміється система науково обґрунтованих і перевірених найбільш загальних положень, що характеризують її цілі, завдання, внутрішню структуру, алгоритм, модель і принципи.

Зазначені підходи авторів до проведення підготовки дозволяють нам намітити концептуальні шляхи вдосконалення наявної системи психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів, спираючись на їх мотивацію до професійної діяльності, самооцінку своїх професійно важливих якостей і здібностей, самоврядування в процесі підготовки і діяльності, прагнення до саморозвитку.

У розробку концепції психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів до дій в особливих умовах (організація), на наш погляд, необхідно включити теоретичний, емпіричний і експериментальний етапи.

Теоретичний етап – розробка єдиного методологічного підходу для дослідницької роботи. Його змістом є вивчення: наявних у психологічній науці та практиці концептуальних підходів у здійсненні психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів, співробітників і функціональних груп силових структур (групи спеціального призначення, групи ведення переговорів і т.д.), підрозділів зарубіжних спецслужб.

Емпіричний етап – підбір інструментарію та проведення емпіричного дослідження. В ході нього необхідно вивчити змістовні і організаційно-ситуаційні фактори, закономірності, умови динаміки і механізми проявів необхідних для успішної службової діяльності в особливих екстремальних умовах професійно-важливі якості працівників.

Експериментальний етап здійснюється в ході занять в системі службової підготовки, психологічних практикумів, психологічних тренінгів. На даному етапі необхідно апробувати методики, деталізувати програми підготовки та уточнювати отримані результати.

Безпосередній етап психологічної підготовки слід розглядати як єдиний психологічний тренінг. На цьому етапі здобуваються навички та вміння перетворення екстремальних умов в прийнятні для роботи, а також здійснюється мобілізація співробітників і групи. Кінцевою метою такого перетворення є адаптивне «занурення» психіки співробітників в процес майбутньої службової діяльності.

Для досягнення необхідного результату – успішної і якнайшвидшої адаптації співробітників до дій в екстремальних умовах, використовуються фактори раптовості, незвичайності, швидкої зміни умов діяльності, протидії умовного злочинця, тривалості психічних, емоційних навантажень.

Таким чином, психологічна підготовка до дій в особливих умовах – формування і розвиток: знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей співробітників, характеристик професійних груп, екстремально-психологічних за своєю природою.

Співробітник правоохоронних органів, що пройшов психологічну підготовку, при виконанні службової діяльності найбільш ефективно вирішить психологічні проблеми, викликані специфікою функціональних обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Китаев-Смык Л.А. Психология стресса. – М.: Наука, 1983. – 368 с.
2. Деркач А.А. Профессионализм деятельности в особых и экстремальных условиях: (психолого-акмеологические основы). – М.: Изд-во РАГС, 2003. – 264 с.
3. Забродин Ю.М., Зызыкин В.Г. Основные направления исследования деятельности человека-оператора в особых и экстремальных условиях // Психологические проблемы деятельности в особых условиях. – М.: Наука, 1985. – С. 268–274.
4. Столяренко Психологическая подготовка личного состава органов внутренних дел. – М.: Академия МВД СССР, 1987. – 340 с.

Сільванович Н.В.

студентка,

Науковий керівник: Драгола Л.В.

кандидат психологічних наук, старший викладач,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

**ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА КАРАНТИНУ
НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

Спалах COVID-19 (коронавірусної хвороби) в Китаї у грудні 2019 року та її швидке поширення по світу спровокували та зумовили виникнення серйозних викликів в житті населення земної кулі. Людство опинилось в ситуації невизначеності, до якої зовсім не було готове. Світова пандемія загрожує не лише життю людини, а й практично всім сферам суспільного життя, провокує у людей підвищення тривожності, дистресу та інших реактивних станів.

Як і подібні значущі негативні процеси глобального масштабу, пандемія COVID-19 провокує у людей підвищення тривожності, дистресу, інших реактивних станів. Майже 40,0% населення планети є тривожними – «мають рівень тривоги вище середнього, кожна десята особистість страждає на розлади психічного спектру, з яким самотійно іноді важко справитись, потрібна кваліфікована допомога» [1, с. 35].

У різних куточках світу сьогодні тривають дослідження, як реагує людство на COVID-19, як психологічно впливають і вплинуть в майбутньому на людське життя пандемія та карантин.

Вчені відзначають, що кожна нація має свої особливості реакції на кризові ситуації, що пояснюється різним рівнем соціально-економічного розвитку та якістю життя, також вони залежать від зрілості особистості та рівня її освіти [3].

Результати дослідження українських науковців підтверджують широкий спектр психологічних наслідків, до яких може призвести спалах коронавірусної хвороби, серед них – поява нових психіатричних симптомів в осіб, що не мали психічних захворювань, а також погіршення стану тих, хто вже страждає на такі захворювання. Спалах COVID-19 спричиняє суспільні психологічні реакції: напругу, тривогу та страх, втрату орієнтирів і планів на майбутнє, може також призводити до депресії, посттравматичного стресового розладу тощо [3].

Найбільше психологічне навантаження під час пандемії та карантину в Україні відчувають на собі не лише медики, а й працівники освіти. В зв'язку з цим виникла необхідність дослідження змін психоемоційного стану педагогічних працівників в нових умовах життєдіяльності суспільства.

Аналіз наукової літератури свідчить, що питання впливу пандемії COVID-19 та карантину на психоемоційний стан педагогічних працівників в Україні ще вивчено недостатньо [2]. Тому нами було проведено дослідження, завданням якого було проаналізувати вплив пандемії та карантину на психологічне здоров'я педагогічних працівників школи та ДНЗ.

Для проведення дослідження використано анкету «Вплив пандемії COVID-19 та карантину на Ваш психоемоційний стан» (автор – Сільванович Н.), яка включала 12 питань. В опитуванні взяли участь 25 педагогічних працівників закладів загальної та дошкільної освіти Новомиргородського району Кіровоградської області, всі учасники дослідження – жінки, вік – 23-58 років. Дослідження проводилось у червні 2020 року дистанційно.

У процесі дослідження було встановлено, що більшість опитаних вважають, що світова пандемія COVID-19 і наступний карантин в Україні негативно вплинули на їх психоемоційний стан. Так, 56,3% опитаних зазначили, що дана ситуація вплинула негативно, 18,6% – відповіли, що ситуація вплинула скоріше негативно, ніж позитивно.

Разом з тим, 18,8% досліджуваних вказали, що ситуація вплинула позитивно, а 6,3% опитуваних не дали відповіді на поставлене питання.

Щодо негативного впливу пандемії COVID-19 та карантину на психологічне здоров'я, то педагогічні працівники вказали на такі його прояви: виникнення негативних емоційних станів (тривожність, роздратованість, страх, депресія, розгубленість, паніка, агресія тощо) – 62,5% опитаних; погіршення здоров'я (психологічного, духовного, фізичного) – 31,3%; невизначеність щодо майбутнього – 12,5%; переживаннях щодо матеріальної нестабільності – 18,8% та ін.

Позитивний вплив пандемії COVID-19 та карантину на психоемоційний стан педагогічних працівників опитувані відзначили в тому, що дана ситуація сприяла вирішенню наступних завдань: спілкуванню з близькими – 43,8% опитаних; можливості саморозвитку, завершення всіх раніше запланованих справ, реалізації творчих ідей внаслідок свободи планування власного часу – 62,5%; можливості переоцінки цінностей – 18,8%.

Стосовно необхідності надання психологічної допомоги працівникам освіти, то згідно з результатами дослідження відновлення психоемоційного стану потребують 43,8% педагогічних працівників, консультацій з метою зниження рівня стресу – 31,3%.

Отже, результати дослідження свідчать про те, що пандемія COVID-19 і карантин загалом негативно вплинули на психоемоційний стан педагогічних працівників закладів загальної та дошкільної освіти. Дослідження вказало на необхідність надання регулярної психологічної допомоги працівникам освіти в рамках спеціально створеної в освітніх закладах системи роботи при підтримці та взаємодії з їх адміністрацією з метою позитивного впливу на психоемоційний стан педагогічних працівників в цей складний період.

Список використаних джерел:

1. Діденко М.С. Психологічне консультування у період пандемії: практичний аспект. Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції з організаційної та економічної психології (21 травня 2020 року). С. 35–38.
2. Карамушка Л.М., Шевченко А.М. Діяльність психологів освітніх організацій в період пандемії COVID-19: результати дистанційного емпіричного дослідження. Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції з організаційної та економічної психології (21 травня 2020 року). С. 14–18.

3. Циганенко Г.В., Великодна М.С. Надання психологічної допомоги вразливим групам населення під час та після карантину через пандемію COVID-19. Практичний посібник для психологів та фахівців соціальної роботи. Київ, Кривий Ріг : видавець Козлов Р.А., 2020. 101 с.

Скаковська А.В.

здобувач,

Львівський національний університет імені Івана Франка;

практичний психолог,

Західноукраїнський спеціалізований дитячий медичний центр

ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕЛЯЦІЙНОГО ЗВ'ЯЗКУ СТРАХІВ ТА ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ДІТЕЙ З ОНКОЛОГІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Переживання онкологічного захворювання є травматичним досвідом в житті дитини та всієї сім'ї, що впливає на психо-емоційний стан дитини, змінює її соціальну ситуацію, викликає глибинні особистісні переживання, активізує страхи, фруструє задоволення потреб.

Ми дослідили страхи та зв'язок з якостями особистості (агресивність, демонстративність, оптимізм, невпевненість в собі та ін.) у дітей молодшого шкільного віку, що хворіють на онкогематологічні захворювання.

Вибірку дослідження склали 152 дитини, 77 хлопчиків та 75 дівчаток віком від 6 до 10 років, які лікувались з приводу онкогематологічних хвороб у відділенні гематології та інтенсивної хіміотерапії Західноукраїнського спеціалізованого медичного центру (м. Львів), Обласної дитячої клінічної лікарні (м. Рівне), дитячій клініці «Бамбіно Джезу» (м. Рим), Університетському дитячому шпиталі (м. Люблін).

Пацієнти, які проходили лікування у закордонних клініках були опитані нами під час перебування в Україні, у трактах перерви між хіміотерапією та під час перебування на амбулаторному лікуванні в тракті підтримуючої терапії.

Для вивчення дитячих страхів використовувалась методика О.І. Захарова, для дослідження емоційно-особистісної сфери

використовувалась проєктивна методика «Кактус» М.А. Панфілова. Нами були використані такі методи опрацювання результатів як кореляційний аналіз Ч. Спірмена та порівняльний аналіз (t-критерій Стьюдента).

За допомогою кореляційного аналізу у групі досліджуваних осіб з онкологічними захворюваннями, встановлено статистично значущі зв'язки психологічних особливостей страхів у досліджуваних дітей ($r_{кр} = 0,22$ при $p = 0,05$).

Встановлено статистично значущі кореляції між медичними страхами та шкалами проєктивної методики «Кактус». Виявлено, що чим більше опитані діти схильні боятись медичних страхів, тим більше їхні прагнення домашнього захисту, сімейної згуртованості, тим більше вони характеризуються агресивністю ($r = 0,63$), сімейної згуртованості, тим більше вони характеризуються агресивністю ($r = 0,71$), демонстративністю ($r = 0,23$), егоцентризмом ($r = 0,25$) та оптимізмом ($r = 0,28$). Також діти, що мають виражені медичні страхи характеризуються низьким рівнем невпевненості в собі ($r = -0,54$) та низьким рівнем астенії ($r = -0,73$) (рис. 1).

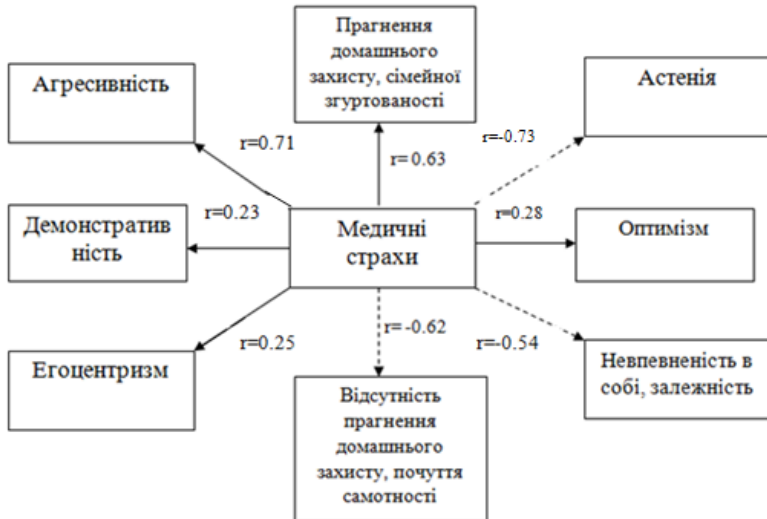

Рис. 1. Статистично значущі кореляції між схильністю опитаних онкохворих дітей до медичних страхів з шкалами проєктивної методики «Кактус»

Чим менша схильність у досліджуваних переживати медичні страхи, тим більше вони характеризуються високим рівнем астенії та відсутністю прагнення домашнього захисту, почуттям самотності. Ситуація онкологічної хвороби виснажує дитину, можна припустити, що чим більше дитина відчуває втому та безсилля, тим менше вона переживає медичні страхи у зв'язку з відсутністю внутрішніх ресурсів, «немає сили, щоб боятись».

Встановлено, що схильність боятись фізичних ушкоджень у дітей з онкологічним захворюванням виражається у невпевненості в собі, залежності ($r = 0,34$) та астенії ($r = 0,24$). Проте, водночас, виявлено, що низький рівень схильності боятись фізичних ушкоджень виражається у прагненні опитуваних до домашнього захисту та сімейної згуртованості ($r = -0,25$) та підвищеній агресивності ($r = -0,25$). Таким чином опитані онкохворі діти, у яких виявлений виражений страх фізичних ушкоджень, характеризуються невпевненістю в собі, залежністю, відсутнім прагненням до домашнього захисту, почуттям самотності, а також вираженою астенією. Відсутність страху фізичних ушкоджень виражається у агресивності дитини та прагненні до домашнього захисту, сімейної згуртованості.

Виявлені статистично значущі кореляції між схильністю опитаних дітей, що хворіють онкологічні захворювання, переживати страх перед тваринами, казковими персонажами та шкалами проективної методики «Кактус». Були виявлені прямі статистичні зв'язки між схильністю боятись тварин, казкових персонажів та високим рівнем агресивності ($r = 0,32$), егоцентризму ($r = 0,29$) та прагнення домашнього захисту сімейної згуртованості ($r = 0,33$). Таким чином домінування страху перед тваринами та казковими персонажами у дітей виражається у підвищеній агресивності, егоцентризмі та вираженому прагненні сімейної згуртованості, домашнього захисту.

Також встановлені обернені кореляційні зв'язки між схильністю боятись тварин, казкових персонажів з низьким рівнем астенії ($r = -0,33$) та невпевненості в собі ($r = -0,28$) з не схильністю прагнути домашнього захисту ($r = -0,33$). Це означає, що чим більше опитані діти схильні боятись тварин чи казкових персонажів, тим вищим рівнем агресивності, егоцентризму вони характеризуються. А також їм притаманні високий рівень прагнення домашнього захисту, сімейної згуртованості. Проте чим більше опитані бояться тварин та казкових персонажів, тим нижчий рівень астенії та невпевненості в собі їм притаманний.

Також страх власної смерті прямо корелює з прагненням дитини до домашнього захисту, сімейної згуртованості ($r = 0,31$) та високим рівнем агресивності ($r = 0,36$). У ході кореляційного аналізу виявлені обернені статистичні кореляції між високим показником страху власної смерті та низьким рівнем астенії ($r = -0,36$). Це означає, чим більше опитані діти бояться власної смерті, тим більше їм притаманне прагнення домашнього захисту, сімейної згуртованості, тим більше їм притаманні агресивність та низький рівень астенії.

Виражені соціальні страхи у дітей з онкологічними захворюваннями прямо корелюють з високими рівнями невпевненості в собі, залежності ($r = 0,29$) та відповідним рівнем астенії ($r = 0,38$).

Онкологічне захворювання ізолює дитину від зовнішнього середовища, змінює соціальну ситуацію та зовнішній вигляд дитини (втрата волосся, зміна ваги та ін.) це сприяє формуванню низької самооцінки, невпевненості, активізує соціальні страхи, змушує відчувати залежність від найближчого оточення.

Вираженість даних страхів у дітей обернено пов'язано з низькими рівнями схильності до агресивності ($r = -0,37$), прагнення домашнього захисту ($r = -0,33$), демонстративності ($r = -0,30$) та егоцентризмом ($r = -0,23$).

Нами проаналізовані статистичні кореляції вираженого дитячого страху смерті батьків з шкалами всього дослідження. Встановлено, що домінування відповідного страху у дитини прямо корелює з низькими рівнями егоцентризму ($r = -0,22$) та демонстративності ($r = -0,27$).

У ході кореляційного аналізу встановлено, що чим більше опитані пацієнти з онкологічними захворюваннями схильні бояться просторових страхів, тим більше їм притаманні високі рівні агресивності ($r = 0,25$) та нижчі рівні астенії ($r = -0,25$), невпевненості в собі ($r = -0,26$). Відповідно, чим більше опитані діти є виснаженими від хвороби та невпевненими в собі, тим менше вони піддані до просторових страхів.

Виявлені статистично значущі зв'язки між схильністю боятись кошмарних снів та темноти перед засинанням та низьким рівнем невпевненості в собі ($r = -0,35$), низьким рівнем відсутності прагнення домашнього захисту, почуття самотності ($r = -0,28$) та високим рівнем прагнення домашнього захисту, сімейної згуртованості ($r = 0,30$). Страх темряви може вказувати на танатаичну тривогу, відчуття загрози, символічний страх смерті, який часто може бути витісненим.

Отже, з проведеного дослідження можна зробити висновки, що дитячі страхи у онкохворих дітей тісно пов'язані з якостями особистості,

невпевненістю у собі, агресивністю, егоцентризмом, астенічним станом, прагненням до домашнього захисту, сімейної згуртованості. Також варто відзначити, що певні особистісні якості здатні визначати вираженість певних дитячих страхів, так і наявність певних страхів може впливати на особистісні якості дітей з онкозахворюваннями.

Струк В.О.

студентка,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ФОРМУВАННЯ АДЕКВАТНОГО РІВНЯ САМООЦІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема формування самооцінки є значущою в розвитку особистості дітей старшого дошкільного віку. Вона виступає важливим компонентом самосвідомості, тобто розуміння людиною хто вона (усвідомлення себе), своїх розумових здібностей, поведінки, поглядів, вчинків, ставлення до самої себе, інших людей, до світу. Дитина, яка адекватно сприймає накопичений людством досвід, освоюваний в процесі соціалізації, а також власну особистість, здатна зрозуміти важливість засвоєння цієї інформації для успішного включення в суспільство. Ефективність взаємодії з однолітками, оточуючими дорослими людьми багато в чому забезпечується адекватною самооцінкою дітей. Дошкільники, які мають відхилення від норми у формуванні самооцінки, страждають від нерозуміння, беруть участь в конфліктах.

Проблеми самооцінки в дошкільному віці відображені в дослідженнях Б. Ананьєва, О. Белобрикіної, Л. Божович, М. Лісіної, М. Под'якова та інших. У даних роботах описується сутність і особливості самооцінки, динаміка її формування, значення оточуючих у формуванні досліджуваного феномена.

Н. Бранден вважає, що самооцінка є обов'язковою умовою ефективної взаємодії людини з соціумом і має великий вплив на процеси мислення індивіда, емоції, бажання, цінності і цілі. Таким чином,

зарубіжні вчені-психологи визначають самооцінку в основному як механізм, який забезпечує узгодженість вимог людини до самої себе із зовнішніми умовами, тобто максимально можливої врівноваженості людини з навколишнім її соціумом. При цьому сам соціум видається їм як ворожа індивіду сфера. Зниження ролі самооцінки тільки пристосувальною функцією заперечує активність людини і функцію самооцінки як одного з механізмів, які реалізують цю активність [4].

Л. Виготський дає наступне визначення самооцінки: узагальнене, тобто стійке, позаситуативне і одночасно, диференційоване ставлення дитини до самої себе. Автор вважає, що самооцінка опосередковує ставлення дітей до самих себе, інтегрує досвід їх діяльності, контакти з оточуючими людьми [3].

Б. Ананьєв вважає самооцінку важливим компонентом самосвідомості, що виявляється в оцінці людини самої себе, своїх фізичних і психічних сил, якостей, свого місця серед інших особистостей. Самооцінку можна вважати фундаментальною освітою особистості. Самооцінку більшою мірою визначає її активність, ставлення до себе та інших індивідів [1].

Отже, самооцінка є одним з видів прояву самосвідомості, оціночним компонентом «Я – концепції», адекватною або неадекватною оцінкою уявлення людини про саму себе, яка може мати різну інтенсивність, так як певні риси «Я – образу» можуть викликати різні за силою емоції, в залежності від їх прийняття або засудження.

Згідно Л. Божович і Р. Стеркіної, серед дітей старшого дошкільного віку виділяють: дітей із завищеною, адекватною і заниженою самооцінкою [2].

Діти з завищеною самооцінкою є досить рухливими, нестриманими, швидко можуть переключитися з одного виду діяльності на інші. Діти не можуть адекватно оцінювати результати своїх дій і вчинків. Як правило, вони намагаються вирішити будь-які завдання дуже швидко, так і не розібравши її до кінця. В основному вони не визнають своїх промахів. Ці діти мають демонстративний тип особистості, хочуть бути завжди в центрі уваги, показують всім свої знання і вміння, намагаються виділитися в натовпі.

Діти з адекватною самооцінкою, як правило, аналізують результати своєї діяльності, з'ясовують причини своїх невдач. Вони можуть бути впевненими, активними, врівноваженими, наполегливими. Хочуть співпрацювати з іншими, допомагати людям, є товариськими і

доброзичливими. Досягнутий успіх спонукає їх до виконання все більш складних завдань. Діти з адекватною самооцінкою прагнуть до успіху.

Діти з заниженою самооцінкою, як правило, нерішучі, нетовариські, недовірливі, в основному мовчать. Вони дуже вразливі, можуть розплакатися, не готові до співпраці і не можуть постояти за себе. Діти з заниженою самооцінкою є тривожними, невпевненими, насилу включаються в діяльність. Вони апіорі відмовляються від завдань, які здаються для них занадто складними, але за підтримки дорослих, без проблем з ними справляються. Дитина із заниженою самооцінкою справляє враження повільної: довго не починає виконання завдання, боїчись, що не до кінця зрозуміла, що треба зробити; намагається визначити, чи подобається вона дорослим.

На розвиток адекватної самооцінки у дітей дошкільного віку, впливають безліч педагогічних умов, і в певній мірі її розвиток залежить від засвоєння дітьми норм і правил поведінки, від оцінок однолітків і дорослих людей. Ми виділяємо три педагогічні умови, які сприяють формуванню адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку:

1. *Перша педагогічна умова* націлене на включення старших дошкільників в процес самопізнання, спрямованого на формування їх усвідомленої мотивації до самооціночної діяльності. Дана педагогічна умова розроблялася ґрунтуючись на рефлексивному і фасилітарному підходах. Рефлексивний підхід реалізується за допомогою принципів: самоаналізу і самороздумів, систематичного аналізу своїх дій, а також мобілізації свого вольового потенціалу та управління ім. Фасилітарний підхід реалізується через принципи: створення безпечного простору для розвитку; попередження помилок і надання допомоги; прийняття дитини такою, якою вона є.

У процесі включення дітей в самопізнання у них пробуджується інтерес до себе, до свого внутрішнього світу, дітям надається допомога знаходити в самій собі якості і особливості особистості. Самопізнання дітей здійснюється через ігри, бесіди, виставки досягнень і ін.

2. *Друга педагогічна умова* передбачає поетапне залучення старших дошкільників в самооціночну і рефлексивну діяльність. Дана умова ґрунтується на поетапному формуванні навчальних дій (Л. Виготський, П. Гальперін і ін.). Крім даної теорії вона також спирається на особистісно-орієнтований підхід, а також на рефлексивний підхід. Особистісно-орієнтований – принцип єдності зовнішньої і внутрішньої мотивації дошкільнят; включення їх в розробку траєкторії свого

розвитку; підтримка і співробітництво з боку педагогів. Рефлексивний – самоаналіз, самороздуми і систематичний аналіз дій, дошкільника. У комплексі дані підходи формують установки на цілеспрямований розвиток особистості у старших дошкільників, формування у них адекватної самооцінки.

3. *Третя педагогічна умова* формування адекватної самооцінки у старших дошкільників – взаємодія суб'єктів освітнього процесу: педагога, дітей та батьків. Позиція педагога в системі «педагог – дитина», є найважливішою умовою формування адекватної самооцінки. Взаємодія дошкільнят з однолітками призводить до появи контрольно-оцінних дій.

При реалізації цієї умови використовувалися різні форми і прийоми: навчання вихованців задавати один одному питання, які б мотивували до самооцінки результатів своєї роботи. Організація групової творчої роботи дошкільнят, проведення свят за участю дітей та батьків.

Основні умови оцінювання для дітей старшого дошкільного віку:

- Позитивне оцінювання дитини як особистості, доброзичливе ставлення («Я знаю, що ти дуже старався»).

- Вказівки на неточності, які були допущені при виконанні завдання, або порушення правил поведінки («Але зараз ти вчинив недобре, ти штовхнув Надю»).

- Аналіз зроблених помилок і неправильної поведінки («Тобі здалося, що Віка штовхнула тебе навмисне, але це не так»).

- Обговорення разом з дітьми методів корекції допущених помилок і прийнятних в даній ситуації форм поведінки.

- Вираз впевненості в тому, що у дитини все вийде («У тебе все вийде!»).

- Посмішка, похвала, схвалення – веде до підвищення самооцінки, створюючи позитивний образ Я.

В той же час значну роль в розвитку самооцінки у дитини старшого дошкільного віку відіграє міжособистісне спілкування з однолітками. При обміні оцінними судженнями, розвивається певне ставлення до інших дітей і в той же час формується здатність бачити себе їх очима. Уміння дитини проводити аналіз результатів своєї діяльності безпосередньо залежить від його вміння проводити аналіз діяльності інших дітей. Так, в міжособистісному спілкуванні з ровесниками формується здатність давати оцінку іншим людям, що веде до розвитку самооцінки.

Отже, можна зробити висновок, що педагогічні умови, як одна зі складових педагогічної системи, що містить в собі такі компоненти як оцінна і самооціночна діяльність, самоаналіз, формування комунікативних навичок (взаємодія дитина – педагог, дитина – батьки, дитина – одноліток), сприяють формуванню самооцінки у старшого дошкільника. Тим самим будучи необхідною складовою для подальшого становлення дитини як особистості.

Список використаних джерел:

1. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания / Б.Г. Ананьев. – М.: Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 2016. – 384 с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – СПб.: Питер, 2015. – 387 с.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский – М.: Педагогика, 1991. – 389 с.
4. Brandon Charles H. Management accounting: strategy and control / Charles. H. Brandon, Ralph E. Drtina. – New York: The McGraw-Hill Companies, Inc, 1997. – 906 p.

Царичанська К.В.

студентка;

Пивоварчик І.М.

кандидат психологічних наук, доцент,

*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського*

ФЕНОМЕН ЛІДЕРСТВА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ОРГАНІЗАТОРСЬКІ ЗДІБНОСТІ У СТУДЕНТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У вищих закладах освіти питання лідерства стає усе більше актуальним. Заклади освіти створюють всі необхідні умови для виявлення лідерів у студентських групах, з метою активізації їхньої роботи, використання їхніх умінь та можливостей для організації студентських груп та досягнення загальної мети. Найбільш актуальним є

питання виявлення лідерів серед молоді для подальшого розвитку їхніх організаторських здібностей з метою поліпшення роботи та клімату в студентських групах, самоорганізації студентів та реалізації поставлених завдань.

Феномен лідерства протягом багатьох років століть досліджували багато дослідників, науковців та вчених, зокрема, Р. Танненбаум, Дж. Пейдж, М. Басс, Д. Мак-Грегор, Р. Бернс, І. Вешлер, Р. Дафт, Дж. Террі, К. Левін та інші [7].

Аналіз науково-методичних джерел дає змогу узагальнити різні підходи до визначення поняття «лідерство», що представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «лідерство»

Автор	Визначення поняття «лідерство»	Джерела
А. Петровський, М. Ярошевський	в спільній діяльності вплив на ефективність групи	[4, с. 168]
Р. Танненбаум, І. Вешлер, Ф. Массарик	міжособистісні взаємостосунки, яка виявляються при конкретній ситуації на основі комунікації та спрямовані на досягнення цілей групи	[6, с. 16]
Дж. Террі	вплив на групу людей і цей вплив спонукає групу до досягнення спільної мети самої групи	[6, с. 16]
Р. Дафт	взаємовідносини між лідером і членами групи, при яких вони впливають один на іншого і спільно прагнуть досягти реальних змін та досягти результатів, які будуть відбивати загальні цілі групи	[6, с. 16]
Т. Буряк	вплив на групу, спонукання її до досягнення спільної мети, володіння необхідними організаторськими здібностями та центральне місце в структурі міжособистісних відносин	[4, с. 168]

Джерело: розроблено авторами із використанням джерел [4; 6]

Корякін в своїх дослідженнях зазначав, що при висуванні будь-якого студента на позицію лідера в студентській групі у нього проявляється схильність до домінування, а в основі цього покладено складний процес психологічного ціннісного обміну. Кінцевим результатом цього обміну, незалежно від того, на якій стадії розгортання він знаходиться є приписування цьому студенту певного статусу незалежно від того, яким

був його внесок у діяльність студентської групи. Тому, через декілька місяців у студентській групі, висуватися на позицію лідера можуть декілька студентів [2].

Проаналізувавши педагогічний досвід, Корякін писав, що лідер у студентській групі з ситуаційного стає конструктивно дієвим, в процесі заперечення стосункам домінування, які впроваджують інші студенти в групі [2].

Лідер у студентській групі на малу частину виконує і роль керівника, тобто спрямовує, організовує дії всієї студентської групи на навчальну діяльність відповідно до адміністрації закладу освіти, яка очікує від нього цих дій [5].

Розглядаючи лідера, як організатора, ми можемо погодитися з думкою багатьох науковців та дослідників, які писали про те, що він займає провідну роль в організації взаємодії студентської групи та підвищення її працездатності.

Казанцева досліджуючи лідерські якості та лідерство серед студентів визначає, що це професійно-особистісне утворення, яке формується в процесі професійного навчання у закладі освіти та включає в себе наступні компетенції:

1. індивідуально-лідерська – здатність реалізувати свої задатки лідера, вміло презентувати себе та активізувати свій індивідуальний потенціал;
2. управлінсько-лідерська – здатність впливати на інших людей, вміння ставити свої цілі та знаходити шляхи, щоб їх досягти у сфері внутрішньо-групових, емоційних відносин;
3. комунікативно-прогностична – здатність реалізувати свій лідерський потенціал [1].

Коли студенти вступають у заклади освіти, вони виробляють нові стратегії своєї поведінки та нові компетентності. Студенти формують вміння контролювати своє життя, але деякі студенти проявляють дещо зайвий контроль, через який в студентській групі з'являються конфлікти. Деякі студенти починають проявляти підвищене прагнення все контролювати та домінувати. Вони можуть чинити опір, протистояти будь-якій людині, яка намагається їх контролювати [3].

У студентів лідерські якості формуються і з прояву ініціативності, у них розвиваються організаторські здібності, вміння згуртувати групу та поставити перед нею першочергові завдання. Роль лідера в студентській

групі полягає в згуртуванні її членів та направлення їх в спільну діяльність.

Отже, лідером серед студентів є особистість, яка має найбільш значний вплив серед інших, на їх думки та поведінку. Лідер організовує, планує, контролює діяльність інших членів в студентській групі для розв'язання певних завдань, які посилає перед групою та передає їм своє бачення, допомагає адаптуватися до нового. Лідерство дає можливість здійснювати значний вплив на членів студентської групи, створювати позитивну атмосферу, робити вчинки, які спрямовані на організацію й управління взаємостосунками у студентській групі.

Студентське самоврядування відіграє провідну роль в формуванні лідерства у студентів. Студенти проявляють ініціативу в вирішенні важливих організаційних питань студентського життя.

Процес розвитку лідерства у студентів, можливо за умов створення тих навчальних, практичних ситуацій, в яких студенти здатні опановувати новий досвід, приймати рішення, які стосуються їхньої професійної діяльності.

Теоретичний аналіз літератури, дає нам змогу виділити низку можливих проблем між лідером та студентською групою:

1. Відсутність контакту з групою – невміння лідера налагодити контакт для співпраці та досягнення спільної мети.
2. Невміння організувати студентську групу у згуртований колектив.
3. Невміння або незнання того, як правильно врегулювати конфлікти в групі, знайти оптимальний варіант вирішення.

На підставі викладеного вище, лідер – це член групи, який має вплив на інших членів групи, має організаційні здібності, завдяки яким, може спрямувати групу на досягнення поставлених цілей. Під лідерством у студентів, слід розуміти соціально-психологічні якості особистості, завдяки яким вони мають ефективно впливати на членів студентської групи, організовувати та керувати взаємовідносинами у студентській групі.

Лідерство – це унікальний феномен громадського життя, який пов'язан з виконанням керівних функцій. Науковці та дослідники не дійшли до спільного визначення поняття лідерство, але воно розглядається як відносини в групі, здатність організовувати виконання поставлених завдань, здатність приймати рішення та впливати на інших членів групи.

Список використаних джерел:

1. Казанцева Л.С. Лидерские качества студентов медицинского вуза как объект исследования. *Молодежный научный форум: Гуманитарные науки: электр. сб. ст. по мат. III междунар. студ. науч.-практ. конф.* № 3. С. 124–129. URL: <http://www.nauchforum.ru/ru/node/658> (дата звернення: 15.10.2020).
2. Корякін О.О. Подолання стосунків домінування в студентській академічній групі в процесі фахової підготовки. *Професійна педагогіка: вітчизняний і зарубіжний досвід.* 2012. № 13. С. 74–80.
3. Лаврентьева Н.А. Личностные детерминанты лидерского потенциала у студентов. Санкт-Петербург, 2016. 144 с.
4. Ротко О.М. Діагностика розвитку лідерських якостей дітей молодшого підліткового віку. *Проблеми та перспективи розвитку освіти.* Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 30-31 березня 2017 р.). Херсон, 2017. С. 166–169.
5. Савицька І.М. До питання формування лідерських якостей майбутніх учителів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки».* 2016. № 140. С. 180–183.
6. Сергеева Л.М. Лідерство в управлінні професійно-технічним навчальним закладом. Київ, 2011. 40 с.
7. Сергеева Л.М., Кондратьєва В.П., Хромей М.Я. Лідерство : навч. посібн. Івано-Франківськ, 2015. 296 с.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Дзюба В.В.

студентка,

Науковий керівник: Лебідь Н.М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Запорізький національний університет

СКЛАДОВІ ІМІДЖУ ПІДПРИЄМСТВА: ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ

В сучасних умовах, коли уявлення людей формуються засобами масової комунікації, а репутація суб'єкта і об'єкта відіграє настільки важливу роль, що успіх підприємства значною мірою залежить від формування певного іміджу, визначення терміну «імідж» свого місця на ринку. В цьому аспекті зростає значення реклами не лише як інструмента, який забезпечує маркетингову діяльність, а і як суттєвого фактора, що формує імідж підприємства. Необхідність дослідження іміджу зумовлена важливістю виявлення основних структурних компонентів іміджу підприємства для впливу на них рекламними засобами. Саме тому до питання формування термінологічної бази звертаються як практики, так і науковці-теоретики.

Тема іміджу розкривається в роботах науковців різних галузей, серед яких: рекламна, економічна, соціальні комунікації, журналістика та інші. Головними запитаннями, які висвітлюються в наукових студіях є формування термінологічної бази, аналіз видової палітри, виявлення структурних складників. На сьогодні існує велика кількість визначень поняття «імідж», що аналізують його в різних площинах.

Так, з точки зору рекламної галузі В. Вардеванян розглядає поняття імідж як ефективний інструмент конкурентної боротьби в умовах пошуку та застосування в практиці прихованих можливостей реклами.

В економічній літературі (роботи М. Пасько, І. Альошиної, С. Бондаренко, Є. Діденко, С. Ілляшенко, А. Колодки, І. Колосовської, Ю. Строцюк) питання іміджу підприємства трактується так: певне уявне представлення про діяльність організації, як фінансову, так і нефінансову, всіма зацікавленими сторонами, яке було цілеспрямовано

створено в суспільній свідомості засобами реклами, пропаганди або паблік рилейшнз. Таким чином, імідж вказує на корпоративну ідентичність у конкурентному середовищі для привернення уваги та одержання економічного зиску.

У галузі соціальних комунікацій дефініція «імідж» розглядається як мистецтво управляти враженням, як фактор неповторності, явище, що виникає за конкретних умов та потреб. Тобто це – правильно побудована модель дій для візуального та внутрішнього переконання комунікантів у необхідності звернення уваги на об'єкт іміджмейкерства. (за К. Дюжевою, Е. Гоффманом, С. Зайцевою) [1, с. 3].

У контексті журналістської діяльності категорія іміджу трактується двоюко. По-перше, категорія імідж може розглядатися як уявлення про організацію чи публічну особу, діяльність якої певною мірою, прямо або опосередковано, журналіст зображує в своїх опублікованих матеріалах. По-друге, сам журналіст виступає як носій власного оригінального іміджу, що допомагає вирізнятися на фоні колег, може викликати довіру або антипатію аудиторії до представлених ним публікацій. У будь-якому випадку імідж варто розглядати не лише як образ у свідомості, а і як його оцінку споживачем [3, с. 6].

Отож, універсальне визначення поняття іміджу відсутнє, науковці розглядають це питання з різних точок зору.

Видова специфіка іміджу проаналізована в роботах Т. Смирнова, Ю. Строцюк, Л. Хавкіна, С. Бондаренко, К. Ліфак, А. Соломченко, Н. Кубишина та інших науковців. Можна виділити спільні для науковців базисні критерії та відповідні їм типології іміджу. За думкою науковця Л. Хавкіна, доцільно виокремити три основних типи з внутрішньою специфікою іміджу в залежності від носія: особистий імідж, груповий (корпоративний, колективний) імідж, імідж товару. Імідж країни як різновид виділяють окремо [3, с. 6]. А. Соломченко та Н. Кубишина поділяють імідж за спрямованістю прояву на зовнішній і внутрішній. За критерієм емоційного забарвлення виділяють: позитивний та негативний імідж. За критерієм цілеспрямованості просування виділяють: природний та штучний імідж [5, с. 4].

На особливу увагу заслуговує явище корпоративного іміджу. Дослідник І. Альошина в своїх роботах подає поняття як образ організації в уявленні суспільних груп та наголошує на значущості іміджу для діяльності організації [2, с. 2]. Якщо узагальнити визначення, яке дають інші дослідники, то корпоративний імідж – це цілісно

сформований в свідомості певних суспільних груп людей образ підприємства.

Невід’ємним атрибутом будь-якої іміджевої системи є структура, що залишається предметом наукових дискусій дослідників у цій сфері. У своїй роботі С. Ілляшенко та А. Колодка узагальнюють основні складові іміджу організації: корпоративна філософія та культура; історія-легенда організації; зовнішній вигляд організації; розвиток стосунків з громадськістю [4, с. 6]. Дослідник Є. Ромат робить більший акцент на корпоративну філософію та культуру як головні складові іміджу організації, окремо виділяючи місію, довгострокові філософські цілі, моральні принципи та стандарти поведінки.

На наш погляд, найбільш повно складові іміджу організації розкриті в роботі науковців Ю. Строцюка та С. Колоска (узагальнений варіант структури з авторськими доповненнями див. табл. 1).

Підсумовуючи зауважимо, що в науковій роботі розглянуто різні підходи до визначення дефініції «імідж» науковцями різних галузей. На нашу думку, це певний образ підприємства та ставлення до нього, яке формується в свідомості певних груп осіб для отримання економічного ефекту. Було проаналізовано видову специфіку, виділяють імідж: особистий, груповий, імідж товару; внутрішній та зовнішній; позитивний та негативний; природний та штучний. Основними складовими внутрішнього іміджу організації є: імідж керівника, імідж персоналу, корпоративна культура, фірмовий стиль, візуальний імідж організації, а до складових зовнішнього іміджу відносять: бізнес-імідж, імідж продукції, соціальний, екологічний та правовий імідж.

Питання формування іміджу є наразі актуальним та вимагає детальнішого вивчення задля більш продуктивного його використання як дієвого інструменту в цілях реклами та маркетингових комунікацій.

Таблиця 1

Складові іміджу організації

Складові внутрішнього іміджу		Складові зовнішнього іміджу	
імідж керівника	уявлення про можливості, ціннісні орієнтації, психологічні характеристики і зовнішність керівників	з точки зору контрагентів	
		бізнес-імідж (ділова репутація)	уявлення про організацію як суб'єкт ділової активності, імідж підприємства як роботодавця
імідж персоналу	уявлення, що розкриває найхарактерніші риси: якість обслуговування, професійність дотримання посадових обов'язків, точність виконання роботи, інформованість, висококваліфікована фахова підготовка та ін.	імідж продукції	уявлення людей про особливі характеристики товарів або послуг
корпоративна культура	не закріплені законодавчо цінності, правила, звичаї, традиції, норми етики бізнесу та управління прийняті для дотримання в організації	з точки зору суспільства і держави	
		соціальний	соціальна відповідальність
фірмовий стиль	логотип, фірмові кольори та шрифти, товарний знак, слоган, формат видання	екологічний	екологічна відповідальність
візуальний імідж організації	уявлення, основою яких є зорові відчуття, (інтер'єр і екстер'єр, торговельні і демонстраційні зали)	правовий	правова відповідальність

Джерело: розроблено автором за даними [2]

Список використаних джерел:

1. Дюжева К.В. Формування іміджу в системі соціальних комунікацій // Збірник наукових статей. Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки, 2018. – Вип. 5 (спецвипуск). – С. 192–201.

2. Строцюк Ю.В. Сутність та значення позитивного іміджу для підприємства // Вісник Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – № 684: Проблеми економіки та управління. – С. 243–248.

3. Хавкіна Л.М. Іміджологія : навч.-метод. посіб. для студентів зі спец. «Журналістика». – Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 64 с.

4. Ілляшенко С.М., Колодка А.В. Імідж організації як економічна категорія: сутність, зміст, основні етапи формування // Сумський державний університет. Прометей, 2012. – № 2(38). – С. 164–170.

5. Соломченко А.А., Кубишина Н.С. Формування іміджу бренду // Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених. – 2009. – Вип. 3. – С. 79–81.

Клочан В.О.

студент,

Науковий керівник: Зозуля Н.Ю.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний транспортний університет

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Міжнародні відносини – система транскордонних взаємодій, суб'єктами яких є держави, міжнародні організації, корпорації. Сфера міжнародних відносин охоплює військово-політичні, економічні, екологічні, гуманітарні та інші проблеми світового співтовариства. Міжнародні відносини спираються на такі галузі як: політика, економіка, міжнародне право, комунікаційні дослідження, історія, демографія, географія, соціологія, антропологія, кримінологія, психологія [6].

Такі міждисциплінарні дослідження як виняткова економічна інтеграція, безпрецедентні загрози миру та безпеці, міжнародна увага до прав людини та захисту навколишнього середовища – все це говорить про складність міжнародних відносин у двадцять першому столітті.

Зі зростанням значення економічної взаємозалежності та глибоких змін у міжнародній системі протягом останніх кількох десятиліть аналіз міжнародних відносин розширився у трьох основних напрямках [5].

По-перше, вчені досліджували нові питання міжнародних відносин, включаючи міжнародну екологічну політику, міжнародну етику та глобалізацію.

По-друге, в процесі вивчення міжнародних відносин з'явилися нові методи (наприклад, дворівневий ігровий аналіз та просторовий аналіз), а область методологій значно розширилася за останні десятиліття, включивши ширше використання аналізу раціонального вибору та статистичних методів.

Нарешті, прагнучи до більш точного розуміння складних взаємодій між суб'єктами на міжнародному рівні, вчені розробили більшу спеціалізацію методологічних підходів. Ці розробки, безсумнівно, збагатили дослідження міжнародних відносин.

У формуванні сучасних уявлень про характер міжнародних справ та процесів значну роль відіграють прикладні проекти. Багато дослідників запроваджують різні прийоми та засоби, які зводяться до збирання аналітичної інформації, кількісних методів та їх обробки при підготовці аналітичних висновків у формі прогнозів [1].

Можна виокремити такі варіанти класифікації сучасних аналітичних засобів, що застосовуються в прикладних дослідженнях міжнародних відносин:

- базові аналітичні методи (контент-аналіз, івент-аналіз);
- комплексні аналітичні моделювання міжнародних ситуацій та процесів.

Одним з основних, у дослідженнях міжнародних відносин, є метод моделювання. Моделювання – це засіб вивчення об'єкта дослідження шляхом створення йому тотожної моделі, що відображає певні його властивості.

Послідовність етапів дослідження міжнародних відносин при моделюванні:

- 1) виділення мети або сукупності цілей;
- 2) виокремлення варіантів рішень, що призводять до досягнення поставлених цілей;
- 3) вивчення оточуючого середовища необхідного для досягнення мети;
- 4) побудова математичної, логічної або алгоритмічної моделі;
- 5) визначення одного або декількох критеріїв вибору оптимального рішення;
- 6) інтерпретація результатів моделювання [2].

Використання математичних методів при проведенні досліджень дозволяє розширити традиційні методи якісного аналізу, підсилити точність прогнозних оцінок. Міжнародні відносини є сферою суспільної діяльності з величезним числом факторів, подій і взаємозв'язків самого різного характеру [3].

Математичні засоби, що застосовуються сьогодні в дослідженнях міжнародних відносин, в переважній більшості випадків були запозичені з суміжних соціальних наук, які в свою чергу почерпнули їх з природних наук.

Прийнято виділяти такі типи математичних засобів:

- 1) факторний аналіз;
- 2) кластерний аналіз.

Основна ідея факторного аналізу полягає у тому, що змінні, щільно поєднані між собою вказують на одну й ту саму ознаку. Використовуючи цей вид аналізу, можна згрупувати твердження, навівши їх у стислому вигляді.

Сутність кластерного аналізу полягає у кластеризації сукупності з різноманітними ознаками з метою одержання однорідних груп. Метод дає можливість виявити та описати структурні закономірності, забезпечивши формування однорідних класів.

Отже, моделювання є одним з основних напрямів прикладних системних досліджень. При побудові глобальних моделей враховуються соціальні, політичні, культурні, екологічні та інші фактори. Такий підхід сприяє виявленню і передбаченню можливих тенденцій подальшого розвитку. А математичні підходи в дослідженнях використовуються для вирішення локальних завдань і аналізу глобальних проблем.

Список використаних джерел:

1. Бутовська І.О. Політичне прогнозування : навч. посібник [Електронний ресурс] / І.О. Бутовська, В.П. Горбатенко. – 2005. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-524.html>
2. Акимов А.В. Методологические аспекты моделирования международных отношений [Електронний ресурс] / А.В. Акимов // Документ. Архив. История. Современность. – 2007. – Вып. 7 – С. 3. – Режим доступу: <https://elar.ufrfu.ru/bitstream/10995/20252/1/dais-04-07-2007.pdf>
3. Математические методы анализа международных конфликтов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uchebnikfree.com/mejdunarodnyie-konflikty/434-matematicheskie-metodyi-analiza-33512.html>

4. Detlef F. Sprinz and Yael Wolinsky Cases, Numbers, Models: International Relations Research Methods [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/trachtenberg/syllabi/lists/harvard/moravcsik%20\(sprinz%20wolinsky\).pdf](http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/trachtenberg/syllabi/lists/harvard/moravcsik%20(sprinz%20wolinsky).pdf)

5. What is international relations? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.internationalrelationsedu.org/what-is-international-relations/>

6. The Free Encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/International_relations

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Ахромов М.О.

викладач,

*Відокремлений структурний підрозділ
«Краматорський фаховий коледж промисловості,
інформаційних технологій та бізнесу
Донбаської державної машинобудівної академії»*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ТЕХНІКІВ-ПРОГРАМІСТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «БАЗИ ДАНИХ» І ВИКОРИСТАННІ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ

Завданням фахової передвищої освіти стає не лише формування знань, умінь і навичок, але і розвиток здатності адаптуватися до змін техніки взагалі і інформаційних технологій зокрема.

Зростання інформатизації суспільства, впровадження нових інформаційних технологій торкнулися і фахової передвищої освіти.

Інформатизація освіти – процес забезпечення сфери освіти методологією і практикою розробки, а також оптимального використання сучасних інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання, виховання.

Цей процес ініціює, по-перше, вдосконалення механізмів управління системою освіти на основі використання автоматизованих банків даних науково-педагогічної інформації, інформаційно-методичних матеріалів, а також комунікативних мереж; по-друге, вдосконалення методології і стратегії відбору змісту, методів і організаційних форм навчання і виховання, відповідно завданням розвитку особистості студентів у сучасних умовах інформатизації суспільства; по-третє, створення методичних систем навчання, орієнтованих на розвиток інтелектуального потенціалу студентів, на формування умінь самостійно отримувати знання, здійснювати інформаційно-навчальну, експериментально-дослідницьку діяльність, різноманітні види самостійної діяльності по обробці інформації; по-четверте, створення і

використання комп'ютерних тестів, діагностуючих методик контролю і оцінки рівня знань студентів [1].

Актуальність проведеної роботи визначається необхідністю вивчення і аналізу процесу формування професійної компетентності техніків-програмістів при вивченні курсу «Бази даних» з використанням хмарних сервісів, підвищення його якості і відповідності вимогам працедавців.

Метою роботи є створення умов для підвищення якості професійної підготовки, формування професійної компетентності студентів, розвитку їх інтелектуальних здібностей.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити ряд завдань:

- аналіз інформаційних матеріалів з проблеми і можливість їх використання в педагогічній практиці викладача дисципліни «Бази даних»;
- адаптація в навчальному процесі хмарних сервісів на прикладі Google Cloud SQL;
- поглиблення знань про способи використання новітніх інформаційних технологій та Інтернет-технологій.

Важлива роль нових інформаційних технологій в освіті полягає в тому, що вони не лише виконують функції інструментарію, який використовується для вирішення окремих педагогічних завдань, але і надають якісно нові можливості навчанню, стимулюють розвиток дидактики і методики, сприяють створенню нових форм навчання і освіти. З розвитком комп'ютерних засобів і впровадженням їх в освітній процес у його учасників з'являються нові можливості, реалізуються нові підходи.

Один з перспективних напрямів розвитку сучасних інформаційних технологій є хмарні технології [2].

Хмарні технології – це технології обробки даних, в яких комп'ютерні ресурси і потужності надаються користувачеві як Інтернет-сервіс.

Хмарні обчислення сьогодні включають наступні технології:

- PaaS: Platform as a Service, «Платформа як послуга»;
- IaaS: Infrastructure as a Service, «Інфраструктура як послуга»;
- SaaS: Software as a Service, «Програмне забезпечення як послуга»;
- DaaS: Data as a Service, «Дані як послуга»;
- WaaS: Workplace as a Service, «Робоче місце як послуга»;
- AaaS: All as a Service, «Усе як послуга».

Найбільш поширеними на сьогодні являються технології «Програмне забезпечення як послуга» (SaaS), «Інфраструктура як послуга» (IaaS) і «Платформа як послуга».

Наприклад, споживач може встановлювати і запускати довільне програмне забезпечення, яке може включати операційні системи та прикладне програмне забезпечення [4].

У процесі вивчення дисципліни «Бази даних» викладач знайомить студентів з основами застосування мови структурованих запитів до реляційних баз даних – SQL. Студенти повинні уміти конструювати запити в деякому інструментальному середовищі і формувати їх самостійно. Ці навички допоможуть їм розібратися в різноманітні живих інформаційних систем в подальшій професійній діяльності.

Хмарний сервіс Google Cloud SQL – веб-служба, яка дозволяє створювати, формувати і використовувати реляційні бази даних зі своїми застосуваннями на основі App Engine застосувань (рис. 1) [5]. Це повністю кероване обслуговування, яке підтримує і управляє базами даних, дозволяючи розробникам зосередитися на реалізації застосувань і необхідних послуг.

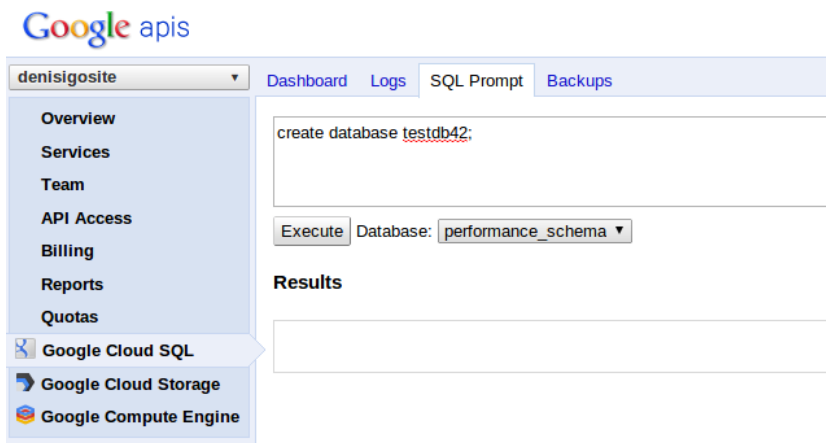

Рис. 1. Хмарний сервіс Google Cloud SQL

Пропонуючи функціональність бази даних MySQL, сервіс дозволяє легко перемістити свої дані, додатки і послуги в хмару і з неї.

Щоб гарантувати справну роботу критичних застосувань і сервісів, сервіс Google Cloud SQL репліціює дані в різні географічні області для забезпечення високої доступності даних [6].

Основні особливості цього сервісу [6]:

1. Легкість у використанні – багатий графічний інтерфейс користувача враховує створення, формування, управління і контроль баз даних.
2. Повністю керований сервіс – ніяких турбот про реплікацію, налаштування та інші схожі завдання бази даних. Усі ці завдання виконуються сервісом.
3. Високодоступний – щоб відповідати критичним потребам доступності сьогоdnішніх застосувань і сервісів, такі функції як реплікація в багатократні географічні області вже вбудовані, таким чином, сервіс залишається доступний, навіть якщо центр даних стає недоступним.

Хмарний сервіс Google Cloud SQL є СУБД MySQL, розміщеною в хмарі. Сервіс забезпечує усі такі ж функції, які пропонує ця СУБД, але з декількома обмеженнями.

Для проведення курсу навчання з дисципліни «Бази даних» існує можливість створити ізольовані схеми (БД) для кожного студента, де той може виконувати практичні завдання викладача. При цьому студентам немає необхідності мати доступ до комп'ютера, на якому встановлена СУБД MySQL, – треба тільки інтернет-з'єднання. Так само місцезнаходження студента може бути видаленим, і завдання можуть бути виконані в зручних для студента час та місце. У свою чергу, викладач має інформацію про стан робіт усіх студентів і може у будь-який момент здійснити перевірку, при необхідності допомогти особі, яка навчається, вивчивши інформацію в конкретній схемі студента. Створюючи матеріали для навчального курсу, необхідно дотримуватися життєвого циклу і етапів розробки електронних навчальних курсів [7].

З виходом нового сервісу Google Cloud SQL, що надає хмарну версію СУБД MySQL, з'являється багато можливостей для міграції існуючих систем на нову архітектуру з порівняно невеликими втратами при переході.

Перехід на хмарну базу даних дає високу масштабованість системи в контексті доступності, оскільки постачальник послуги забезпечує розподіл даних між багатьма географічними регіонами, що прискорює доступ до цих кінцевих користувачів.

Сьогодні хмарні обчислення – це те, чим майже кожен з нас користується щодня. Підшукавши в Інтернеті відповідний сервіс для щоденного користування, більшість з яких безкоштовні або коштують відносно дешево, особливо по підписці, ми позбавляємо себе від необхідності оновлювати «залізо» комп'ютерів для підтримки високої продуктивності, ускладнювати себе налаштуванням цих систем і купувати дорогі програмні пакети.

Зацікавленість учасників навчального процесу в деяких інформаційних послугах досить висока, а значить, доцільно вести роботу по впровадженню хмарних технологій у процес освіти.

Список використаних джерел:

1. Бим-Бад Б.М. Педагогический энциклопедический словарь. – М., 2002. – С. 109–110.
2. Научная библиотека КиберЛенинка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/primenenie-oblachnyh-tehnologiy-v-protsses-obucheniya-shkolnikov#ixzz495LgRT9a>
3. Информационно-аналитический журнал «Университетская книга». Облачные сервисы для библиотек и образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unkniga.ru/innovation/tehnology/228-oblachnie-servicy-dla-bibliotek-i-obrazovaniya.html?date=2013-07-01>
4. Понятие облачных технологий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://technologies.hut4.ru/onecol.html>
5. Google Inc., Google App Engine – Google Developers [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://developers.google.com/appengine>
6. Google Inc., Google Cloud SQL – Google Developers [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://developers.google.com/cloud-sql/>
7. Зайцева Л.В. Технология разработки адаптивных электронных учебных курсов для компьютерных систем обучения // Международный электронный журнал «Образовательные технологии и общество (Educational Technology & Society)». – 2008. – V. 11. – № 1. – С. 400–413.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Ванюк Д.В.

кандидат наук з фізичного виконання і спорту,

доцент кафедри,

Запорізький національний університет

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ФОРМУВАННІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ

Здоров'я людини є найважливішою цінністю життя. Його не можна купити ні за які гроші, його потрібно оберігати і охороняти, розвивати і вдосконалювати, покращувати і зміцнювати. Формування основ здорового способу життя, а також дбайливе ставлення до свого здоров'я протягом усього життя, є основою існування людини.

За останні роки дуже змінився труд студента на тлі зниження фізичної активності. Частка фізичного труда зменшується, а розумового – зростає. Студенти під час своєї навчальної діяльності, як правило, не отримують необхідної рухової активності та фізичного навантаження. Але без належного фізичного навантаження людина в обов'язковому порядку зіткнеться з проблемами гіпокінезії, гіподинамії, адинамії і т.д. Це означає, що об'єктивні обставини будуть примушувати людину звертатися до фізичної культури і спорту.

Період навчання у вищій школі – складний і досить тривалий процес, який має ряд характерних особливостей і висуває високі вимоги до пластичності психіки і фізіологічних функцій організму студентів. При вступі до вищого навчального закладу у абітурієнтів відбувається порушення життєвого стереотипу. Початковий період навчання грає істотну роль у розвитку адаптаційно-компенсаторних механізмів. Від нього залежить подальший стан здоров'я студента.

Лекції та семінари, практичні та лабораторні заняття, практика, залікові та екзаменаційні сесії – займають основний час ставлення як особистості майбутнього фахівця вищої кваліфікації. Все це вимагає від студентів не тільки гарної ерудиції та підготовленості, а й великої зосередженості, високої працездатності, гарного, міцного і стабільного здоров'я, надзвичайної націленості і прямого використання всіх своїх

резервів, навичок і умінь для вирішення всіх основних завдань і проблем.

Вихід з даної ситуації один-необхідно формувати у студентської молоді поняття правильного здорового способу життя (ЗСЖ). Молодь не завжди має необхідні знання та переконання, щоб свідомо обирати певний образ життя. Інколи, їм заважають шкідливі звички, закоренілі у побуті той чи іншої родини звички. У цьому сенсі, студент пасивний, але від того, як організована його життєдіяльність, багато в чому буде залежати і його майбутня поведінка. Тому, необхідно забезпечити студентам сприятливі умови для вибору такого образу життя, який сприяє укріпленню та збереженню здоров'я.

На думку А.В. Царика, фізична культура об'єднує багато компонентів: культуру рухової активності, загартування, дихання, харчування, масаж, медитація, використання факторів природи. Про фізичну культуру слід говорити в першу чергу, тому що вона – основа і рушійна сила формування здорового способу життя. І від того як викладають, залежить якість знань та отриманих навичок. Складовою частиною здорового способу життя є фізична культура. Якщо студенти не навчаться здоровому способу життя, то, згодом, вони постійно будуть знаходити в своїй освіті та своїй культурі відсутність тих елементів(навичок, звичок, фізичних якостей та особисті якості), які в людини виховує та розвиває лише фізична культура.

На думку багатьох вчених, теорія і практика збереження здоров'я неминує буде рекомендувати концепцію фізично здорового способу життя. Найважливішим елементом якої, по прогнозами науки, буде цілеспрямоване підвищення життєздатності систем і функцій організму студента, засобами фізичної культури. Фізична культура об'єднує багато компонентів: культуру рухової активності, загартування, дихання, гігієну і т. д. Про фізичну культуру слід говорити в першу чергу саме в цьому сенсі. Стає очевидним, що фізична культура – це основа і рушійна сила формування здорового способу життя.

Виховання здорового способу життя у студентів – це наше турбота і обов'язок. Слід відзначити, що розуміння ролі фізичної культури, як одного з головних чинників формування ЗСЖ студентів, активізує пошук ефективних педагогічних умов, підходів, технологій для формування ЗСЖ студентів засобами фізичної культури, Викладання фізичної культури треба включати в обов'язковий перелік навчальних дисциплін в навчальних плани усіх спеціальностей, на період всього навчання. При

цьому, до викладання фізичного виховання треба підходити творчо та об'єктивно, розуміючи, що заняття з фізичного виховання – не додаткове навантаження в продовж дня у, а регламентоване емоційне та фізичне розвантаження в сітці навчального розкладу ВНЗ, після напруженої інтелектуальної роботи та нервово-психічних навантажень, під час вивчення інших дисциплін навчального плану.

Не випадково, що, у студентської молоді, прихильністю та повагою користуються лише ті викладачі фізичного виховання, які на культурному рівні і в спеціальній методичній підготовці є цікавими, та обізнаними, можуть дати слушну пораду, мають високу кваліфікацію в конкретному виді спорту та демонструють майстерність в своїй справі.

Саме в такому напрямку необхідно змінювати роботу кафедри фізичного виховання вищих навчальних закладів. Для студентів треба забезпечити можливість займатися конкретними видами спорту, які їх цікавлять та (аеробіка, йога, флай йога, стрейчінг, пілатес, волейболом, баскетболом, кросфіт та ін.), а не лише ті, що пропонує програма для ВНЗ.

Критеріями ефективності системи фізичного виховання в ВНЗ можуть служити:

- підвищення рівня здоров'я студентів (зниження кількості студентів що займаються в підготовчих та спеціальних медичних групах);
- підвищення рівня фізичної підготовленості (за результатами рухових тестів);
- збільшення об'єму та рухової активності (в годинах на тиждень) ;
- збільшення інтересу та мотивації до системних занять фізичними вправами та спортом.

Спорт в житті суспільства виступає як фактор великого виховного значення. Високий ідеал спорту, здоровий дух змагань, наявність умов для нових, більш високих досягнень і прагнення до них молоді роблять спорт важливим засобом фізичного виховання студентів, та стає важливим фактором в формуванні здорового способу життя.

Список використаних джерел:

1. Амосов Н.М. Раздумья о здоровье. Москва : Физкультура и спорт, 1987. 64 с.
2. Захаріна Є.А. Формування мотивації до рухової активності у процесі фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02. Нац. ун-т фіз. вих. і спорту. Київ, 2008. 21 с.

3. Мазурчук О., Ребрина В. Мотивація молоді до ведення здорового способу життя через використання сучасних і нетрадиційних підходів до проведення занять фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2016. № 4(20). С. 302–305. URL: <https://sport.eenu.edu.ua/index.php/sport/article/view/635> (дата звернення: 21.10.2020).

4. Паначев В.Д. Анализ физической культуры и здорового образа жизни. *Международный журнал экспериментального образования*. Москва, 2013. № 4(2). С. 40-45.

5. Сафронов А.А. Физическая культура как неотъемлемая часть здорового образа жизни учащейся молодёжи. *Молодой ученый*. 2014. № 20(79). С. 690–692. URL: <https://moluch.ru/archive/79/14054/> (дата обращения: 21.10.2020).

6. Ishchuk O., Tsos A. (2018). Theoretical and Methodological Basics of Students' Health Retaining Competence Formation of Higher Educational Institutions. *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, vol. 4(44), 21–28. doi: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2018-04-21-28>

Герасимчук В.Я.

студентка,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ У КОРЕКЦІЇ СТАТИЧНОЇ ПЛОСКОСТОПОСТІ

Літературні джерела вказують, що впродовж останніх років рівень здоров'я дорослого й дитячого населення стає гіршим. Залишається стійка тенденція до збільшення кількості патології опорно-рухового апарату (ОРА) серед дітей та дорослих. На сучасному етапі під статичними деформаціями розуміють типові деформації ОРА, які розвиваються у фізично здорових людей під дією сили тяжіння. Поширеність захворюваності плоскостопістю серед дітей дошкільного віку у теперішній час має тенденцію до збільшення. Зокрема, від 40% до 60% дошкільнят мають патологію стоп статичного типу, а 20 років назад ця частка становила 15-25% [6].

Науково-методична література підтверджує, що сучасна система фізичної терапії дітей з порушеннями ОРА та ортопедичною патологією

передбачає застосування різноманітних засобів, методів та методик, де одне з найважливіших місць надається гімнастичним та спортивно-прикладним фізичним вправам, котрі спрямовані на укріплення м'язів, котрі беруть участь у формуванні склепінь стопи. Окрім того, представлено широке коло умов проведення фізичної терапії, зокрема дошкільні заклади, дитячо-юнацькі спортивні школи, самостійні заняття вдома.

Мета дослідження – провести аналіз сучасних науково-методичних знань і результатів досліджень з проблеми фізичної терапії дітей дошкільного віку із статичною плоскостопістю.

Більшість дослідників вказують на необхідність комплексного застосування як різних типів терапевтичних фізичних вправ, а також інших засобів фізичної терапії, методів їх використання. При статичних деформаціях наголошують на важливості біомеханічного моніторингу на первинному, поточному і завершальному етапах контролю корисності та ефективності індивідуалізованих програм фізичної терапії.

При наявності статичних порушеннях ОРА першочерговими засобами й формами фізичної терапії є: коригувальні терапевтичні вправи (симетричні, асиметричні); суглобова гімнастика (для збільшення рухливості суглобів); вправи коригувальної гімнастики з використанням гімнастичних палиць, гумових амортизаторів; статодинамічні вправи, котрі базуються на принципах східних оздоровчо-лікувальних систем; вправи для розвитку силовій витривалості м'язів нижніх кінцівок та тулуба (зокрема відповідно до методики гімнастики Лани Палей); вправи та елементи йоги (дихальні вправи, асани); спіральна гімнастика; гідрокінезотерапія; масаж; райттерапія.

Одним із варіантів комплексного застосування засобів фізичної терапії є розроблена Т.М. Сквозноюю [7] програма відновного лікування статичних типів деформацій ОРА серед підлітків. До змісту цієї програми входили: виконання виборчої механотерапії ослаблених м'язів з використанням спеціальних медичних тренажерів; використання постізометричної релаксації для гіпертонічних м'язів; виконання корекції положенням з використанням петлевого комплексу; кінезотерапія міотонічних порушень з використанням петлевого комплексу в умовах гравітаційного розвантаження; фітболтерапія; виконання нейродинамічної корекції постави у процесі пропріоцептивного тренування з використанням нестабільної платформи; використання проекційного тейпування гіпертонічних м'язів.

Г.В. Єфремова [4], досліджуючи проблеми профілактики та корекції плоскостопості, фізіологічні характеристики стоп у людей різних вікових груп, наголошує на тому, що участь у систематичних заняттях, котрі включають у свою структуру загальнорозвиваючі та спеціальні терапевтичні вправи, попереджає виникнення ущільнень м'яких тканин, покращує кровообіг, сприяє попередженню ригідності тканин, шляхом позитивного впливу на змінені фіброзом тканини. Важливість значення терапевтичних вправ у терапії та профілактиці плоскостопості виявляється у сприянні формуванню правильного склепіння, його зміцнення при одночасній можливості корекції діагностованої деформації. Саме тому раціональний об'єм рухової активності та рівень її інтенсивності гармонізують і формують організм людини у анатомічному та функціональному аспектах, визначає толерантність до дії негативних чинників.

Фізіологічний розвиток стоп та їх склепінь підтримується включенням до структури занять з фізичного виховання у дошкільних навчальних закладах, а також у самостійні заняття у позадошкільний час спеціальних та коригуючих терапевтичних вправ спрямованих на формування та зміцнення склепінь стопи.

Літературні джерела свідчать [2; 3], що попередження розвитку і корекція статичної плоскостопості має реалізуватися у трьох напрямках: зміцнення м'язових груп, котрі формують і підтримують нормальне склепіння; зниження та обмеження надмірних навантажень на нижні кінцівки; носіння правильного взуття у аспектах біомеханіки, фізіології. Тому у основі комплексного втручання для корекції статичної плоскостопості лежать такі засоби як кінезітерапія, масаж, фізіотерапія, ортопедичні заходи.

Серед усіх наявних методів терапії статичної плоскостопості найбільш фізіологічно і патогенетично обґрунтованим є фізична терапія, оскільки для відновлення нормальних показників опорно-ресорних властивостей склепінь стоп необхідне відновлення м'язової тяги, тобто збільшення сили згиначів і супінаторів стопи. Таким чином, терапевтичні вправи лікувальної гімнастики зміцнюють м'язи та зв'язковий апарат, коригують неправильну установку стоп, формують стереотип правильного положення всього тіла і нижніх кінцівок при стоянні і ходьбі [5].

Традиційна методика фізичної терапії при статичній плоскостопості є комплексом спеціальних вправ для м'язів гомілки і стопи, які

виконуються з різних вихідних положень (лежачи, сидячи, стоячи, в ходьбі), із застосуванням спеціальних дрібних предметів, ребристих і скошених поверхонь, спеціальних доріжок, складених з дрібних каменів різного розміру і конфігурації. Всі вправи спрямовані на активацію м'язів гомілки і стопи, що беруть участь у формуванні склепінь. Режим роботи м'язів при виконанні цих вправ динамічний, тобто такий, при якому скорочення м'язів відбувається короткочасно, при невисокому рівні їх активації. Рівень навантаження визначається тривалістю заняття, кількістю виконуваних вправ, вихідними положеннями і кількістю повторень кожної вправи [5]. Використання фізичних вправ для розвитку рівноваги, застосування снарядів циліндричної та круглої форм дозволяє корегувати вальгусне положення стоп [1].

Практичний досвід фахівців та наукові роботи підтверджують, що у терапії плоскостопості основу складає застосування загально-розвиваючих вправ, різновидів ходьби, вправи, котрі належать до групи спеціальних терапевтичних вправ. Проте, не усі фізичні вправи дають корисний ефект у профілактиці та терапії плоскостопості. Підбір таких фізичних вправ має будуватися на знаннях закономірностей реакції та адаптації склепінь стоп у відповідь на зовнішнє навантаження.

З метою доповнення занять фізичної терапії можливе використання м'ячів, гімнастичних палиць. Для більш інтенсивного скорочення м'язів використовують вправи з захопленням стопами медичного бола, з стисненням стопами та пальцями гумових м'ячів різного розміру, захоплення та підняття пальцями ніг предметів різних за формою та розміром. Водночас, вправи для розвитку рівноваги та використання балансування супроводжуються активною роботою м'язів, котрі виконують супінацію та пронацію стопи. У той же час положення стоячи на носках, сполучене з тиском уздовж довгої осі стопи, сприяє поглибленню поздовжнього склепіння. Рекомендується виконувати фізичні вправи без взуття, у повільному темпі, з паузами [8].

Отримані результати аналізу джерел літератури підтверджують, що фізична терапія займає головне місце у змісті заходів, направлених на профілактику і корекцію плоскостопості. Однак, незважаючи на різноманітність програм фізичної терапії при плоскостопості, проблема їх покращення залишається актуальною, що обумовлює потребу її вдосконалення у плані традиційно використовуваних програм, впровадження нових засобів, форм і методів занять фізичними вправами, так і умов їх проведення.

Список використаних джерел:

1. Альошина А., Бичук О., Бичук І., Альошин А. Характеристика фізичних вправ, які використовуються в технології профілактики плоскостопості в дітей старшого дошкільного віку. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2012. № 4(20). С. 123–130.
2. Бичук І.О., Альошина А.І. Вплив програми профілактики плоскостопості на біомеханічні характеристики стопи дошкільнят. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фіз. виховання і спорту*. 2011. № 2. С. 10–13.
3. Валькевич О.В. Профілактика порушень склепін стопи у молодших школярів засобами фізичного виховання : автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2012. 20 с.
4. Ефремова Г.В. Структурно-функциональное состояние стопы у людей с различным телосложением : автореф. дис. канд. мед. наук : спец. 03.00.13. Волгоград, 2007. 21 с.
5. Козлов Ю.В., Лазарева Е.Б. К вопросу использования средств физической реабилитации при нарушениях опорно-рессорных свойств стопы у детей дошкольного возраста. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. Проблеми фіз. виховання і спорту*. 2011. № 4. С. 80–83.
6. Сергієнко К., Жарова І., Чередніченко П. Особливості опорно-ресорної властивості стопи хлопчиків старшого дошкільного віку, які займаються футболом. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2016. № 2. С. 43–47.
7. Сквознова Т.М. Комплексная коррекция статических деформаций у подростков с дефектами осанки и сколиозами I и II степени : автореф. дис. ... д-ра мед. наук : 14.00.51. Москва, 2008. 46 с.
8. Христова Т., Казакова С., Казаков Є. Фізична реабілітація дітей дошкільного віку з функціональною недостатністю стопи. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2012. № 3. С. 114–116.

Лобачов Г.О.

викладач,

Фаховий коледж «Універсум»

Київського університету імені Бориса Грінченка

ДИСТАНЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Збереження та зміцнення здоров'я молоді є одним із головних завдань соціальної програми нашої держави. Вагомим звучанням це завдання набуло в умовах карантину, під час якого зміна звичного способу життя породжує психічну невідповідність із ознаками тривоги. Сучасні реалії життя вимагають, щоб кожен член суспільства правильно ставився до свого здоров'я, фізичних якостей і здібностей. На сьогоднішній день науковцями доведено, що заняття фізичною культурою не лише поліпшують спортивну форму, але й створюють позитивний настрій, допомагаючи боротися зі стресом. Фізичні навантаження знімають психічну напругу та тримають організм в тонусі. Тож заняття з фізичної культури вимагають від викладача позитивного і тактовного підходу до викладання дисципліни студентам.

Метою розвідки є дослідження специфіки підготовки та проведення дистанційних занять з фізичної культури в умовах карантину із фаховими молодшими бакалаврами.

В умовах карантину навчальний процес перемістився в онлайн-режим. Дистанційні заняття студентів із фізичної культури здійснюються за допомогою використання технічних та інформаційних засобів, навчальних ресурсів, безпосередньо за допомогою додатку Microsoft Teams, сервіси Viber, Zoom, Facebook, електронної пошти та мобільного зв'язку з викладачами циклової комісії фізичного виховання. Перед викладачами постало завдання опанування цифрових технологій навчання, застосування найбільш вдалим методичних прийомів для розуміння навчальної програми студентами на віддалі, зокрема відео-лекції, майстер-класи, завдання та комплекси вправ для розвитку фізичних якостей, що не потребують спеціального обладнання, інвентарю та можуть бути виконані в домашніх умовах. Спілкування між учасниками дистанційного навчання забезпечується через передачу

відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації у синхронному та асинхронному режимах, відповідно до методичних рекомендацій Міністерства освіти й науки України [3, с. 59]. Адже від рівня комунікації напряму залежить ефективність навчального процесу.

Особливістю занять із фізичної культури є те, що їх онлайн проведення не повинне обмежуватись лекційним викладом матеріалу. Адже дисципліна включає в себе як теоретичний, так і практичний блоки. Завданнями теоретичного блоку є – написання реферату, виконання тесту на знання методики проведення змагань, техніки безпеки з обраного виду спорту, презентація та демонстрація видів фізкультурно-оздоровчих технологій, індивідуальні творчі завдання тощо. Дослідниця М. Верховинська зауважила, що «теоретико-методологічний блок висвітлює методологічні підходи і принципи, що становлять основу, на яку спирається процес формування готовності майбутніх учителів» [1, с. 8].

Завдання практичного блоку висвітлюють результати засвоєння теоретичного блоку студентами. Адже забезпечення раціонального формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок та доведення їх до необхідного рівня досконалості є основним завданням дисципліни фізична культура. Викладач повинен гармонійно поставити перед студентами завдання досконалого осягнення теоретичного матеріалу та правил техніки безпеки задля практичного успішного виконання поставлених завдань в домашніх умовах. Підтвердженням практичних знань з дисципліни у період карантину можуть виступати фото- та відеозвіти з виконання вправ і складання нормативів, а також постійне самостійне спостереження за станом здоров'я. Фото- та відео звіти можуть бути залучені студентами для того, щоб «продемонструвати опанування певної теми з навчального матеріалу» [3, с. 35]. Викладач фізичної культури повинен досягнути рівень підготовки фахових молодших бакалаврів, їхнє розуміння запропоновано навчального матеріалу, а також їх фізичні можливості задля припинення закріплення неправильних практик. Зворотний зв'язок має надаватись так, щоб викладач зумів вчасно спрямувати студента до «розвитку необхідних умінь і навичок» [3, с. 65].

Оскільки у деяких випадках неможливо організувати дистанційне навчання із застосуванням цифрових технологій, Міністерство освіти й науки України рекомендує викладачам у телефонному режимі повідомляти перелік, обсяг, послідовність вивчення тем, а також перелік

завдань, які необхідно виконати для досягнення передбачених результатів навчання [3, с. 62].

Важливою умовою дистанційного навчання є гідне оцінювання студентів, що впливає із термінів виконання домашніх завдань та їх якості. Викладач, повідомляючи завдання, окрім «чіткої інструкції щодо порядку його виконання» [3, с. 65], має «повідомити термін, до якого потрібно здати цю роботу» [3, с. 65]. Як зазначено в рекомендаціях Міністерства освіти й науки України, варто пам'ятати, що необхідно надавати студентам «достатньо часу на виконання завдань, з урахуванням можливих труднощів під час роботи з незнайомими платформами, перебоями функціонування інтернету» [3, с. 65]. Лояльне ставлення викладача не лише стимулюватиме студентів до опрацювання теоретичних проблемних питань дисципліни фізична культура та виконання практичних завдань, але й формуватиме життєвий оптимізм, що є надзвичайно важливим фактором у період карантину. Велике значення для досягнення успішності має «факт домінування в мотиваційному профілі студента переважно зовнішньої або внутрішньої навчально-професійної мотивації» [5, с. 21]. Тобто, оцінювання студентів у цей складний період також має опиратися на соціально-психологічні особливості студентського віку, як етапу «завершення фізичного, статевого дозрівання і досягнення соціальної зрілості» [5, с. 8].

Перевагою фізичного культури у період карантину є виконання студентами індивідуальних завдань практичного блоку, що віддалені від понять плагіат та списування. Демонстрація фото- та відео звітів розкриє фізичний і творчий потенціал кожного студента, що впливатиме на результати оцінювання.

На сучасному етапі становлення освіти, що напряду є залежним від світової епідеміологічної ситуації, важливим є не лише теоретичне освоєння молодого людиною предметних знань фізичної культури, а й стимулювання до розвитку практичних умінь і навичок, що надзвичайно позитивно впливає на психологічний стан студентів. Використання технічних та інформаційних засобів схвально сприяє двосторонньому спілкуванню викладач – студент. Врахування соціально-психологічних особливостей фахових молодших бакалаврів допоможе викладачеві правильно дібрати методи, прийоми та засоби навчання у період карантину. Лояльність та справедливість оцінювання сприятиме зацікавленню студентів до вивчення дисципліни фізична культура в домашніх умовах.

Список використаних джерел:

1. Верховська М.В. Структурно-функціональна модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. № 2. С. 5–11.
2. Джуринський П.Б. Реалізація експериментальної моделі з підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності. *Наука і освіта*. 2013. № 2. С. 147–151.
3. Міністерство освіти й науки України. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. Травень, 2020. 71 с.
4. Практики та підходи до дистанційного навчання – рекомендації для вчителів. URL: <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-dodystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlyavchyteliv/>
5. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 / [укладачі: Л.М. Яворовська, Р.Ф. Камишнікова, О.Є. Поліванова, С.Г. Яновська, С.М. Куделко]. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. 88 с.
6. Сисоева С.О. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителів. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 4. С. 60–66.
7. Як технічно організувати дистанційне навчання – покрокова інструкція. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnichno-organizuvatydistantsijne-navchannya-pokrokovaya-instruktsiya/>

Сабашенко Л.М.

студентка;

Чистовська Ю.Ю.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

ВПЛИВ ЛФК НА СОМАТИЧНИЙ СТАН ХВОРИХ НА НЕВРОЗ

Фізичні вправи, що застосовуються при терапії захворювань нервової системи, спричиняють різнобічний вплив на організм через нервові і гуморальні механізми [1]. Нервовий механізм є основним: він не тільки

визначає реакцію всього організму, але і обумовлює поведінку людини в процесі виконання вправ.

У результаті зриву вищої нервової діяльності слабшає або різко порушується строга узгодженість в роботі всіх органів і систем організму. Клінічно це проявляється порушеннями взаємодії між психічними системами та веде зазвичай до зниження рухової активності, що погіршує стан хворого.

Гіпокінезія несприятливо відбивається на функціональному стані всього організму, виникають стійкі розлади з боку серцево-судинної і дихальної систем, що сприяє подальшому прогресуванню хвороби. Звідси випливає необхідність застосування фізичних вправ для впливу на організм хворого в цілому.

Фізичні вправи сприяють нормалізації роботи різних систем організму. В результаті перебудови взаємин між окремими системами підвищується працездатність і поліпшуються функції різних органів. Таким чином, дозовану м'язову роботу слід розглядати як хороший регулятор діяльності внутрішніх органів.

Фізичні вправи спричиняють позитивний вплив на стан серцево-судинної, дихальної і м'язової систем. Під час занять збільшується кількість циркулюючої крові, посилюється кровообіг головного мозку, поліпшується відтік лімфи і венозної крові, обмін речовин, посилюється віддача кисню з крові тканин, м'язів, серця, прискорюються окислювально-відновні процеси [2]. Фізичні вправи впливають на діяльність всіх систем, піднімають тонус організму і сприяють відновленню порушених соматичних функцій у хворих невробами.

Дія фізичних вправ необхідно розглядати як вплив організованої системи подразників, що діють в основному на руховий аналізатор, підвищуючи тонус, що в свою чергу впливає на інші відділи головного мозку. Підвищення тону кори мозку сприятливо впливає на перебіг невробу.

Крім того, фізичні вправи створюють фон для підвищення ефективності комплексного лікування. Систематичне виконання фізичних вправ покращує пропріоцептивну аферентацію і тим самим сприяє нормалізації коркової діяльності і моторно-вісцеральних взаємовідносин, сприяє вирівнюванню співвідношення двох сигнальних систем і усуває основні симптоми хвороби. Це дає підставу розглядати лікувальну фізичну культуру як метод патогенетичної терапії хворих невробами. Крім того, фізичні вправи підвищують ефективність медикаментів та інших лікувальних засобів.

В процесі лікування вдосконалюється координаторна діяльність нервової системи, підвищується адаптація організму до навантаження. У процесі фізичного тренування врівноважуються процеси збудження і гальмування що веде до поліпшення стану багатьох систем організму і, зокрема, м'язового апарату. Досконаліше протікають окислювально-відновні процеси в тканинах організму. Фізичні вправи ведуть до посилення м'язово-вісцеральних зв'язків та сприяють більш узгодженому функціонуванню основних систем організму. При цьому підвищується активність захисних сил організму, його компенсаторних механізмів і стійкість до навантаження.

Позитивні емоції також підвищують працездатність м'язів. Велику роль в підвищенні тонуусу нервової системи відіграють позитивні емоції, що виникають в процесі виконання фізичних вправ.

Позитивні емоції відволікають хворого від хворобливих переживань, сприяють поліпшенню діяльності серця, легенів та інших внутрішніх органів.

Фізичні вправи викликають посилення аферентної імпульсації з пропріорецепторів опорно-рухового апарату в ЦНС. Досягаючи кори головного мозку, імпульси сприяють вирівнюванню динаміки основних нервових процесів, нормалізації корково-підкоркових взаємовідносин, а також відновленню нервової трофіки. Активація різних відділів рухового аналізатора, в тому числі і мотонейронів спинного мозку, збільшує біопотенціал м'язів, їх працездатність, нормалізує м'язовий тонус, що особливо важливо при ослабленні (парез) або повній відсутності (параліч) довільних рухів.

Активна вольова участь хворого в фізичних вправах сприяє мобілізації резервних можливостей організму, вдосконалення умовно-рефлекторної діяльності [3].

Для хворих невробами ЛФК має патогенетичне значення.

Було доведено, що аферентні імпульси викликають зміну збудливості кори головного мозку диференційовано: короткі й інтенсивні фізичні навантаження підвищують збудливість кори, а тривале м'язове напруження – знижує. Одні вправи сприяють стимуляції переважно кіркових процесів за участю другої коркової сигнальної системи (розвиток цільових рухів), інші – стимуляції екстрапірамідної і коркової сигнальних систем (автоматизація рухів). Така диференціація залежить не від фізичної культури як такої, а від методики її застосування [5].

Відновлення функцій, порушених внаслідок патологічного процесу, методом фізичних вправ має лікувально-виховний вплив, що передбачає свідому і активну участь хворого в складному процесі [2].

При неврозах у хворих часто відзначається пригнічення психіки, загальмованість. Під впливом свідомо-вольового виконання фізичних вправ знижується психогенне гальмування і досягається навіть розгальмування, обумовлене підвищенням збудливості нервової системи.

Під впливом систематичного тренування поліпшується функція провідних нервових шляхів і периферичних рецепторів. Тренування, усуваючи периферичне гальмування, як би відсуває падіння працездатності. Нервово-м'язовий апарат стає більш стабілізованим.

При виконанні фізичних вправ посилюються різні рефлексорні зв'язки (кортико-м'язові, кортико-судинні, кортико-вісцеральні, м'язово-кортикальні) що сприяє більш узгодженому функціонуванню основних систем організму.

Спостереження показують, що ефект лікувальної гімнастики виражається в підвищенні лабільності нервової системи.

Тренування веде до зменшення витрат енергетичних речовин в період м'язової діяльності, поліпшуються окислювально-відновні процеси.

Під впливом фізичних вправ збільшується вміст гемоглобіну та еритроцитів у крові, посилюється фагоцитарна функція крові.

При систематичному застосуванні фізичних вправ м'язи зміцнюються, їх потужність і працездатність зростають [1].

У загальній медичній практиці протипоказань проти застосування ЛФК майже не існує. До протипоказань відносяться неврози, що супроводжуються афективними вибухами, судомними нападами; надмірну психічну чи фізичну втому, стан розладів свідомості [4].

Список використаних джерел:

1. Мошков В.Н. Лечебная физическая культура в клинике нервных болезней. – М.: Медицина, 1972. – 288 с.
2. Лечебная физическая культура в психиатрической больнице / Под ред. И.З. Копшицера. – М.: Медицина, 1965. – 236 с.
3. Физиотерапия, лечебная физкультура, массаж / Под ред. В.С. Улащика. – Мн.: Вышэйшая школа, 1999. – 336 с.
4. Куничев Л.А. Лечебный массаж. – Ленинград: Медицина, 1985. – 216 с.
5. Дубровский В.И. Лечебная физическая культура. – М.: Владос, 1998. – 608 с.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Костенко М.Т.

аспірантка,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

УЯВЛЕННЯ ПРО ЛЮДСЬКУ ГІДНІСТЬ ЗА БІБЛІЙНИМИ МОТИВАМИ

Релігійна модель уявлень про гідність походить з надприродного джерела, з морального закону, основою якого є віра в безсмертя людського духу, християнська мораль передбачає такі норми поведінки людей, у яких дотриманні біблійних моральних заповідей.

Релігійна людина звиряє усі свої вчинки з Законом Божим і готується до суду Божого, перед яким звітуватиме за свої земні справи. Окрім заборон на віруючих накладаються численні обов'язки, передусім пов'язані з релігійною службою, а саме виконанням ритуалів. Проте такими ж ритуалами та заборонами наповнене і світське життя, ними є моральні настанови, як треба поводитись і чого робити не слід людині, яка живучи у суспільстві, повинна виконувати певні обов'язки, покладені на неї суспільством [6, с. 67].

Гідність людини у світлі релігійних уявлень починається з самого Божого замислу сотворіння людини за образом і подобою Божою [2, с. 126]. Людина з точки зору християнської етики – це щось абсолютно осібне, особа є душею і тілом разом узятими, особливою за своєю сутністю, покликанням, діяльністю, гідністю, зі своїми труднощами і призначенням. Поняття «особа» включає щось священне, образ Божий, тобто природну подібність до Бога своєю душею та її прикметами: розумом, волею, пам'яттю, здібністю, талантами. Не випадково, що заперечення Бога за релігійними уявленнями позбавляє особу її основи. За твердженням Бердяєва, «люди заперечили Бога, але цим вони піддали сумніву не гідність Бога, а гідність людини [2, с. 499]. Образ Божий в людині слід розуміти як призначення, виражене в Євангелії: «Отож, будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний!» [3, с. 2]. Тут вимога бути досконалими, як Отець наш Небесний, є заклик до утвердження власної гідності, яка підносить

людину на вищий щабель існування, а отже, наближає її до Творця. Бо якщо людина не думає про себе як про храм Духа, якщо нехтує закладеними Господом в його індивідуальності дарами й талантами, це призводить до втрати власної гідності, до нівеляції особистості. Гідність як невід'ємне право людини постає не в абстрактному, а в змістовому наповненні цього поняття – це риси Бога, передані людині. Гідність людини у релігійному контексті виявляється у свободі жити, діяти, шукати істину, мати сім'ю, творити, здобувати і володіти. Важливим є той факт, що з точки зору християнської релігії, Бог передав ці можливості не окремій людині, він передає їх і всім її нащадкам, а з якою повнотою конкретна людина реалізує цю даність, або усвідомить її, залежить від неї самої [3, с. 2].

Розуміємо, що релігія має свою розвинену організацію, включає у себе культи (молитва, таїнства, обряди, догми), що викликають особливі моральні переживання людини. За переконанням середньовічних богословів, підпорядкування і служіння Богу є основним обов'язком людини. Такий принцип, з одного боку, робив людину пасивним інструментом впливу з рабською свідомістю, але з іншого, саме розуміння сутності людського буття передбачало необхідність самоосмислення, самоусвідомлення своїх чеснот, вдосконаленню яких необхідно присвятити своє земне життя відповідно до християнських заповідей, щоб шляхом активного самоперетворення наблизитись до ідеалу Боголюдини, оскільки «лише у Боголюдстві, лише у Христі і у тілі Христовім людина може мати спасіння» [5].

Для релігійної свідомості ідея свободи і гідності людини нерозривно пов'язана з ідеєю служіння – права потрібні християнинові насамперед для того, щоб, володіючи ними, він міг якнайкраще здійснити своє високе покликання – наблизитись до Бога, відкрити в собі Його «подобу», виконавши таким чином свій обов'язок перед Богом і Церквою. Світська свідомість, сформована обґрунтуванням самодостатності людської особистості як «міри всіх речей», найчастіше сприймає права людини як щось саме собою зрозуміле, те, що не потребує спеціального розгляду, щось на зразок загальноприйнятих правил пристойної поведінки. Натомість, релігійне розуміння людської гідності ґрунтується на тому, що «людина не може бути самодостатньою, це б означало, що її не існує. У цьому таємниця людського існування: воно доводить існування вищого, ніж людина, і в цьому гідність людини» [2, с. 445].

Таким чином, кожна людина має право на реалізацію перерахованих можливостей, переданих їй Богом як таких, що є складовими її гідності, з якої випливає право кожного на вільне розкриття особистості. Такими є права на життя, свободу, слово, сім'ю, працю і власність. Згідно з релігійним уявленням, Бог з самого початку дає людині не лише право, але й можливість вільно висловлювати свої думки, представляючи їй усі свої створіння, щоб вона сама назвала їх: «А все, як покличе Адам до них, до живої душі – воно ймення йому» [2, с. 219].

Право на працю людина отримала ще в Едемі, де Бог поселив її, щоб вона обробляла і доглядала Райський сад [2, с. 221]. Таким чином стає зрозумілим, що віруюча людина не позбавлена жодних прав, які має невірний. Аврелій Августин, один із яскравих представників ранньохристиянської думки, характеризує Бога як найвище благо, справедливість і моральний закон. За Августином, людина, полишена сама на себе, безсила у своїх спробах позбутися своєї гріховності – для цього їй необхідна божественна допомога [4]. Людині належить тільки любити Бога, вірити йому, сподіватись на нього, усвідомлюючи своє цілковите безсилля перед ним. Тут ідея передвизначення повністю суперечить уявленням про цінність людської особистості, оскільки будь-яке намагання самостійно вирішувати власну долю означає заперечення волі Бога, що з релігійної точки зору позбавляє особу її основи. Августин був переконаний, що людський розум слабкий і повинен спиратися на віру в божественний авторитет, що віра передує й знанню, і розумінню. Проте, на думку Бердяєва, «Бог є свобода, а не необхідність, не влада над людиною і світом» [1, с. 445].

Християнська ідея подібності людини до Бога підносить особистість, хоча релігійний міф про появу Адама і Єви був покликаний принизити людину перед лицем всемогутнього Творця. З огляду на це, біблійний догмат про гріхопадіння перших людей несумісний з уявленнями про людську гідність, бо проповідує самоприниження людської особистості. Релігія дає принцип життя – любов до ближнього як до себе самого [2, с. 139], що дає розуміння почуття любові як головної чесноти, основи християнської моралі. Головна ідея християнства – любов – визначає цілісність душевного життя людини, і, головне – створює її як гідну особистість. Християнська любов – персоналістична, це любов до кожної людини як особистості, бачення цієї особистості в Богові. Тут особливу увагу слід звернути на праці М. Бердяєва [1], який аналізував феномен християнської духовності з позицій персоналізму. В центрі уваги філософа –

людська особистість, її духовність. Зокрема, особистість трактується ним як духовна реальність, головною особливістю якої є свобода. Бердяєв дає зрозуміти, що людина є творцем самої себе тільки тоді, коли вона є вільною. Іншими словами, особистістю є людина, яка утвердила свою гідність. Персоналізм Бердяєва є своєрідним містком між світськими та релігійними аспектами розуміння людської гідності, він переконаний, що саме християнство виступає «за людину і людяність, за цінність і гідність особистості, за свободу» [1, с. 123]. Ідея християнства про те, що людина як розумна і вільна істота може виправити власні помилки і поновити втрачений зв'язок з Богом, що всі люди в кінці кінців знайдуть спасіння, виражала незаперечну віру в людину, в її духовні можливості, а християнське уявлення про унікальність людини як носія «духовного розуму» дало підстави визнати за кожною особистістю абсолютне право на власну гідність та індивідуальний розвиток.

Таким чином, релігія не наголошує на ідеї про вищу соціальну цінність особистості, оскільки людина оголошується залежною від волі всемогутнього Бога, але висунутий нею принцип рівності усіх людей перед Богом є своєрідною формою утвердження людської гідності. Кожна людина є своєрідним мікрокосмом, в якому відображаються закони макрокосму, але, окрім цього, вона має гідність – власну самодостатню цінність, від пізнання якої самою людиною залежить її життєвий шлях.

Релігійний підхід у цьому аспекті скерує людину до колективного духовного світу, де людська гідність визначається рамками її релігійності та віри.

Список використаних джерел

1. Бердяєв Н.А. *Философия свободного духа*. Москва, 1994. 215 с.
2. *Біблія або Книги Святого Письма, Старого й Нового заповіту*. 1990. 296 с.
3. Диякон Дмитро. Світ і християнство про гідність людини. *Слово*. 2012. № 1(49). С. 2–6.
4. Ковальчук Т. Світські та релігійні аспекти уявлень про людську гідність. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2076/1/Kovalchuk.pdf>
5. Луцький Р. Правовий та релігійний підхід до поняття людської гідності. URL: <https://iful.at.ua/NIV-9-2014/4.pdf>
6. Продан Т. Людська гідність та релігійна свобода в контексті постсекулярного діалогу. *Релігійна свобода*. 2016. № 19. С. 66–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/religfree_2016_19_19

ХІМІЧНІ НАУКИ

Кухар М.В.

студентка,

Науковий керівник: Галстян А.Г.

доктор хімічних наук, професор,

Національний авіаційний університет

ОКИСНЕННЯ ГІДРОКСИТОЛУОЛІВ ОЗОНОМ В ОЦТОВІЙ КИСЛОТІ

Гідроксибензойні кислоти використовуються у виробництві напівпродуктів органічного синтезу, фармацевтичних препаратів, синтетичних барвників і полімерних композицій [1-3]. У промисловості 2- та 4-гідроксибензойні кислоти одержують карбоксилюванням відповідних натрій або калій феноксидів [1; 4], а 3-гідроксибензойну кислоту – лужним плавленням 3-карбоксибензол-сульфокислоти [5]. Через складність технології ці процеси не мають майбутнього. Тому в останні роки приділяється увага розробці процесів з використанням озону – алотропної модифікації молекулярного кисню [6; 7]. Озон – безбаластний, доступний окисник, використання його для окиснення алкіларенів у рідкій фазі надає можливості створювати низькотемпературні, екологічно чисті технології одержання ароматичних карбонових кислот [8].

Тому в роботі досліджено взаємодію озону з гідрокситолуолами та їх ацильованими похідними в оцтовій кислоті. Показано, що в оцтовій кислоті реакція озону з гідрокситолуолами за температур 273–373 К відбувається за неподіленою парою електронів гідроксигрупи з руйнуванням ароматичного кільця і утворенням ненасичених аліфатичних карбонільних сполук. За умов попереднього ацилювання НО-групи, атака озоном спрямовується на метильну групу (7,5–12,5 %) з утворенням відповідних ацетоксибензойних кислот і на бензольне кільце (87,1–90,5 %) з утворенням аліфатичних пероксидів. Співвідношення цих напрямів залежить від місця розташування ацетоксигрупи у кільці і умов проведення реакції. Вивчено кінетику основних стадій процесу

окиснення і запропоновано схему хімічних перетворень, яка підтверджується отриманими експериментальними даними.

Отримані результати є основою для розробки нового методу синтезу відповідних гідроксибензойних кислот з використанням озону [9; 10].

Список використаних джерел:

1. Ворожцов Н.Н. Основы синтеза промежуточных продуктов и красителей / Ворожцов Н.Н. – М.: Госхимиздат, 1955. – 839 с.
2. Фармацевтическая химия. – Изд-во «Медицина», Ленинградское отделение, 1966. – С. 167–169.
3. Машковский М.Д. Лекарственные средства: В 2-х т. / М.Д. Машковский. – Т. 1. – 11-е изд. стер. – М.: Медицина, 1988. – 624 с.
4. Общая органическая химия / Под ред. Д. Бартон и У.Д. Оллиса. – Т. 4. Карбоновые кислоты и их производные. Соединения фосфора / Под ред. О.И. Сазерленда. – Пер. с англ. // Под ред. Н.К. Кочеткова, Э.Е. Нифантьева, М.А. Членова. – М.: Химия, 1983. – С. 79.
5. Uilmanns Encyclopadie. – 4 Aufl. – Bd. 13. – Weinheim. – 1977. – S. 163–168.
6. United States Patent № 5773664, Cl. C 07 C 45/78 U.S. Cl. 568/438 Process for the recovery of 4-hydroxybenzaldehyde from reaction mixtures containing same / Schnatteret al. – Bayer Aktiengesellschaft, Leverkusen. – Appl. № 592162, filed 26.01.1996, int. 30.06.1998.
7. United States Patent, № 3674845, Cl. C 07 C 63/02 U.S. Cl. 260/524 R Method of producing aromatic carboxylic acids from alkylbenzenes / Cesare Reni et al. – Societa italiana resine S.p.A. – Appl. № 51385, filed 3.06.1970, int. 4.07.1972.
8. Разумовский С.Д. Озон и его реакции с органическими соединениями / С.Д. Разумовский, Г.Е. Заиков. – М.: Наука, 1974. – 322 с.
9. Галстян Г.А. Кинетика и механизм каталитической реакции озона с метилбензолами в уксусной кислоте / Г.А. Галстян, Т.М. Галстян, Л.И. Микуленко. – Кинетика и катализ. – 1994. – Т. 35. – № 2. – С. 255–260.
10. Galstyan G.A. The kinetics and reaction mechanism with alkylbenzenes in liquid phase / G.A. Galstyan, E.V. Potapenko, I.M. Pluzhnik, A.G. Romanenko, A.G. Galstyan // Regional Conference on Ozone Generation and Application to Water and Waster Treatment. – Moscow, 1998. – P. 667–694.

Челтонов М.М.

аспірант;

Коваленко І.І.

*доктор технічних наук, професор,
ДВНЗ «Український державний
хіміко-технологічний університет»*

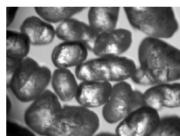
ЗАКОНОМІРНОСТІ ОТРИМАННЯ СФЕРИЧНИХ КРИСТАЛІВ НІТРАМІНІВ, ВИЛУЧЕНИХ МЕТОДОМ КОНВЕРСІЇ З ТВЕРДОГО РАКЕТНОГО ПАЛИВА

Для виробництва промислових вибухових речовин знайшли застосування порошкоподібні продукти високоенергетичних наповнювачів (октогену, гексогену), які мають форму, близьку до сферичної. Кристали октогену β -модифікації можливо отримати у вигляді витягнутої брускоподібної форми і в ізометричному, а краще сферичному вигляді. Витягнута брускоподібна форма знижує фізико-механічні властивості промислових вибухових речовин на основі октогену. Тобто, найбільш актуальним є вимоги щодо отримання продукту β -модифікації певного гранулометричного складу зі сферичною формою кристалів, при густині не менш $1,89 \text{ г/см}^3$. Виробництво нітрамінів (октогену, гексогену), які є основними компонентами, які входять до складу багатьох промислових вибухових речовин на сьогодні відсутнє на Україні. Рішення проблеми дефіциту зазначених речовин можливе за рахунок використання зворотних ресурсів, які отримують за певною технологією утилізації твердого ракетного палива (ТРП) та боєприпасів, непридатних для вторинного застосування за прямим призначенням. Є декілька методів утилізації ТРП та боєприпасів зі збереженням необхідних компонентів ТРП і подальшого їх використання в промислових вибухових речовинах. Одним з найефективніших є гідромеханічний метод, який полягає в гідродинамічному вилученні фрагментів ТРП з подальшим його подрібненням. Однак, при використанні зазначених технологій, вилучені з ТРП і боєприпасів нітраміни не відповідають вимогам до якості товарного продукту по густині, формі кристалів, гранулометричному складу, який застосовується для в промислових вибухових речовинах. Метою даної роботи є вибір оптимальних параметрів при отриманні

октогену сферичної форми з товарного продукту і продукту, вилученого з ТРП, зі застосуванням ультразвуку та гідромеханічного обкачування. На першому етапі експериментальної роботи нами була проведена оцінка отримання сферичного товарного октогену із застосуванням ультразвуку (спосіб 1) і методом гідромеханічної обкачування (спосіб 2). У таблиці 1 наведено порівняння фізико-хімічних характеристик товарного октогену до та після його сфероїдизування із застосуванням ультразвуку і способом гідромеханічного обкачування.

Таблиця 1

Порівняння фізико-хімічних характеристик товарного октогену до та після його сфероїдизації із застосуванням ультразвуку і способом гідромеханічного обкачування

Найменування показника	Фактична величина показника октогену		
	Вихідний товарний	Отриманий ультразвуком	Отриманий гідромеханічним обкачуванням
Зовнішній вигляд кристалів			
Форма кристалів	β-форма, ізометрична та брускоподібна	β-форма, ізометрична та брускоподібна	β-форма, близька до сферичної
Кристалічна густина, г/см ³	1,90	1,90	1,91
Гранулометричний склад, ≥ 700 мкм	1,2%	0%	0%
250 – 700 мкм	34,7%	33,5%	22,0%
100 – 250 мкм	43,9%	43,2%	46,6%
≤ 100 мкм	20,2%	23,3%	31,4%

На підставі отриманих даних зі сфероїдизування товарного октогену в рівних умовах (час сфероїдизування – 1 година, робоче середовище – вода), спосіб 2 гідромеханічної обкачування є кращим, ніж спосіб 1 із застосуванням ультразвуку, коли проходить незначна сфероїдизація найбільш великих кристалів товарного октогену. З урахуванням того, що кристалізація та отримання вторинного октогену з ТРП проходить у водному розчині диметилсульфоксиду – було прийнято рішення в

подальшій роботі зі сфероїдизування вторинного октогену, вилученого з ТРП, проводити у водному розчині диметилсульфоксиду (співвідношення 1:1). У результаті сфероїдизування гідромеханічним обкачуванням отримано вторинний октоген, вилучений з ТРП, із заданими характеристиками.

Таким чином, проведено порівняння способів отримання сферичного октогену із застосуванням: ультразвуку та гідромеханічного обкачування на прикладі товарного продукту. Виявлено, що спосіб гідромеханічного обкачування більш ефективний, ніж спосіб із застосуванням ультразвуку. На підставі результатів, отриманих під час гідромеханічного обкачування товарного октогену у водному розчині диметилсульфоксиду проведені експерименти зі сфероїдизування октогену, вилученого з ТРП. Виявлено, що спосіб гідромеханічного обкачування у водному розчині диметилсульфоксиду для сфероїдизування вторинного октогену є найбільш прийнятним. Отримано сфероїдизований вторинний продукт із заданими характеристиками (густина $1,89 \text{ г/см}^3$, форма кристалів близька до сферичної), який можливо застосовувати для виготовлення промислових вибухових речовин підвищеної якості.

Наукове видання

ГУМАНІТАРНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

МАТЕРІАЛИ
II НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 28.10.2020. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 10,00. Тираж 100. Замовлення № 1020-258.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.